

Το Σύνταγμα οι νόμοι και η έκδοση του τραπεζικού χρήματος

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Ευρετήριο	Σελίδα
	Περιεχόμενα	2
	Πρόλογος	4
	Εισαγωγή	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	Α. Η νομισματική κατάσταση μέχρι την άφιξη του Καποδίστρια	7
	Β. Η ίδρυση Εθνικής της Εθνικής Χρηματιστικής Τραπέζης	12
	Γ. Οι Φοίνικες	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	Α. Από τη δραχμή του Όθωνα μέχρι την ίδρυση της ΕΤΕ	29
	Β. Η περίοδος μέχρι την ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	Α. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος	35
	Β. Το εκδοτικό προνόμιο της Εθνικής Τράπεζας	47
	Γ. Η κυκλοφορία των τραπεζογραμμάτων της ΕΤΕ στην ελληνική επικράτεια	52
	Δ. Οι αξίες των τραπεζογραμμάτων	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	Χρονική διάρκεια του εκδοτικού προνομίου των εκδοτικών τραπεζών	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	Α. Η ίδρυση της Ιονικής Τράπεζας	69
	Β. Το εκδοτικό προνόμιο της Ιονικής Τράπεζας	74
	Γ. Τραπεζογραμμάτια της Ιονικής Τράπεζας. Νομισματική μονάδα τα κολονάτα 1840-1877	77
	Δ. Τραπεζογραμμάτια της Ιονικής Τράπεζας με νομισματική μονάδα τη δραχμή, 1876-1920	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	Α. Η ίδρυση της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας	82
	Β. Το εκδοτικό προνόμιο της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας	86

	Γ. Το τέλος της Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας	89
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	Α. Ίδρυση της Τράπεζα Κρήτης	92
	Β. Το Εκδοτικό Προνόμιο της Τράπεζας Κρήτης	94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8	Α. Το πλαίσιο ίδρυσης της Τράπεζα της Ελλάδος	96
	Β. Το Πρωτόκολλο της Γενεύης	103
	Γ. Το αρχικό καταστατικό της Τράπεζας της Ελλάδος	110
	Δ. Λήξη της παράλληλης κυκλοφορίας της δραχμής και του ευρώ 01-03-2002	113
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9	Α. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα - Ιστορική αναδρομή	116
	Β. Η δημιουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης	121
	Γ. Αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας	123
	Δ. Εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής: μέσα και διαδικασίες.	128
	Ε. Το χρήμα στη σύγχρονη οικονομία	132
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10	Τα Ελληνικά Συντάγματα και το χρήμα. Τελικά Συμπεράσματα.	139
	Βιβλιογραφία	145

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Προτείναμε και επιλέξαμε τη διπλωματική εργασία με θέμα: **Το Σύνταγμα, οι Νόμοι και η έκδοση του τραπεζικού χρήματος**. Με δεδομένη την οικονομική κρίση που επικρατεί τα τελευταία χρόνια στη Χώρα μας. Βαθειά προβληματισμένοι, μας γεννήθηκε η ανάγκη να γνωρίσουμε μέσα από αυτή την έρευνα, τη δημιουργία χρήματος από τις Κεντρικές Τράπεζες και τον κυρίαρχο ρόλο των τραπεζών από την δημιουργία του ελληνικού κράτους. Την εξέλιξη καθώς επίσης και την πορεία του τραπεζικού συστήματος μέσα στο πέρασμα των χρόνων.

Οι πολύμορφες μακροχρόνιες δημοσιονομικές και νομισματικές διακυμάνσεις της Χώρας, μας είχαν σαν αντίκτυπο πάντα να προσθέτουν συνεχώς νέες αλλαγές στο τραπεζικό σύστημα. Με έκπληξη διαπιστώσαμε ότι ένα τόσο κορυφαίο θέμα όπως οι η δημιουργία και η έκδοση του χρήματος έχουν ελάχιστα αυτοτελώς επεξεργαστεί σε ακαδημαϊκό επίπεδο.

Ευχαριστούμε τον κύριο *Σταύρο Β. Τσίπρα* για το αμέριστο ενδιαφέρον που έδειξε και τη βοήθεια ιδίως στην ανεύρεση νόμων, ΦΕΚ και επίσημων κειμένων και πηγών για την ολοκλήρωση της πτυχιακή μας εργασίας.

Επίσης, να ευχαριστήσουμε τον κύριο *Κωνσταντίνο Κυρίτση* που μας παρότρυνε να γνωρίσουμε, να ερευνήσουμε και να εργαστούμε πάνω σε αυτό το εξαιρετικό και ιδιαίτερο θέμα.

ΣΤΑΜΑΤΙΑ ΜΟΥΚΑ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΡΥΟΦΥΛΛΙΔΗΣ

ΠΡΕΒΕΖΑ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2016

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η φύση του χρήματος έχει εξελιχθεί με την πάροδο του χρόνου και ο ορισμός του ποικίλει ανά χώρα και χρονική περίοδο. Αρχικά το χρήμα ήταν κατά βάση εμπορευματικό, δηλαδή ένα αντικείμενο κατασκευασμένο από κάποιο υλικό που είχε αγοραία αξία, όπως ένα χρυσό κέρμα. Αργότερα, το χρήμα ήταν αντιπροσωπευτικό, αποτελείτο δηλαδή από τραπεζογραμμάτια τα οποία μπορούσαν να ανταλλάσσονται έναντι συγκεκριμένης ποσότητας χρυσού ή αργύρου.

Σταδιακά λοιπόν το μεταλλικό χρήμα πλαισιώθηκε από νέες μορφές χρήματος που έγιναν αποδεκτά στις συναλλαγές, όπως τα τραπεζογραμμάτια, το χάρτινο χρήμα που εξέδιδε το δημόσιο, αργότερα το τραπεζικό (λογιστικό) το οποίο περιλαμβάνει τις καταθέσεις στις εμπορικές τράπεζες. Η εμφάνιση των τραπεζογραμματίων αποτελεί τη πρώτη προσπάθεια των εμπορικών τραπεζών για την αύξηση των μέσων συναλλαγής χωρίς κανένα (πλην της εκτυπώσεως) κόστος για τις τράπεζες και αποτελεί ορόσημο στην εξέλιξη του μηχανισμού της προσφοράς χρήματος.

Οι σύγχρονες οικονομίες, συμπεριλαμβανομένης της ζώνης του ευρώ, στηρίζονται στο υποχρεωτικό χρήμα. Πρόκειται για το χρήμα το οποίο ορίζεται ως νόμιμο και εκδίδεται από μια κεντρική τράπεζα αλλά, σε αντίθεση με το αντιπροσωπευτικό χρήμα, δεν μπορεί να μετατραπεί σε καθορισμένη ποσότητα χρυσού. Στη σύγχρονη εποχή εκτός από τις κεντρικές τράπεζες χρήμα δημιουργούν και οι εμπορικές τράπεζες και μάλιστα το μεγαλύτερο μέρος της ποσότητας χρήματος που εισέρχεται στην οικονομία.

Στη συγκεκριμένη εργασία εστιάζουμε στις *(κεντρικές κατά τη σύγχρονη ορολογία)* εκδοτικές τράπεζες που υπήρξαν στην Ελλάδα τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα. Με την απαραίτητη αναφορά στο τελευταίο κεφάλαιο στη σύγχρονη οικονομία και τι θεωρείται χρήμα και πως δημιουργείται σήμερα.

Ο πλουραλισμός εκδοτικών τραπεζών τόσο στον 19ο όσο και στις αρχές του 20ού αιώνα είναι άμεσα συναρτημένος με την ιστορική, τόσο πολιτική όσο και οικονομική, διαδρομή του νεότερου ελληνικού κράτους. Η χωρική επέκταση της κυκλοφορίας του ελληνικού χαρτονομίσματος στον ελλαδικό χώρο βαδίζει παράλληλα με την εδαφική ολοκλήρωση της ελληνικής επικράτειας.¹

Η χρονική περίοδος αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη νομισματική και τραπεζική ιστορία της Ελλάδος με βασικό χαρακτηριστικό την παραχώρηση της δημιουργίας του χρήματος στο τραπεζικό σύστημα, διαμορφώνοντας παράλληλα και σταδιακά το πλαίσιο για την ίδρυση αποκλειστικά εκδοτικής (κεντρικής) τράπεζας.

Στην εξέλιξη των τραπεζών μεγάλη σημασία έπαιξε το αποκλειστικό ή κύριο δικαίωμα ορισμένων τραπεζικών ιδρυμάτων, να εκδίδουν τραπεζικά γραμμάτια και η θέση τους ως τραπεζίτης της κυβέρνησης. Οι τράπεζες αυτές είχαν το δικαίωμα δημιουργίας χρήματος και έκδοσης τραπεζογραμματίων και ήταν γνωστές ως εκδοτικές τράπεζες ή εκδοτικά ιδρύματα. Με την πάροδο του χρόνου οι τράπεζες έγιναν γνωστές ως κεντρικές τράπεζες.²

Στην Ευρώπη την αντίστοιχη περίοδο παρατηρούμε ορισμένες κεντρικές τράπεζες έλκουν την καταγωγή από τις εμπορικές τράπεζες και διαμορφώθηκαν βαθμιαία, ενώ άλλες είδαν το φως κατευθείαν ως κεντρικές τράπεζες με ιδιαίτερα καθήκοντα και δυνάμεις.³ Παράλληλα με την εξέλιξη του τραπεζικού συστήματος έγινε και η διαμόρφωση και η εξέλιξη του χρήματος.

¹ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα μια διαδρομή, 1822-2002.

² **M. H. De Kock** : Central banking, 1954, σελ 11

³ **Μιλτιάδης Γκολέμης**, Κεντρικάί Τράπεζαι, Αρχείον οικονομικών και κοινωνικών επιστημών, τόμος 35ος, τεύχος Δ΄ Οκτώβριος-Νοέμβριος, έτος 1955 σελ 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Α. Η νομισματική κατάσταση μέχρι την άφιξη του Καποδίστρια

Ιωάννης Καποδίστριας, ο εμπνευστής του πρώτου ελληνικού νομισματικού συστήματος.

Η οθωμανική κυριαρχία στον ελληνικό χώρο, που συμβολικά, ορίζεται στα 1453 δεν υπήρξε ούτε γενικευμένη και ταυτόχρονη ούτε ομοιόμορφη. Ως το άλλο χρονικό ορόσημο της νεότερης ελληνικής ιστορίας, το 1821, υπήρχαν περιοχές που εξ αρχής δέχτηκαν και ως το τέλος παρέμειναν στην οθωμανική κατοχή, ενώ άλλες περιοχές συνέχισαν να τελούν κάτω από τη βενετική κυριαρχία (*Ιόνια νησιά*) και άλλες να περνούν διαδοχικά από τη μια κυριαρχία στην άλλη (*Μοριάς, Κρήτη, νησιά Αιγαίου*).⁴

Σε γενικές γραμμές την εποχή εκείνη τα οθωμανικά νομίσματα, έχουν μεγαλύτερη κυκλοφορία στις τουρκοκρατούμενες περιοχές.

⁴ Η ιστορική διαδρομή της νομισματικής μονάδας στην Ελλάδα, **Ευτυχία Δ. Λιάτα**, «*Τα νομίσματα του βενετοκρατούμενου και τουρκοκρατούμενου ελληνικού χώρου (15ος-18ος α.)*», σελ. 85

Οι Αρχές προσπαθούν να επιβληθούν στις βενετικές κτήσεις με τα βενετσιάνικα νομίσματα με την τάση ταυτόχρονα να επεκταθούν και στις οθωμανικές περιοχές, ενώ τα νομίσματα των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κρατών έχουν ευκολότερη διείσδυση και βρίσκουν γενικότερη αποδοχή τόσο στις βενετοκρατούμενες όσο και στις τουρκοκρατούμενες ζώνες. Ο νομισματικός κυκλώνας οφείλεται και στο γεγονός ότι διαφορετικά ευρωπαϊκά νομισματικά συστήματα συνυπάρχουν με το οθωμανικό και εναλλάσσονται στις κάθε είδους καθημερινές συναλλαγές.⁵

Η νομισματική κατάσταση που επικρατούσε στον ελληνικό χώρο κατά διάρκεια της Τουρκοκρατίας χαρακτηρίζεται από νομισματική πολυμορφία, στενότητα κυκλοφορίας νομισμάτων και νομισματικό χάος. Οι Οθωμανοί όχι μόνο δεν απέκλεισαν τα ξένα νομίσματα από την κυκλοφορία, αλλά αντίθετα τα δέχονταν ευχαρίστως και τα προτιμούσαν από το δικό τους ιδίως για τη σταθερότητα βάρους και κράματος καθιστώντας τα έτσι νόμιμο χρήμα στην κυκλοφορία της χώρας τους. Ένδειξη για την επίσημη αποδοχή κυκλοφορίας ξένων νομισμάτων αποτελεί το φερμάνι του 1690 που όριζε την πληρωμή του 1/3 των δασμών σε οθωμανικά ή ξένα χρυσά νομίσματα.⁶

Σταδιακά διάφοροι παράγοντες συνετέλεσαν στο να επιβληθούν πλήρως τα δυτικά νομίσματα στην οθωμανική αυτοκρατορία εξυπηρετώντας τις ανάγκες του εμπορίου. Οι Οθωμανοί μάλιστα μιμήθηκαν τα ξένα νομίσματα για την κοπή των δικών τους.⁷

Η κοπή νομίσματος ήταν αποκλειστικό προνόμιο του Σουλτάνου, όπως άλλωστε και κάθε ηγεμόνα, όχι μόνο σύμβολο της

⁵ Η ιστορική διαδρομή της νομισματικής μονάδας στην Ελλάδα, *Ευτυχία Δ. Λιάτα*, ο.π., σελ. 86-87-88

⁶ *Δ. Νικολετόπουλος*, Νομίσματα και χάρτες στον ελληνικό χώρο 1204 – 1900, Οι νομισματικές συνθήκες στον ελληνικό χώρο στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, σελ. 80

⁷ *Ευτυχία Δ. Λιάτα*, «Φλώρια δεκατέσσερα στενούν 40 γρόσια σαράντα. Η κυκλοφορία των νομισμάτων στον βενετοκρατούμενο και τουρκοκρατούμενο ελληνικό χώρο 15^{ος} – 19^{ος} αιώνας». σελ. 83-84 και 95, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 1996

δύναμης και της εξουσίας του πάνω σ' ένα λαό, αλλά και πλούσια πηγή κέρδους. **Η μη αμφισβήτηση του προνομίου αυτού τηρήθηκε από τους τοπικούς Οθωμανούς ηγεμόνες σ' όλη τη διάρκεια της τουρκοκρατίας.** Εξάιρεση γινόταν μόνο για τον αρχηγό των Τατάρων ⁸.

Στον προχωρημένο 19^ο αιώνα, εξαιτίας της κορύφωσης της οικονομικής κρίσης στην οθωμανική αυτοκρατορία, υπάρχουν αναφορές ότι μπορούσαν να εκδίδουν «νόμισμα» χάρτινο ή τενεκεδένιο όχι μόνο οι εκκλησίες ή οι κοινότητες, αλλά και ιδιώτες. Στην πραγματικότητα ήταν ένα σύμβολο με προσδιδόμενη σ' αυτό χρηματική αξία και βεβαίως αυστηρά προσδιορισμένη και περιορισμένη κυκλοφορία.⁹

Στις αρχές λοιπόν του 19^{ου} αιώνα κυκλοφορούσαν όπως ήδη αναφέρθηκε εκτός από τα Οθωμανικά και πληθώρα ευρωπαϊκών νομισμάτων. Την εποχή πριν τον Ι. Καποδίστρια οι επαρχίες που συγκροτούσαν τον ελληνικό χώρο¹⁰ και οι δημόσιες οικονομικές αρχές τους γνώριζαν ποικιλία συναλλακτικών μέσων (*τούρκικα νομίσματα, ισπανικά δίστηλα, γερμανικά και αυστριακά τάλιρα, βαυαρικές κορώνες, αγγλικές κορώνες, ντούπια κτλ.*).¹¹

Από την επανάσταση του 1821 και έπειτα έχουμε μία μετάβαση από τα λεγόμενα «αρχέγονα» νομίσματα (*οθωμανική λίρα, γρόσι, μετζίτι*) στο νόμισμα και το χαρτονόμισμα των ελληνικών εκδοτικών τραπεζών (*ή ορθότερα τραπεζογραμμάτι*).¹²

⁸ **Ευτυχία Δ. Λιάτα**, *ο.π.* σελ. 86

⁹ **Ευτυχία Δ. Λιάτα**, *ο.π.* σελ. 22 και 27

¹⁰ Η πρώτη επίσημη διεθνής αναγνώριση του ελληνικού κράτους αναφέρεται στη βιβλιογραφία το 1830 με τα πρωτόκολλα της ανεξαρτησίας.

¹¹ **Σταύρος Β. Τσίπρας**, «Ο Καποδίστριας, ο Φοίνικας και το πρώτο νομισματικό σύστημα στην Ελλάδα», διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://fekyou.info/post/2115>

¹² **Ευάγγελος Πρόντζας**, «Η αυθεντία του νομίσματος στη νεοελληνική κοινωνία», 1995, σελ. 23, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, παράρτημα του περιοδικού *ΜΝΗΜΩΝ*, αρ. 10

Η αξία του νομίσματος και της νομισματικής σταθερότητας έγινε χωρίς αντιληπτή και στην επαναστατημένη Ελλάδα. Ήδη από το 1822 το ζήτημα της κοπής νομίσματος είχε απασχολήσει το αρμόδιο Βουλευτικό Σώμα της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος. Επίσημες συζητήσεις περί της ανάγκης προσδιορισμού μίας νομισματικής μονάδας υπάρχουν ήδη από το 1825.¹³ Τα σχέδια αυτά δεν ολοκληρώθηκαν και η νομισματική ανωμαλία εξακολούθησε μέχρι την άφιξη του Καποδίστρια.

Η Γ' Εθνική Συνέλευση με το Ζ' ψήφισμα της 2ης Απριλίου 1827 εξέλεξε τον διάσημο τότε ευρωπαϊό πολιτικό Ιωάννη Καποδίστρια ως Κυβερνήτη της Ελλάδος για μια επταετία.

¹³ **Αικατερίνη Μπρεγιάννη**, Νόμισμα και νομισματικές κρίσεις στην Ελλάδα. Από τον Καποδίστρια στον Όθωνα 1828-1866., Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, σελ. 189, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.hba.gr/5Ekdosis/UplPDFs/deltia/2-3_2001/25.pdf

'Αριθ. 5'

Η ΕΘΝΙΚΗ Γ' ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Θεωρούσα, ότι η ύψηλη έπιστήμη του κυβερνῶν τήν πολιτείαν και φέρειν πρός εὐδαιμονίαν τὰ ἔθνη, ἢ ἐξωτερική και ἐσωτερική πολιτική ἀπαιτεῖ πολλήν πείραν και πολλά φῶτα, τὰ ὅποια ὁ βάρβαρος ὀθωμανός δὲν ἐπέτρεψε ποτὲ εἰς τοὺς Ἕλληνας·

Θεωρούσα, ἐπι ἀπαιτεῖται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ὁ κατά πρᾶξιν και θεωρίαν πολιτικός Ἕλληγ, διὰ τὴν κυβερνήσῃ, κατά τὸν σκοπὸν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας,

Ψ ἠ ρ ἰ ζ ε ι :

Α'. Ὁ κόμης Ἰωάννης Καποδίστριας ἐκλέγεται παρὰ τῆς Συνελεύσεως τῆς ἐν ὀνόματι τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος και ἐμπιστεύεται τήν νομοτελεστικὴν αὐτῆς δύναμιν.

Β'. Ὡς τοιοῦτος θέλει κυβερνήσει τήν Ἑλληνικὴν Πολιτείαν, κατά τοὺς καθιερωτάς νόμους.

Γ'. Ἡ διάρκεια τῆς ἐπιτραπείσης παρὰ τοῦ ἔθνους εἰς αὐτὸν ἐξουσίας προσδιορίζεται διὰ ἑπτὰ χρόνους, ἀρχομένους ἀπὸ τῆς σήμερον.

Δ'. Νὰ εἰδοποιηθῇ δι' ἐγγράφου, ἐνομογράφου ἀπὸ ὅλους τοὺς πληρεξουσίου τοῦ ἔθνους, προσκαλούμενος νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πατρίδα, διὰ ν' ἀναλάβῃ τὰς ἡγίας τῆς Κυβερνήσεως.

Ε'. Διορίζεται τριμελὴς ἐπιτροπή, γνωρίζομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἡ Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπή, διὰ νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα, εἰς ἀπουσίαν του, και θέλει παύσει, ἅμα φθάσῃ ὁ Κυβερνήτης εἰς τὴν πατρίδα.

Σ'. Τὰ παρὸν φέρεσθαι νὰ καταχωρηθῇ εἰς τὸν Κώδικα τῶν Ψηφισμάτων και κοινοποιηθῇ διὰ τοῦ τύπου.

Ἐν Τριζίνῃ τὴν 2 Ἀπριλίου 1827

Ὁ Πρόεδρος
Γεώργιος Σισίνης

Ἀναγνώστης Οἰκονόμος
Νικόλαος Μπότσας
Μανόλης Δ. Λαζάρου
Φρατζέσκος Βουργάκης
Νικόλαος Βισου
Παναγιώτης Νασύμ
Λάμπρος Νάκος
Ν. Ἀντωνάδου
Χ. Γεροθανάσης
Δ. Λαμπριδῆς
Νικόλαος Γολόπουλος

Χ. Γεροβασίλης
Ἀναστάσιος Χαλαζάκης
Δρέσος Μανιάλας
Κωνστ. Γουβέλης
Κυριάκος Σαλιτζῆς
Διονύσιος Βασιλείου
Εὐστάθιος Σπιρίθωνος
Αἰσάνδρος Βελιέτης
Μακάριος Βαράλιμ
Γεωργάκης Μήτρου
Ν. Ἀντωνάδου

Στις αρχές του Μαΐου του 1827 υπογράφηκε και δημοσιεύτηκε και το νέο **Σύνταγμα** με τίτλο «*Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος*». Στο τελευταίο προβλέπεται μεταξύ των αρμοδιοτήτων της Βουλής, να «*κανονίζει το νομισματικόν σύστημα, προσδιορίζουσα το βάρος, την ποιότητα, τον τύπον και τ' ὄνομα εκάστου νομίσματος, καθ' ὅλην την επικράτειαν*».¹⁴

¹⁴ **Σταύρος Β. Τσίπρας**, «Ο Καποδίστριας, ο Φοίνικας και το πρώτο νομισματικό σύστημα στην Ελλάδα». Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://fekyou.info/post/2115>

B. Η Ίδρυση της Εθνικής Χρηματιστικής Τράπεζας

Ο Ιωάννης Καποδίστριας αφού επισκέφθηκε τις πρωτεύουσες των «Προστάτιδων Δυνάμεων»¹⁵, όταν πληροφορήθηκε την εκλογή του ως Κυβερνήτη της Ελλάδος αποφάσισε να την αποδεχθεί. Ύστερα από μακρό ταξίδι μέσω Ελβετίας και Ιταλίας αναχώρησε στις 2 Ιανουαρίου 1828, με κατεύθυνση την Αίγινα. Έφτασε στις 6 Ιανουαρίου 1828, στο Ναύπλιο και στη συνέχεια έφτασε στις 11 Ιανουαρίου 1828 στην Αίγινα.¹⁶

Ο Κυβερνήτης βρέθηκε αντιμέτωπος με τα τεράστια οικονομικά προβλήματα που έχει αφήσει πίσω του ο οκτάχρονος πόλεμος για την ανεξαρτησία. Τα λεγόμενα «δάνεια της ανεξαρτησίας» του 1824 και 1825 είχαν ήδη επιφέρει με την παύση εξυπηρέτησης των τοκοχρεολυσίων των επαναστατικών δανείων,¹⁷ την πτώχευση το 1827, δηλαδή της αναστολής εξυπηρέτησης των δανείων.

Με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της Ελλάδας από τις «διεθνείς αγορές».¹⁸ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο συμβιβασμός για τα δάνεια αυτά ήρθε το 1878 και η αποδοχή των ελληνικών χρεογράφων στο χρηματιστήριο του Λονδίνου στις 15 Ιουνίου 1880, δηλαδή μισό αιώνα αργότερα.¹⁹

Στο διάστημα που μεσολαβεί από την άφιξη του Καποδίστρια μέχρι την δολοφονία του, τον Σεπτέμβριο του 1831, ο Καποδίστριας προσπαθεί με σειρά μέτρων να θέσει τις βάσεις ενός σύγχρονου, για

¹⁵ **Τζαμάλης Αναστάσιος**, Τα νομίσματα της Νεώτερης Ελλάδας (1828-1979), εκδ. Νούμμιο, Αθήνα 1980, σ. 105.

¹⁶ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΒ, σελ. 480

¹⁷ **Γ.Β. Δερτιλής**, «Ιστορία του Ελληνικού Κράτους 1830-1920» (2014), σελ. 1094

¹⁸ **Εύη Δ. Σκληράκη**, Τα δάνεια της εξάρτησης και της χρεοκοπίας 1824-1940, (2015), σελ.17

¹⁹ **Ανδρέας Μιχ. Ανδρεάδης**, Ιστορία των Εθνικών Δανείων, Μέρος Α' - Τα δάνεια της ανεξαρτησίας (1824-1825) - Το Δημόσιον Χρέος επί της Βαυαρικής Δυναστείας, (1904), σελίδες 68-71. Διαθέσιμο επίσης στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://www.gutenberg.org/files/34095/34095-h/34095-h.htm>

την εποχή, συστήματος διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών και να αντιμετωπίσει τις πιεστικές ανάγκες για την ανακούφιση του επαναστατημένου πληθυσμού, ο οποίος για οκτώ σχεδόν χρόνια έχει εγκαταλείψει κάθε παραγωγική διαδικασία.

Επίσης επικεντρώθηκε και στην ανασύσταση εκ του μηδενός της διοίκησης, του στρατού και του παραγωγικού μηχανισμού.²⁰ Επιπρόσθετα ο Ιωάννης Καποδίστριας ουσιαστικά προσπάθησε να βάλει τάξη στην πολυνομισματική κυκλοφορία, που έχει κληρονομήσει από την οθωμανική εποχή.

Στόχευε να δημιουργήσει την υποδομή ενός, σύγχρονου για την εποχή του, μηχανισμού που θα αντιμετώπιζε τις άμεσες δημοσιονομικές ανάγκες, θα ρύθμιζε τις εκκρεμότητες του παρελθόντος και θα έθετε τις βάσεις για το ξεκίνημα, όπως θα λέγαμε με τη σημερινή ορολογία, της οικονομικής ανάπτυξης του νεοσύστατου κράτους.

Το χάος που είχε να αντιμετωπίσει ο Κυβερνήτης, καλύτερα ίσως από κάθε περιγραφή, το δείχνει μια φράση από την αναφορά που του υπέβαλε ο Γραμματέας (Υπουργός) της Οικονομίας Π. Λιδωρίκης:

*«... Το λέγω με εντροπήν, δεν ήμην εις θέσιν να πληρώσω εις τους κτίστας και τους ξυλουργούς τα έξοδα των επισκευών, αίτινες έγιναν εις το οίκημα το οποίον κατέχει η Υψηλότης σας και παρακαλώ αυτήν να λάβη οίκτον των ανθρώπων τούτων, αίτινες απαιτούσι τα ημερομίσθιά των...».*²¹

Στο νέο οικοδόμημα που οραματίζονταν ο Καποδίστριας ακρογωνιαίο λίθο αποτελούν η **απόκτηση «εθνικού νομίσματος και νομισματικού συστήματος»** και η **δημιουργία τραπεζικού ιδρύματος.**²²

20 **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα μια διαδρομή, 1822-2002, σ.25.

21 **Τζαμάλης Αναστάσιος**, Τα νομίσματα της Νεώτερης Ελλάδας (1828-1979) εκδ. Νούμμιο Αθήνα, σ. 105.

22 Προς την κατεύθυνση αυτή τον **Καποδίστρια** ενθαρρύνει και συμβουλεύει ο στενός του φίλος, Ελβετός τραπεζίτης **Ιωάννης-Γαβριήλ Εϋνάρδος**, με τον οποίο συναντάται για πρώτη

Μετά την εγκατάσταση στην Αίγινα ο Καποδίστριας, στις 2 Φεβρουαρίου 1828 συστήνει την Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα, ως τον πρώτο οικονομικό θεσμό και οιονεί τράπεζα του κράτους (*Banque d'Etat*) με τον οποίο φιλοδοξούσε να πετύχει εισροή κεφαλαίων ανακουφίζοντας το κενό δημόσιο ταμείο:

«..Επί τη προσδοκία ότι τα κεφάλαια ήθελον συσσωρεύσει δι' αυτής εκ πατριωτισμού εις το κενόν δημόσιον ταμείον και θα ανακουφισθώσιν αι επείγουσαι και πολλαπλαί αυτού ανάγκαι...». Οι μέτοχοι μπορούν να συνεισφέρουν κεφάλαια, όχι μόνο εις χρήμα αλλά και "...προσφέροντες εις αυτήν προϊόντα, τα οποία ημπόρουν να πωληθούν εις ξένους τόπους...».

Η Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα (*Banque*) συστήνεται με το Ζ' Ψήφισμα στις 2 Φεβρουαρίου 1828.²³ Τα κεφάλαια της Εθνικής Χρηματιστικής Τράπεζας αποτελούνταν από διαφορετικές ποσότητες. Προβλέπονταν επίσης η δυνατότητα κατάθεσης προϊόντων από όσους πολίτες δεν διέθεταν κεφάλαια, οι οποίοι λάμβαναν αποδεικτικά κατάθεσης από τη Τράπεζα.²⁴

Τα εισρέοντα κεφάλαια σύμφωνα με το Ψήφισμα έχουν 8% ετήσιο τόκο²⁵, ενώ τα εμπιστευόμενα κεφάλαια στη τράπεζα μπορούσαν να αποσυρθούν μετά από ένα έτος, εν μέρει ή ολικώς, με αίτηση προς τον διευθυντή της Τράπεζας ένα μήνα νωρίτερα.²⁶

φορά το 1813 στο Παρίσι και στη συνέχεια συνδέονται στενά στο Συνέδριο της Βιέννης (Σεπτέμβριος - Ιούνιος 1815) όπου ο Καποδίστριας, ως υπουργός Εξωτερικών του *Τσάρου Αλέξανδρου Α*, βοήθησε αποτελεσματικά τον *Εϋνάρδο*, μέλος της εθνικής αντιπροσωπείας της Γενεύης, να γίνει δεκτό το αίτημα για ενσωμάτωση Γενεύης στην ελβετική συνομοσπονδία. **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα μια διαδρομή, 1822-2002, σ. 38.

²³ Άρθρον 1, Ζ' ψηφίσματος της 2-2-1828 «περί συστάσεως της Εθνικής Χρηματιστικής Τράπεζας», Γενική Εφημερίς της Ελλάδος 1828, αρ.9

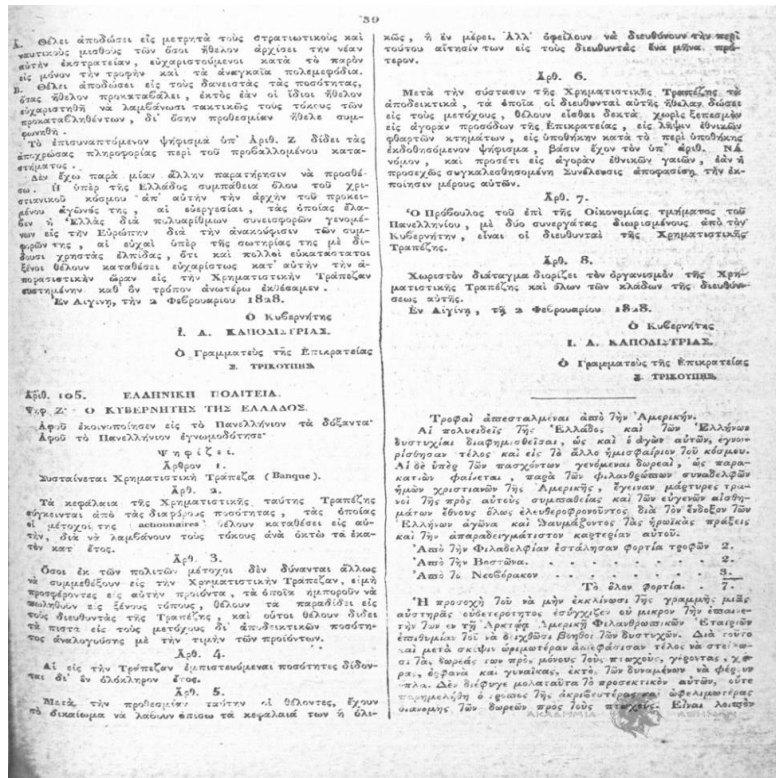
²⁴ Ζ' ψήφισμα της 2-2-1828. άρθρο 3

²⁵ Ζ' ψήφισμα της 2-2-1828. άρθρο 2

²⁶ Ζ' ψήφισμα της 2-2-1828. άρθρα 4 και 5

Μετά την συμπλήρωση της προθεσμίας αυτής τα αποδεικτικά τα οποία θα έδιναν οι διευθυντές αυτής προς τους μετόχους, γινόντουσαν αποδεκτά και θα μπορούσαν να αγοράζονται πρόσοδοι της επικρατείας, να λαμβάνονται εθνικά φθαρτά κτήματα, να υποθηκεύονται (σύμφωνα με το ψήφισμα περί υποθηκών και το σχετικό νόμο), να αγοράζονται εθνικές γαίες, εάν η επόμενη Συνέλευση αποφασίσει την εκποίηση μέρους αυτών.²⁷

Το ίδιο ψήφισμα όριζε ότι ο Πρόεδρος του επί της Οικονομίας τμήματος του Πανελληνίου με δύο συνεργάτες διορισμένους από τον Κυβερνήτη, είναι οι διευθυντές της Εθνικής Χρηματιστικής Τράπεζας.²⁸

²⁷ Ζ' ψήφισμα της 2-2-1828. άρθρο 6

²⁸ Ζ' ψήφισμα της 2-2-1828. άρθρο 7

Ο τύπος των εκδοτέων από την Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα εντόκων προς 8% ομολογιών ή μετοχών αποτελούσαν την κύρια και **μόνη εργασία της Τράπεζας.**²⁹

Στις 3 Φεβρουαρίου συστήθηκε η «*επί της διευθύνσεως του ταμείου Επιτροπή*» που αποτελούνταν από τον Πρόβουλο του Τμήματος Οικονομίας του Πανελληνίου και από τον Αλέξανδρο Κοντόσταυλο και τον Γεώργιο Σταύρου που διορίστηκαν στις 5 Φεβρουαρίου 1828. Οι τρεις αυτοί απετέλεσαν την «*επί της διευθύνσεως της Εθνικής Χρηματιστικής Τραπεζής Επιτροπή*».

Η Επιτροπή αυτή επιφορτίστηκε προσωρινά στα καθήκοντα του Υπουργείου Οικονομικών. Στις 7 Φεβρουαρίου διορίζεται ο Ιωάννης Δόμπολης Ταμίας της Ελλάδος, που θα υπάγονταν στην επιτροπή αυτή.³⁰

Μάλιστα τόσο πολύ ταυτίζονταν η ιδρυθείσα τράπεζα με τα ταμεία του Κράτους, ώστε λίγο αργότερα με το διάταγμα της 29-3-1828³¹ ορίστηκε ότι το τμήμα της Οικονομίας, της οποίας μέλος είχε ορισθεί ο Γεώργιος Σταύρου (*που αργότερα εκλέχθηκε ιδρυτής και διοικητής της Εθνικής Τράπεζας*), περιλαμβάνει και την επιτροπή την επιφορτισμένη με την Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα και το Υπουργείο Οικονομίας.³²

Στις 8 Φεβρουαρίου 1828 ο Κυβερνήτης για να άρει το επιβλαβές αποτέλεσμα για το εμπόριο και τα συναλλάγματα από την ανωμαλία της τιμής των νομισμάτων με διάταγμα του προσδιορίζει τις ισοτιμίες των ξένων νομισμάτων που κυκλοφορούν προς το γρόσι.³³

²⁹ **Ιωάννης Βαλαωρίτης**, Ιστορία της Εθνικής Τραπεζής της Ελλάδος (1842-1902), σελ. 2, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπεζής, αναστατική επανέκδοση 1988. Πρώτη έκδοση 1902.

³⁰ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΒ, σελ. 485

³¹ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος 1828, σελ. 91

³² **Ιωάννης Βαλαωρίτης**, ο.π., σελ. 2

³³ Με το διάταγμα 207 της 8-2-1828, Γενική Εφημερίς της Ελλάδος 1828, αρ.11

Ἔλα τὰ πρακτικὰ καὶ αἱ ἀπειδείξεις τῆς ληψοδοσίας αἱ ἀνα-
φερόμεναι εἰς αὐτὸν τὸν κλάδον, νὰ παραδοῦσιν εἰς τὸν
εἰρημένον ὑπευγὸν μ' ἄλλην τὴν ἀπαιτουμένην ἀκρίβειαν.

Ἄρθ. 3.

Ο Πρόεδρος τοῦ ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας τμήματος τοῦ
Πανελληνίου νὰ ἐνεργήσῃ τὸ παρὸν διάταγμα.

Ἐν Αἰγίνῃ, τῇ 7 Φεβρουαρίου 1828.

Ο Κυβερνήτης

I. A. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ.

Ο Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας
Σ. ΤΡΙΚΟΠΗΣ.

Ἄρθ. 207.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ.

Ὁ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Ἐπειδὴ κίνηται ἄποσον καὶ ἐπιβλαβές εἰς τὸ ἐμ-
πόδιον καὶ εἰς τὰ συναλλάγματα τὸ ἀνώμαλον τῆς τιμῆς
τῶν νομισμάτων, προσδιοριζομένης ἄλλοῦ μὲν ὀλιγότερον,
ἄλλοῦ δὲ πλεϊότερον

Ἀκούσας καὶ τὴν γνώμην τοῦ Πανελληνίου,

Διατάττει.

Προσδιορίζονται τὰ διάφορα νομίσματα εἰς τὴν ἀνά-
λογον αὐτῶν τιμῇ, καὶ λογίζονται εἰς ὅλα τὰ μέρη
τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐπομένην διάταξιν.

	Γρ.
Λίραι στερλίνοι.	73.
Σελίνια.	3: 20.
Κορώναι.	17: 20.
Ημίσειαι κορώναι.	8: 30.
Ναπολεωνεία.	57.
Λουίγκια παλαιά.	62.
Φράγκα.	2: 30.
Νόμισμα πέντε φράγκων.	13: 30.
Δούσιαι Ἰσπανίας τάλ. βεγγίνας 16.	236.
Πορτογαλλίας.	9. 132: 30.
Τάληρα δίσηλα.	15.
Ἀσσηλα.	14: 20.
Ρεγγίνας.	14: 30.
Σπαθάτα.	14: 20.
Βενέτικα.	14: 20.
Ὀγγίαι Σικελίας.	64.
Βασιλικά φλωρία.	32: 20.
Βενέτικα.	33: 20.
Ὀλλανδικά.	33.
Σεφορίνα.	90.
Μαχμουδιές.	42: 20.
Ρουσοῦτια.	19.
Φουτούκια.	25.
Πολίτικα.	17.
Μισίρια.	16.
Τουρκενίκα.	25.
Πεντάρια [πισλίκια].	10: 20.
Ἀλ. ἄδες.	12: 20.
Ρομυτιές.	6: 10.
Ὀμοιοὶ τοῦ Πολίτικου.	4: 10.
Τοῦ Μισιριεῦ.	8: 20.

Ἐκατοστάρια [γιουζλοῦκια]	8: 10.
Διπλόγροσα (ικιλίκια).	7: 10.
Ἐξηγάρια παλαιά.	6: 20.
Νεώτερα.	6: 10.
Ζωλῶται παλαιά.	5: 10.
Μονόγροσα παλαιά.	4: 10.
Νέα.	2.
Μισόγροσα παλαιά.	2: 10.
Δεκάρια παλαιά.	1: 5.
Νέα.	35.
Τριάρι γυβεχαράκτων.	3: 30.
Δαναλῆκι.	3: 20.

Ἐν Αἰγίνῃ, τὴν 8 Φεβρουαρίου 1828.

Ὁ Κυβερνήτης

I. A. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας
Σ. ΤΡΙΚΟΠΗΣ.

Ἄρθ. 74. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ.

Ἡ Ἀναθεωρητικὴ

Πρὸς τοὺς κυρίους, Βασίλειον Χαροκόπων καὶ Κυ-
βραίων Παπανδρέαν.

Ἐδὴ καθ' ἡμῶν γραφῆ τῆς λογιστικῆς ὑπ' ἀριθ. 405,
καταταχθεῖσα ὑπ' ἀριθ. 60, δι' ἧς σὰς γράφει πρὸς τὴν Ἀ-
ναθεωρητικὴν χρεωστοῦντας εἰς τὸ ἔθνος Γρ. 6720: 14 ἔξ
χιλιάδας ἑπτακόσια εἰκοσι, καὶ δεκατέσσαρα τεσσαρα-
κοστὰ, ἐκ προσδῶν πέντε χωρίων τοῦ Κατωναχαεῖ ἐπὶ
τοῦ 1823 ἔτους.

Προσκαλεῖσθε λοιπὸν νὰ παρουσιασθῆτε εἰς τὴν Ἀ-
ναθεωρητικὴν πρὸς ἀπολογίαν, περὶ ὧσιν μέλλετε νὰ
κατηγορηθῆτε.

Ἐγκλείεται δὲ ἐνταῦθα ἀντίγραφον τοῦ § 6, γ
καὶ § 8 τῆς διατάξεως τῆς Ἀναθεωρητικῆς πρὸς ἑ-
δηγίαν σας. Κατὰ δὲ τὸν § 6 σὰς δίδεται πρὸθε-
σμίᾳ ἡμερῶν δέκα λογιζομένων, ἀφ' ἧς ὥρας σὰς κοι-
νοποιηθῆ ἢ παρῶντα, μὴ συμπεριλαμβανομένου δὲ
τοῦ χρόνου, τὸν ὅποιον μέλλετε νὰ δαπανήσετε εἰς
τὴν ἐδοικτορίαν σας.

Τῇ 7 Φεβρουαρίου 1828, ἐν Αἰγίνῃ.

Ἀλέξιος Λευκόπουλος. Γεώργιος Λιανοσταφίδας,
Ἐμμανουὴλ Σεργόπουλος. Ἐμμανουὴλ Ρενιέρης.
Δημ. Γ. Κριεμάδης. Σταμάτιος Δάρας.
Γ. Πλέσσο.

Ὁ γραμματεὺς Κωνσταντῖνος Λευκάς.

Ἐ γ χ ὄ ρ ι ο ι εἰ δ ἦ σ ε ι ς .

ἘΞ Αἰγίνης, 11 Φεβρουαρίου.

Σήμερον πρὸ τοῦ μεσημερίου ὁ ἐξουχάτος Κυβερνήτης
συνωθενόμενος παρὰ τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας
ἀνεχώρησεν ἐπὶ τοῦ δικροῦ τοῦ Οὐάσσωπι εἰς Πόρον. Ὅλα
δὲ τὰ εἰς τὸν λιμένα μας εὐθεθέτα διάφορα βασιλικά
πλοῖα συνηκολούθησαν εἰς τὸν πλοῦν.

Πολλὰ στρατιωτικὰ σώματα συνέρχονται εἰς Τρεῖζῆνα,

Ἀπόσπασμα ἰδιαίτερον γραμματος ἀξιωματικοῦ ἐκ Δρα-
γαμῆστου, 2 Φεβρουαρίου.

Ὁ Ἀρχιστεγάτῃος, μὲ ὀλίγον μέρος τῶν στρατευμάτων
εὐρίσκειται ἐνταῦθα στρατευομένων, οἱ δὲ στρατηγεῖ

Σημαντικὴ πρόβλεψη υπήρχε για τους μετόχους της Εθνικῆς
Χρηματιστικῆς Τράπεζας, ὅπου ορίζονταν ὅτι τα **ονόματα** καὶ **οι**
καταβολές των κεφαλαίων **θα δημοσιεύονταν** στην τότε ἐπίσημη
εφημερίδα τῆς Κυβέρνησης.³⁴ Γεγονός που δεν τηρεῖται συχνά στις
αντίστοιχες σύγχρονες ἐκδοτικὲς (κεντρικὲς) τράπεζες.

Το επόμενο έτος η Εθνική Συνέλευση με ψήφισμα της επικύρωσε το διάταγμα της Εθνικής Χρηματιστικής Τραπέζης.³⁴ Η Δ' Εθνοσυνέλευση που συνήλθε στο Άργος στις 30 Ιουλίου του 1829, αναγνώρισε με ψήφισμα της³⁵ την ανάγκη και ενέκρινε την κοπή εθνικού νομίσματος και την ίδρυση εθνικού Νομισματοκοπείου.

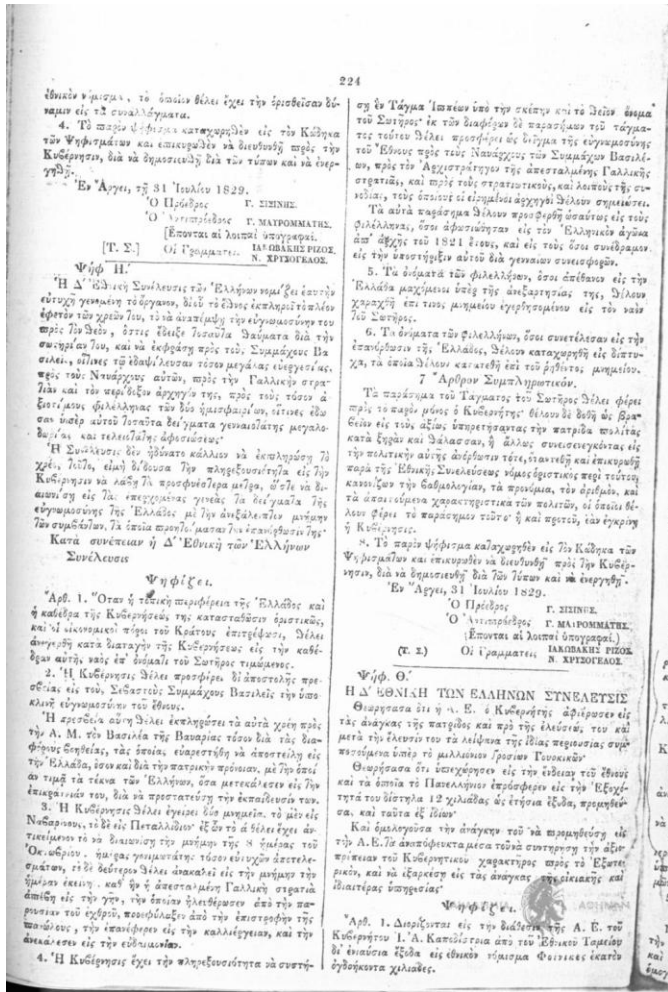
Εξουσιοδότησε επίσης τον Κυβερνήτη να θέσει σε κυκλοφορία το νέο νόμισμα και να εγκρίνει την κοπή νομισμάτων σύμφωνα με το σχέδιο του Πανελληνίου³⁶.

³⁴ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος 1829, αρ.53, σελ.215

³⁵ Ψήφισμα Ζ'/31 Ιουλίου 1829.

³⁶ Η ονομασία «Πανελλήνιον» αντικατέστησε την ονομασία «Δ' Εθνοσυνέλευση» .

Η δωρεά του ποσού των 1.500.000 ρουβλίων από την ρωσική κυβέρνηση, σε συνδυασμό και με τις άλλες, όχι ευκαταφρόνητες δωρεές των ειρηνόφιτων συμμάχων, ώθησαν τον Καποδίστρια να εξουσιοδοτήσει τον Αλέξανδρο Κοντόσταυλο, ο οποίος είχε οριστεί Έφορος του Εθνικού Νομισματοκοπείου της Ελλάδος, να μεριμνήσει για την προμήθεια των σχετικών μηχανών κοπής νομισμάτων.³⁷

³⁷ Τζαμάλης Αναστάσιος, Τα νομίσματα της Νεώτερης Ελλάδας (1828-1979), εκδ. Νούμμιο, Αθήνα 1980, σ. 107.: «Ο Κοντόσταυλος αναφέρει σχετικά: «... Υστερον από πολλές έρευνας και πολλών πολλές πληροφορίας επέισθη ότι το Νομισματοκοπείον των προ τριάντα χρόνων παυσάντων Ιππέων (Ιπποτών) της Μάλτας εδύνατο να μας χρησιμεύσει δια πολύν καιρόν, διότι αι μηχαναί είναι όχι μόνον κάλλιστα και ευχρηστότατοι, αν και μερικά μόνον εξ' αυτών είναι της τελευταίας μεθόδου...».

Έτσι, στις 2 Απριλίου, με έγγραφό του προς το «Πανελλήνιον» ζήτησε να μελετηθεί το θέμα και να υποβληθεί σχετικό σχέδιο και προϋπολογισμός. Στις 14 Απριλίου το «Πανελλήνιον» πρότεινε το σχέδιο Ψηφίσματος .

Στις 19 Μαΐου 1829 ο Κυβερνήτης δίνει εντολή για την έναρξη των εργασιών του νομισματοκοπείου και στις 27 Ιουνίου έχουμε **το πρώτο νόμισμα της αναγεννημένης Ελλάδας στην Αίγινα**, στο νησί όπου πριν από αιώνες (6ος π.Χ.) είχαν κοπεί τα πρώτα νομίσματα του ελλαδικού χώρου.³⁸

Μέσα λοιπόν σε λιγότερο από 2 χρόνια ο Ιωάννης Καποδίστριας είχε εγκαθιδρύσει νέο νομισματικό σύστημα, νέο νόμισμα και μια τράπεζα για την υλοποίηση του σχεδιασμού της πολιτικής του. **Ο νομισματικός κανόνας είναι ο άργυρος.**

³⁸ Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Η ιστορική διαδρομή της νομισματικής μονάδας στην Ελλάδα, **Γεώργιος Γεωργιόπουλος**, «Το νεοελληνικό νόμισμα από την ανεξαρτησία μέχρι σήμερα», σελ. 117

Γ. Οι Φοίνικες

Φοίνικες : Στην μπροστινή τους όψη έφεραν τον αναγεννώμενο από τη στάχτη Φοίνικα, που ατένιζε το Σταυρό, περιβαλλόμενο από κλώνι ακτίνων και γύρω τις λέξεις: «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ» και στην πίσω όψη σε κύκλο, «ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ - 1828» - και στη μέση δάφνινο στεφάνι, πάνω στο οποίο αναγράφονταν η αξία του νομίσματος.

Την περίοδο του Καποδίστρια έγιναν επίσης προσπάθειες για δημιουργία χρήματος μέσω της έκδοσης χαρτονομίσματος. Ο στόχος ήταν κυρίως ταμειακός, ώστε να αποφευχθούν νέοι φόροι στη γεωργία και το εμπόριο. Τον Ιούνιο 1831, ο Κυβερνήτης αποφάσισε την αντιμετώπιση αναγκών του προϋπολογισμού με το μέτρο της έκδοσης χαρτονομίσματος, αιτιολογώντας ως εξής την απόφασή του:

«Χρεωστούντες να εξεύρωμεν τον τρόπον να θεραπεύσωμεν την ανάγκην ταύτην [την ταμειακή], χωρίς να επιφορτίσωμεν με νέους φόρους την γεωργίαν και το εμπόριον, τα οποία οφείλομεν να αναζωογονήσωμεν, ως παθόντα εκ της παρελθούσης ανωμαλίας· θεωρούντες την ανάγκην του να μεταχειρισθώμεν εις την περίστασιν ταύτην και προς θεραπείαν των εκ της ελλείψεως αποτελεσμάτων το εις

τα άλλα έθνη παραδεδεγμένον χαρτονόμισμα και συνάμα να ασφαλίσωμεν την υπόληψιν αυτού».³⁹

Ο Καποδίστριας χρησιμοποίησε χρήματα από τον προσωπικό του λογαριασμό για την κάλυψη των δημοσιονομικών αναγκών και στη συνέχεια τα πιστώνει στα έξοδα της Επιτροπής από την οποία ζητά αντί να του επιστραφούν χρήματα να χρηματοδοτηθούν δημόσια έργα.

Από το νομοθετικό πλαίσιο που προαναφέρθηκε, προκύπτει ότι το συναλλακτικό μέσο που ο Καποδίστριας προσπάθησε να εισαγάγει ήταν **χαρτονόμισμα** (όρο που άλλωστε χρησιμοποιούσε και το σχετικό ψήφισμα) και όχι **τραπεζογραμμάτιο**.⁴⁰

Το χαρτονόμισμα, δηλαδή, επρόκειτο να κυκλοφορήσει **για λογαριασμό του ίδιου του Κράτους και όχι για λογαριασμό της Εθνικής Χρηματιστικής Τράπεζας**, η οποία διαμεσολαβούσε στην έκδοσή του. Όπως, λοιπόν διαφαίνεται από την αλληλογραφία του, ο Καποδίστριας προσέβλεπε από νωρίς στην έκδοση χαρτονομίσματος για ταμειακούς λόγους.⁴¹

Πάντως, το θεωρούσε βραχύβιο και υποβοηθητικό μέσο, προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι άμεσες ταμειακές δυσκολίες που ήταν αδύνατο να καλυφθούν με άλλο τρόπο. Ο Κυβερνήτης, ήδη από τη σύλληψη της ιδέας και πολύ πριν τη νομοθετική εισαγωγή του μέτρου

³⁹ Με το ψήφισμα ΚΖ ' της 17ης Ιουνίου 1831 και τον οργανισμό χαρτονομισμάτων της 30ης Ιουνίου 1831, Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, 1831, αρ. 50.

⁴⁰ Με το ψήφισμα της 17ης Ιουνίου 1831 καθορίστηκε η εκτύπωση χαρτονομισμάτων των 5, 10, 50 και 100 φoinίκων συνολικής ονομαστικής αξίας 3.000.000 φoinίκων, ενώ το Δημόσιο Ταμείο ήταν υποχρεωμένο μετά την έκδοση των χαρτονομισμάτων να καταβάλει τις πληρωμές προς τους πολίτες κατά το 1/3 σε χαρτονομίσματα και κατά 2/3 σε νομίσματα. Με το ψήφισμα της 17ης Ιουνίου 1831 καθορίστηκε ότι η εκτύπωση των χαρτονομισμάτων θα γινόταν «*δια της Επιτροπής της Εθνικής Τραπεζής*». Ήδη τον Αύγουστο του 1828 στην Εθνική Τράπεζα είχαν τοποθετηθεί 25.000 τάλιρα κολονάτα.

⁴¹ **Τζαμάλης Αναστάσιος**, Τα νομίσματα της Νεώτερης Ελλάδας (1828-1979), εκδ. Νούμμιο, Αθήνα 1980, σ. 105

έκδοσης χαρτονομίσματος, **διέβλεψε την έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών προς το συγκεκριμένο συναλλακτικό μέσο** για λόγους που συνδέονταν με την ελληνική νοοτροπία.

Και όπως χαρακτηριστικά λέει ο Βαλαωρίτης: «Αλλά περί χρημάτων προκειμένου ο θερμότερος και αγνότερος πατριωτισμός δεν δύναται να αναπληρώσει το μοχλόν της πίστewς, δι' ου και μόνον μετακινούται και ελκύονται μεγάλα χρηματικά κεφάλαια».⁴²

Για να επιβληθεί η κυκλοφορία του χαρτονομίσματος των φοινίκων, όπως ορίζονταν στο άρθρο 3 του ΚΖ' ψηφίσματος, όλες οι συναλλαγές με το κράτος έπρεπε να γίνονται υποχρεωτικά κατά το 1/3 σε χαρτονομίσματα.

Οι φοινίκες τυπώθηκαν στην Αίγινα και φέρουν ημερομηνία εκδόσεως 1η Ιουλίου 1831. Η αριστερή τους πλευρά είναι ακανόνιστα κομμένη για τον έλεγχο της γνησιότητας. Η συνολική αξία των χαρτονομισμάτων που εκδόθηκαν ανήλθε τελικά στο ύψος των 500.000 φοινίκων αντί των 3.000.000 που είχαν ορισθεί αρχικά. Τυπώθηκαν ονομαστικές αξίες των 5, 10, 50 και 100 φοινίκων.⁴³

Η πρέσα που κόπηκαν τα πρώτα νομίσματα

Η πρέσα που τυπώθηκαν τα πρώτα χαρτ/μιατα

22

Πηγή : <http://www.nomisma.gr/ViewArticle.aspx?ArticleId=6137&PageNo=2>

⁴² **Ιωάννης Βαλαωρίτης**, Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος (1842-1902), σελ. 3, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, αναστατική επανέκδοση 1988. Πρώτη έκδοση 1902.

⁴³ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα μια διαδρομή 1822-2002 σ.85.

Τα χαρτονομίσματα των φοινίκων μετά την έκδοσή τους, την οποία αναλαμβάνει η «επί της Εθνικής Τραπέζης Επιτροπή», θα παραδίδονται εις την «επί της Οικονομίας Επιτροπή», που θα τα προωθεί στο «Εθνικό Ταμείο».⁴⁴

Ποσότητα χαρτονομισμάτων	Αξία	Ύψος σε Φοίνικες
150.000	5	750.000
75.000	10	750.000
20.000	50	1.000.000
5.000	100	500.000
Σύνολα:		
250.000		3.000.000

Πηγή: Το ελληνικό χαρτονόμισμα 1822-2002, αρχείο Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, σελ. 85

Στις 4 Ιανουαρίου 1832 με το Δ' ψήφισμα της Συνελεύσεως στο Ναύπλιο επικυρώθηκε το περί εκδόσεως χαρτονομίσματος ψήφισμα του Κυβερνήτη⁴⁵, ενώ αργότερα το συνολικό ύψος των προς έκδοση χαρτονομισμάτων μειώνεται σε 1.000.000 φοίνικες.⁴⁶ Στις 27 Ιανουαρίου 1832 το ύψος των προς κυκλοφορία χαρτονομισμάτων μειώνεται εκ νέου σε 500.000 με το ψήφισμα Ζ' της Εθνικής Συνέλευσης.⁴⁷ Έτσι κυκλοφόρησαν οι ακόλουθες ποσότητες:

Ποσότητα χαρτονομισμάτων	Αξία	Ύψος σε Φοίνικες
25.000	5	125.000
12.500	10	125.000
3.340	50	167.000
830	100	83.000
Σύνολα:		
41.670		500.000

Πηγή: Το ελληνικό χαρτονόμισμα 1822-2002, αρχείο Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Σελ: 86

⁴⁴ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα μια διαδρομή 1822-2002.

⁴⁵ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος 1832, αρ.4

⁴⁶ Το ελληνικό χαρτονόμισμα 1822-2002, αρχείο Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

⁴⁷ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος 1832, αρ.9

Με το ίδιο ψήφισμα Ζ' τα χαρτονομίσματα τίθενται εκτός συναλλαγής μεταξύ των πολιτών. Σύμφωνα με το άρθρο 3 του εν λόγω ψηφίσματος στις εκποιήσεις φθαρτών εθνικών κτημάτων η Κυβέρνηση δέχεται τα χαρτονομίσματα αντί μεταλλικών νομισμάτων, ενώ στις ενοικιάσεις προσόδων, τελωνείων και λοιπών πηγών το 1/3 θα είναι χαρτονομίσματα και τα 2/3 μεταλλικά νομίσματα.

Τα χαρτονομίσματα υπογράφονταν, με το χέρι, από τα δυο μέλη της τριμελούς *Διευθυντικής Επιτροπής της Εθνικής Χρηματιστικής Τράπεζας*, η οποία είχε συγκροτηθεί από τους *Αλέξιο Λουκόπουλο, Φραγκίσκο Παπαμανόλη και Ανδρέα Γιαννίτζη*. Αριθμούνται χειρόγραφα από το 8001 έως το 49670 με δυο αριθμούς. Στην πρόσθια όψη με τον πρώτο και στην οπίσθια με άλλον που ήταν κατά 500 μονάδες μικρότερος του πρώτου. Στην οπίσθια όψη ο ελεγκτής *Αθανάσιος Σκανδαλίδης* έγραφε λοξά την αξία του χαρτονομίσματος ολογράφως και το υπέγραφε.⁴⁸

Έτσι παρόλο ότι τα χαρτονομίσματα των φοινίκων κατασκευάστηκαν από την *Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα* και φέρουν τη σφραγίδα και τις υπογραφές μελών της επί της *Εθνικής Τραπέζης Επιτροπής*, **δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως τραπεζογραμμάτια, εφόσον κατασκευάστηκαν κατ' εντολή του κράτους και παραδόθηκε το σύνολο τους στο *Εθνικό Ταμείο* για την εξυπηρέτηση υποχρεώσεων του δημοσίου.**⁴⁹

Τρεις μήνες αργότερα με διατάγματα της 25.4.1832 παύουν να γίνονται δεκτοί και στις συναλλαγές με το δημόσιο εκτός ορισμένων ειδικών περιπτώσεων, δηλαδή στην ουσία αίρεται η κυκλοφορία τους.⁵⁰

⁴⁸ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της τραπεζής της Ελλάδος, 1928- 1978 , Αθήνα 1978 σελ 67.

⁴⁹ *Νοταράς Γεράσιμος*, Το ελληνικό χαρτονόμισμα μια διαδρομή 1822-2002 σελ 85.

⁵⁰ *Νοταράς Γεράσιμος*, Το ελληνικό χαρτονόμισμα μια διαδρομή 1822-2002. σελ 86.

Η εκκαθάριση παλαιών οφειλών προς το δημόσιο, ανατέθηκε στο *Ελεγκτικό Συνέδριο* με τον ιδρυτικό νόμο στις 27.9.1833, όπου υπήρχε η δυνατότητα να γίνονται ακόμη συναλλαγές με *φοίνικες*. Τα χαρτονομίσματα, σφραγίζονταν με στρογγυλή σφραγίδα που έφερε την ένδειξη *Βασίλειον της Ελλάδος – Ελεγκτικόν Συνέδριον*.

Μετά τις 8.4.1836 ημερομηνία διορισμού του *Ν. Σιλήβεργου* ως προέδρου του Ελεγκτικού Συνεδρίου, πολλοί φοίνικες φέρουν αντί σφραγίδας τη χειρόγραφη ένδειξη: «*εθωρήθη ο Πρόεδρος του Ελεγκτικού Συνεδρίου*» και την υπογραφή *Ν. Σιλήβεργος*.⁵¹

Αν και θνησιγενές η απόκτηση πλέον του πρώτου μεταπελευθερωτικού εθνικού νομίσματος και νομισματικού συστήματος είναι πλέον γεγονός με τη δημιουργία του φοίνικα. Η Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα δεν μπόρεσε ποτέ να λειτουργήσει ως πιστωτικός οργανισμός και στην ουσία καταργείται μετά τη δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια.⁵²

Οι ελπίδες τις οποίες είχε εναποθέσει ο Ιωάννης Καποδίστριας στην Εθνική Χρηματιστηριακή Τράπεζα δεν επαληθεύτηκαν, παρά τη συμπάρασταση των Ελλήνων πατριωτών και ξένων φιλελλήνων. Δεν κατόρθωσε να προσελκύσει επαρκή κεφάλαια, αλλά ούτε να λειτουργήσει ως πιστωτικό ίδρυμα που θα εμπέδωνε τον **θεσμό της πίστης** και θα συνέβαλλε στην παραγωγική διαδικασία διοχετεύοντας πιστώσεις. Στην πράξη διαδραμάτισε το ρόλο ταμειακού μηχανισμού του δημοσίου, ο οποίος κατήυθνε τους συγκεντρωμένους πόρους στις άμεσες λειτουργικές ανάγκες του κράτους.

⁵¹ *Γ. Δ. Δημακοπούλου*, «Το Εθνικόν Νομισματοκοπείον...» σελ 48.

⁵² *Αλ. Κοντοσταύλου*, *Τα* περί των εν Αμερική νουπηγηθέντων (sic) φρεγατών και του εν Αιγίνη Νομισματοκοπείου, εν Αθήναις 1855, σσ. 261-262. *Σπ. Λάμπρου*, «Το παλάτιον του Μπαρμπαγιάννη», εν περ. Εστία 1887, ο. 266. Του ιδίου, «Τα πρώτα ελληνικά νομίσματα»

Τελικά η Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα διελύθει κατά το 1834 από τη Κυβέρνηση του Όθωνα, και μάλιστα πριν την προβλεπόμενη προθεσμία διάρκειας της που έληγε την 1 Απριλίου 1835.⁵³

Συμπερασματικά λοιπόν ο Φοίνικας είχε βραχύβια ζωή από την 1^η Οκτωβρίου 1829 μέχρι το 1833 που αποσύρθηκε και αντικαταστάθηκε από τη δραχμή. Η πρώτη έκδοση χαρτονομισμάτων του ελληνικού κράτους αξίας 3 εκατομμυρίων φοινίκων έγινε το 1831 από την Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα για λογαριασμό του κράτους. Η κυκλοφορία έγινε αναγκαστική το 1832 και το 1833 ο Φοίνικας αντικαταστάθηκε από το Φεβρουάριο του 1833 με τη δραχμή.

Πηγή: Το ελληνικό χαρτονόμισμα 1822-2002, αρχείο Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

Συνολικά από το 1828 έως και το 1831 κόπηκαν 1.312.400 μονόλεπτα.

⁵³ **Ιωάννης Βαλαωρίτης**, Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος (1842-1902), σελ. 5, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, αναστατική επανέκδοση 1988. Πρώτη έκδοση 1902.

Συνολικά από το 1828 έως και το 1831 κόπηκαν 2.884.895 δεκάλεπτα.

Συνολικά από το 1828 έως και το 1831 κόπηκαν 642.074 πεντάλεπτα.

Πηγή: Το ελληνικό χαρτονόμισμα 1822-2002, αρχείο Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Α. Από τη δραχμή του Όθωνα μέχρι την ίδρυση της ΕΤΕ

Η άφιξη του Όθωνος την 30ή Ιανουαρίου 1833 και η συνακόλουθη εγκατάσταση της Αντιβασιλείας οδήγησε σε ένα νέο νομισματικό σύστημα. Με το Βασιλικό Διάταγμα της 8ης/20ής Φεβρουαρίου 1833 καθορίσθηκε ως **νόμισμα η δραχμή**. Το ποσό των εκδοθέντων νομισμάτων θα κανονίζονταν, σύμφωνα με ρητή πρόβλεψη, κατά τις ανάγκες του κράτους.⁵⁴

Παράλληλα, διατάχθηκε από την Αντιβασιλεία η διακοπή της λειτουργίας του Νομισματοκοπείου, διότι θεωρήθηκε τούτο ως τεχνικώς ατελές και μη καλώς συνεστημένο, καθόσον: «... *άχρι τούδε δεν υπάρχει εις την Ελλάδα καλώς συστημένον νομισματοκοπείον...*».⁵⁵ Η Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα όπως ήδη αναφέρθηκε διελύθει κατά το 1834 από τη Κυβέρνηση του Όθωνα, και μάλιστα πριν την προβλεπόμενη προθεσμία διάρκειας της που έληγε την 1 Απριλίου 1835.

Την 1^η Φεβρουαρίου 1833, το Νομισματοκοπείο της Αίγινας σταμάτησε τις εργασίες του.⁵⁶ Όταν συγκροτήθηκε στην Αθήνα το Βασιλικό Νομισματοκοπείο όσα μηχανήματα της Αίγινας ήταν χρήσιμα, μεταφέρθηκαν στην Αθήνα και προστέθηκαν στον εξοπλισμό του νέου εργοστασίου, τα μηχανήματα του οποίου είχαν κατασκευασθεί στο Μόναχο. Τα υπόλοιπα μηχανήματα παρέμειναν στην Αίγινα εγκαταλελειμμένα.⁵⁷

⁵⁴ Άρθρο 13 του Διατάγματος 8/20 Φεβρουαρίου 1833

⁵⁵ ΦΕΚ 16, 28 Απριλ./10 Μαΐου 1833. Για το σχετικό διάταγμα, πβ. **Γ. Δημακοπούλου**, «Το Εθνικόν ...», σσ. 86-87

⁵⁶ **Γ. Δ. Δημακοπούλου**, «Το Εθνικόν Νομισματοκοπείον...», ό.π., σ. 30.

⁵⁷ **Αλ. Κοντοσταύλου**, *Τα περί των εν Αμερική ναυπηγηθέντων (sic) φρεγατών και του εν Αιγινή Νομισματοκοπείου*, εν Αθήναις 1855, σσ. 261-262. **Σπ. Λάμπρου**, «*Το παλάτιον του*

Με τη θεσμοθέτηση της οθωνικής δραχμής ο νομισματικός κανόνας⁵⁸ ήταν ο αργυρός, αλλά «υποδηλώνονταν στο βάθος» ο διμεταλλισμός («χωλός διμεταλλισμός»)⁵⁹.

Όπως ο Φοίνικας έτσι και η δραχμή συνδέθηκε με το ισπανικό δίστηλο. Το οποίο συχνά αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως «λάθος», διότι το βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του δίστηλου ήταν η εύκολη και μη δαπανηρή παραχάραξή του.⁶⁰

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα από την εισαγωγή του πρώτου νομισματικού συστήματος το 1828 και τον κανόνα του αργυρού, μέχρι το Σεπτέμβριο του 1936, είχε βιώσει οκτώ εναλλαγές μεταλλικού κανόνα και κανόνα χαρτονομίσματος.⁶¹

Η νομισματική αταξία πάντως συνεχίζονταν και κατά την άφιξη του Όθωνα, γεγονός που προκύπτει από την ανάγκη διατήρησης σε κυκλοφορία σημαντικών ξένων νομισμάτων (όπως το γαλλικό φράγκο, γερμανικά, αυστριακά και ολλανδικά νομίσματα), τα οποία θα γίνονταν αποδεκτά στις πληρωμές στο δημόσιο ταμείο μέχρι νεωτέρας διαταγής.

Μπαρμπαγιάννη», εν περ. Εστία 1887, σ. 266. Του ιδίου, «*Τα πρώτα ελληνικά νομίσματα*», Μικταί σελίδες, σ. 657.

⁵⁸ Νομισματικός κανόνας ή νομισματική μονάδα καλείται η μεταλλική ύλη ορισμένου βάρους μη υποκείμενη σε μεταβολές που χρησιμεύει ως όρος συγκρίσεως για τον προσδιορισμό των διαφόρων αξιών. Βλ. «Το νόμισμα» (1902), *Γεωργίου Κατσελίδου*, σελ. 62

⁵⁹ Για τη διάσταση στη βιβλιογραφία σχετικά με το αν το νομισματικό σύστημα της δραχμής του Όθωνα είναι ή όχι διμεταλλικό βλ. Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Δρ. *Αικατερίνη Μπρεγιάννη*, «Νόμισμα και Νομισματικές κρίσεις στην Ελλάδα. Από τον Καποδίστρια στον Όθωνα 1828-1866», σελίδα 194 και υποσημείωση 23. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.hba.gr/5Ekdosis/UplPDFs/deltia/2-3_2001/25.pdf

⁶⁰ *Γιώργος Αλογοσκούφης, Σοφία Λαζαρέτου*, «Η δραχμή. Από το φοίνικα στο ευρώ» (2002), σελ. 34

⁶¹ *Σταύρος Β. Τσίπρας*, «Ο Καποδίστριας, ο Φοίνικας και το πρώτο νομισματικό σύστημα στην Ελλάδα», όπου υπάρχουν περαιτέρω παραπομπές. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://fekyou.info/post/2115>

Με διάταγμα της ίδιας ημέρας ορίστηκε επίσης και η εσωτερική τιμή των ξένων νομισμάτων με τη δραχμή.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΟΥ ΣΕΜΠΡΟΜΟΝΤΙΟΥ ΠΑΡΑΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΜΕ ΤΟ ΝΕΟΝ ΚΑΘΙΣΤΟΝ ΝΟΜΙΣΜΑ

Όνομα του νομίσματος.	Όσοι εν αλλάζουν πρω.	ΜΕΤΡΗΣΙΣ ΑΥΤΗ			ΑΥΤΑ επι Αργαία.
		Αξία			
		Ελληνική	Γερμανική	Γαλλική	
ΑΡΓΥΡΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ.					
Γαλλικό Φράγκον	900	4,500	0,500	5,000	1 14,68
Γαλλικό Πενταγράμμιον	900	21,500	2,500	25,000	5 58,41
Αγγλικόν Κορώνα 5 Πενταγράμμιον επί 1866	905	26,150	3,100	28,250	6 48,53
Αγγλικόν Πενταγράμμιον επί 1866	905	5,286	0,474	5,760	1 29,79
Αγγλικόν τεταρτάκιον (επί 1866)	905	1,321,3	0,117	1,438	— 64,85
Ρωσσικόν Ρούβλιον Αργυρίον (1796)	743	17,700	0,500	18,200	4 41,74
— — — — — (1799)	808	18,105	2,700	20,805	4 50,61
— — — — — (1801)	875	18,711	2,600	21,311	4 54,44
Τετάρτον αίνον (1798)	743	8,010	3,085	11,095	3 21,33
— — — — — (1801)	808	9,013	1,381	10,394	3 25,41
Ρωσσικόν αίνον αίνον Καπταίο (1797)	750	4,013	1,341	5,354	— 99,81
Ισπανικόν Πιστολίον	896	14,176	2,800	16,976	6 —
Τετάρτον αίνον (1798)	896	11,088	1,503	12,591	3 —
— — — — — (1791)	896	11,093	1,391	12,484	3 97,64
Ισπανικόν τάλιρον (όμοιόν της Γαλλίας) (1788-1798)	896	21,176	2,800	23,976	6 —
Τετάρτον αίνον (1798)	896	11,088	1,503	12,591	3 —
— — — — — (1791)	896	11,093	1,391	12,484	3 97,64
Γερμανικόν τάλιρον ως Αυστριακόν, Βαυαρικόν κλπ.	830	21,777	4,718	26,495	5 77,69
Αυστριακόν Αυστριακόν τάλιρον	833	23,301	4,684	27,985	5 79,78
Γερμανικόν Εισαγόν (Zwanziger)	580	3,854	2,788	6,642	— 93,17
Κορώνα της Βαυαρίας επί τού θρόνου	808	25,614	3,098	28,712	6 36,19
Τάλιρον της Σαρδίας, επί 10 Αίρας (1797)	846	23,691	4,091	27,782	5 97,97
Εσθονική Αίρα (1800)	236	2,118	3,051	4,769	— 97,99
— — — — — (1801)	246	2,012	0,668	2,680	— 49,03
Τετάρτον αίνον (1801)	239	1,078	3,111	4,089	— 44,27
Γερμανικόν τάλιρον (Frankenmark)	911	25,093	2,381	27,474	6 11,09
Βαυαρικόν τάλιρον επί 10 πάλια	906	24,069	2,496	26,565	5 97,18
Τάλιρον επί Βολωνίας, επί 10 πάλια	913	24,151	2,301	26,452	5 99,39
Τάλιρον επί Βενετίας, επί 100 στερία (1805)	831	23,063	4,707	27,770	5 79,38
ΧΡΥΣΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ.					
Γαλλικόν Εισαγόμενον	990	5,806	0,6156	6,4216	21 33,50
Γαλλικόν Ασημένιον (όμοιόν)	990	0,899	0,750	1,649	26 53,97
Αγγλικόν Στερλίον, επί Αίρας στερλίον 20 Πενταγράμμιον	916	7,310	0,671	7,981	28 12,06
Τετάρτον αίνον	916	3,655	0,335	3,990	14 6,17
Ισπανικόν τεταρτάκιον (quadrante) (1771-1786)	893	2,407	2,887	5,294	91 69,09
Τετάρτον αίνον επί 1771-1786	893	12,047	2,444	14,491	46 34,54
Τετάρτον αίνον, επί πάλια, 1771-1786	893	6,023	0,722	6,745	23 17,27
Τετάρτον αίνον, επί χαρτίπάλια, 1771-1786	891	2,491	0,363	2,854	14 46,70
Τετάρτον αίνον, επί χαρτίπάλια, 1771-1786	885	1,551	0,102	1,653	5 46,63
Αυστριακόν Στερλίον (Βιέννη)	911	10,108	0,997	11,105	38 88,43
Τετάρτον αίνον	915	5,054	0,471	5,525	19 44,11
Αυστριακόν (Αυστριακόν) επί Βαυαρικόν πάλια	914	3,397	0,055	3,452	13 06,34
Ολλανδικόν γλιντ	979	3,380	0,072	3,452	13 06,35
Εσθονικόν αίνον (Σερπίαν)	997	3,442	0,010	3,452	13 06,39
Αίρα Βαρνακλίαν επί 1200 επί (δραχμή)	915	26,196	2,433	28,629	100 60,20
Βιέννη αίνον επί 1000	915	13,074	1,214	14,288	50 29,30

ΕΝ ΟΝΟΜΑΤΙ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣ
Η Αυτοκρατορίας
Ο Κόμισ ΑΡΧΑΝΣΕΡΓ Γκιόργκι ΒΑΟΥΡ, ΕΠΙΣΚ.

ΑΥΣΤΡΙΑΚΑ
ΚΑΘΙΣΤΟΝ

Ομοί της Ομοσπ. Γερμ. της Επικρατίας Α. ΜΠΕΡΚΟΒΑΤΣ.

B. Η περίοδος μέχρι την ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

Η σκέψη για τη δημιουργία ενός τραπεζικού οργανισμού ξεκινά από τον *Ιωάννη- Γαβριήλ Εϋνάρδο*, ο οποίος το 1827 γράφει στον μόλις ορισθέντα Κυβερνήτη της Ελλάδας, και φίλο του, *Ιωάννη Καποδίστρια*, για να του επισημάνει την πρωταρχική ανάγκη να αποκτήσει το νεοσύστατο κράτος έναν πιστωτικό φορέα στον οποίο θα στηριχθεί η ανάπτυξη του.⁶² Θα χρειαστούν δεκατέσσερα χρόνια έως το 1841 για να γίνει πραγματικότητα η αρχική αυτή σκέψη.

Το 1831 ο *Ι.-Γ. Εϋνάρδος* στέλνει στην Ελλάδα τον στενό του φίλο *Arthemond de Regny*⁶³, επιχειρηματία και ικανό οικονομολόγο, ο οποίος θα συμβάλλει αποφασιστικά στη δημοσιονομική οργάνωση του νέου ελληνικού κράτους. Μέσω του *Regny* ο *Εϋνάρδος* θα έρθει σε επαφή με τον *Γεώργιο Σταύρο*, ο οποίος έχει χρηματίσει μέλος της τριμελούς επιτροπής που διοικεί την «*Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα*» και από το 1835 είναι μέλος του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Κατά την έναρξη της Οθωνικής περιόδου σε αντίθεση με την Κυβέρνηση του Καποδίστρια, δεν θεσπίστηκε ούτε καθορίστηκε νόμιμο ύψος τόκων και αφέθηκε ελεύθερα να διαμορφώνεται κατά το δανεισμό και σύμφωνα με τη φερεγγυότητα του δανειζόμενου και τη μορφή της προσφερόμενης εγγυήσεως.⁶⁴

Την ίδια περίοδο οι διαπραγματεύσεις με Άγγλους κεφαλαιούχους υπό τον *J. Wright* θα καταλήξουν στην έκδοση του νόμου της 25ης Ιανουαρίου 1836 «*περί συστάσεως Εθνικής Τραπεζής*», ο οποίος όμως ουδέποτε θα τεθεί σε εφαρμογή.

⁶² Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 99-100.

⁶³ (Λυών 1776 - Αθήνα 1841)

⁶⁴ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών (1977) τόμος ΙΓ', σελ. 104

Μετά τις αποτυχημένες αυτές προσπάθειες για τη δημιουργία πιστωτικού ιδρύματος στην Ελλάδα, ο *Εϋνάρδος* θα παραχωρήσει το 1838 τα κεφάλαια που είχε εισαγάγει στους *Arthemond de Regny* και *Γεώργιο Σταύρου*, για να συστήσουν προεξοφλητικό γραφείο με σκοπό τη βραχυπρόθεσμη προεξόφληση ταμειακών γραμματίων του δημοσίου και εμπορικών γραμματίων⁶⁵ και για να διεξάγουν **προεξοφλητικές εργασίες** σε γραμμάτια του δημοσίου και εμπορικά γραμμάτια. Παράλληλα, δεν θα πάψει να ασκεί την επιρροή του προς τον βασιλιά *Όθωνα*, προκειμένου να συσταθεί μια τράπεζα για τις ανάγκες της ελληνικής επικράτειας.

Τα θετικά αποτελέσματα του προεξοφλητικού γραφείου των *Regny* και *Σταύρου* συνέβαλαν αποφασιστικά στο να καμφθούν οι δισταγμοί του *Όθωνα* και να δημοσιευθεί έτσι στις 30 Μαρτίου του 1841 ο νόμος «*περί συστάσεως Εθνικής Τραπέζης*», που ορίζει την Τράπεζα ως υποθηκική, προεξοφλητική αλλά και διαθέτουσα δικαίωμα έκδοσης χαρτονομίσματος. Με τον τρόπο αυτό ιδρύεται η «*Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος*» (ΕΤΕ).

Στην οποία θα εκχωρηθεί και το **εκδοτικό προνόμιο**, ώστε να κατασκευάσει και να κυκλοφορήσει τραπεζογραμμάτια⁶⁶ και παράλληλα να διεξάγει εμπορικές του εργασίες που με την πάροδο του χρόνου αυξήθηκαν. Το προνόμιο αυτό το διατήρησε έως το 1928 που ιδρύθηκε η Τράπεζα της Ελλάδος. Στο ενδιάμεσο αυτό χρονικό διάστημα όπως αναφέρεται παρακάτω, υπήρξαν άλλες τρεις (3) εκδοτικές τράπεζες όχι όμως της ίδιας εμβέλειας και σημασίας σε σχέση με την Εθνική Τράπεζα.

Όπως θα δούμε και στη συνέχεια, με εξαίρεση την Εθνική Τράπεζα Ελλάδος (ΕΤΕ) και την Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ), όλες οι άλλες τράπεζες ουδέποτε απέκτησαν *αποκλειστικό προνόμιο* για το σύνολο

⁶⁵ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπέζης της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 45-46.

⁶⁶ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα μια διαδρομή 1822-2002, σελ 100-101.

της ελληνικής επικράτειας. Η δε χρονική διάρκεια του προνομίου τους ήταν συνήθως περιορισμένη, αν και ορισμένες φορές ανανεώσιμη.⁶⁷

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι η έκταση του προνομίου της Εθνικής Τράπεζας, άλλα και της προηγηθείσας Χρηματιστικής, ταυτίζονται με τα όρια της ελληνικής επικράτειας μετά την απελευθέρωση. Περιλαμβάνουν δηλαδή την Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα και Εύβοια, και τις νήσους Κυκλάδες και Σποράδες.

Πηγή: Το ελληνικό χαρτονόμισμα 1822-2002, αρχείο Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

Πηγή: Το ελληνικό χαρτονόμισμα 1822-2002, αρχείο Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

⁶⁷ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της τραπεζικής της Ελλάδος, 1928- 1978 , Αθήνα 1978 σελ 58.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Α. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος

Το κτίριο της Εθνικής Τράπεζας επί της Αιόλου. Αρχείο Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

Ύστερα από την υπαναχώρηση των ξένων κεφαλαιούχων και την αποτυχημένη προσπάθεια σύστασης το 1836, άρχισαν νέες μακρές διαπραγματεύσεις, με αποτέλεσμα την ψήφιση νέου νόμου στις 30 Μαρτίου 1841.⁶⁸ Ουσιαστικά όμως η ΕΤΕ άρχισε τις εργασίες της στις 22 Ιανουαρίου 1842. Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος ιδρύθηκε με κεφάλαιο 5 εκατομμύρια με πρόβλεψη για δυνατότητα αύξησης του κεφαλαίου αυτού.⁶⁹

Το ποσό διαιρέθηκε σε 5.000 μετοχές εκ των οποίων υπήρχε πρόβλεψη τουλάχιστον 1.000 μετοχές θα ελάμβανε η Κυβέρνηση, ενώ οι υπόλοιπες μετοχές θα μπορούσαν να τις αποκτήσουν έλληνες ή αλλοδαποί.⁷⁰

⁶⁸ Εφημερίς της Κυβερνήσεως, αριθ. 6 της 30ης Μαρτίου 1841 σ.59. Τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με νέο νεώτερο νόμο της 19ης Αυγούστου 1841

⁶⁹ Άρθρο 2, Νόμου «περί συστάσεως Εθνικής Τραπέζης» της 30-3-1841

⁷⁰ Άρθρο 3, Νόμου «περί συστάσεως Εθνικής Τραπέζης» της 30-3-1841

Προβλέπονταν ο θεσμός του Βασιλικού Επιτρόπου με την αιτιολογία «να μην απομακρύνεται η διεύθυνση της τραπεζής από το νόμον και τους κανονισμούς».⁷¹ Ο κανονισμός των εργασιών της κυρώθηκε επίσης με νόμο⁷². Οι εργασίες της είχαν καθοριστεί στο άρθρο 9 του ιδρυτικού της νόμου και προέβλεπε τη δυνατότητα η τράπεζα να διενεργεί προεξοφλήσεις.

Για τις προεξοφλητικές εργασίες μεταχειριζόμενη προς τούτο το «**πεμπτημόριον του χρηματικού της κεφαλαίου**».⁷³ Ο ιδρυτικός της νόμος⁷⁴ καθόρισε με τον τρόπο αυτό το **δικαίωμα της εκδόσεως τραπεζογραμμάτων σε ύψος κατ' ανώτατο όριο ίσο προς τα δυο πέμπτα του μετοχικού κεφαλαίου της** που όταν ιδρύθηκε ήταν 5 εκατομμύρια δραχμές.

Παράλληλα, με την **εκδοτική λειτουργία** της, η τράπεζα προβλέφθηκε αρχικά βάσει του ιδίου νόμου η δυνατότητα για χορηγήσεις δανείων με υποθήκη και ενέχυρο, καθώς και προεξοφλήσεις γραμματίων και συναλλαγματικών. Ήταν από την πρώτη στιγμή τράπεζα μεικτού χαρακτήρα, εκδοτική και συγχρόνως κτηματική και προεξοφλητική.⁷⁵

Σύμφωνα με το άρθρο 19 του ιδρυτικού νόμου τράπεζα προς το σκοπό αυτό αναγνωρίζονταν στη τράπεζα το **δικαίωμα να εκδίδει τραπεζογραμμάτια**, των οποίων η αξία εκφράζονταν σε ελληνικά νομίσματα⁷⁶ και συγκεκριμένα: «*τραπεζητικά γραμμάτια πληρωτέα εις τον φέροντα (au porter) των οποίων όμως το ποσόν (η ονομαστική αξία) δεν δύναται ποτέ να υπερβεί τα δύο πέμπτα του υπάρχοντος χρηματικού κεφαλαίου της τραπεζής*».

⁷¹ Άρθρο 8, Νόμου «περί συστάσεως Εθνικής Τραπεζής» της 30-3-1841

⁷² Της 11ης Απριλίου 1841

⁷³ Βλ. και άρθρο 19, Νόμου «περί συστάσεως Εθνικής Τραπεζής» της 30-3-1841

⁷⁴ Άρθρο 19, εδάφιο 2.

⁷⁵ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 55-56.

⁷⁶ Άρθρο 20, Νόμου «περί συστάσεως Εθνικής Τραπεζής» της 30-3-1841

Κάθε άλλη δραστηριότητα απαγορεύονταν στην αρχική πρόβλεψη του νόμου. Παράλληλα όμως αναγνωρίζονταν ρητά η δυνατότητα να προστεθούν και άλλες δραστηριότητες με τη συγκατάθεση της κυβερνήσεως και της Γενικής Συνελεύσεως των μετόχων. Όπως και έγινε.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι τόκοι που πληρώνονταν για τα δάνεια σε υποθήκη ή ενέχυρο δεν μπορούσαν να ξεπερνάν το 10%.⁷⁷ Επίσης οριοθετούνταν σύμφωνα με την αρχική πρόβλεψη του νόμου η δυνατότητα και το όριο δανεισμού «*Η τράπεζα δεν θέλει δανείζει ούτε πλέον του ημίσεως της αξίας του υποθηκευμένου κτήματος, ούτε πλέον των 8/10 της αξίας του ενεχύρου*».⁷⁸

⁷⁷ Άρθρο 8, Νόμου «περί συστάσεως Εθνικής Τραπέζης» της 30-3-1841

⁷⁸ Άρθρο 13, Νόμου «περί συστάσεως Εθνικής Τραπέζης» της 30-3-1841

Η Εθνική ιδρύθηκε ως ιδιωτική επιχείρηση⁷⁹ με συμμετοχή και ξένων κεφαλαιούχων.⁸⁰ Με τον ιδρυτικό της νόμο⁸¹ αποκτά το δικαίωμα έκδοσης και κυκλοφορίας τραπεζογραμματίων. Αργότερα θα τροποποιηθεί ο νόμος και το δικαίωμα αυτό από απλό δικαίωμα έκδοσης θα γίνει **αποκλειστικό προνόμιο** έκδοσης για 25 χρόνια⁸². Με το νεότερο νόμο της 3ης Αυγούστου 1843, διευκρινίζεται ότι το προνόμιο αυτό αρχίζει λογιζόμενο από την 1η Ιανουαρίου 1842.⁸³

Στις 8 Απριλίου 1841 εκδίδεται το βασιλικό διάταγμα «Περί εγκρίσεως του κανονισμού της Ελληνικής Εθνικής Τραπέζης»,⁸⁴ το οποίο ρυθμίζει τους καταστατικούς όρους σύστασης της, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μετόχων, τα ετήσια μερίσματα των συμμετόχων, διατάξεις για τη Γενική Συνέλευση των μετόχων της τραπέζης, τα της διοικήσεως και της εσωτερικής λειτουργίας του καταστήματος.

Με νεότερο βασιλικό διάταγμα⁸⁵, που φέρει τον τίτλο «Περί διορισμού Επιτροπής επιφορτιζόμενης τας προετοιμαστικάς εργασίας της Εθνικής Ελληνικής Τραπέζης», διορίζεται Επιτροπή από τους:

- Ν. Σιλλήβεργο, πρόεδρο του Ελεγκτικού Συνεδρίου,
- Θεόδωρο Ράλλη, τραπεζίτη,
- Ιούλιο Έσλιν (*Hoeslin*), μεγαλέμπορο, ως τακτικά μέλη,
- από τους Γ. Σταύρο, μέλος του Ελεγκτικού Συνεδρίου,
- Εμμαν. Μεσθενέα, μεγαλέμπορο
- Αδόλφο Γραφ, έμπορο, ως αναπληρωματικά.

⁷⁹ Άρθρο 28, Νόμου «περί συστάσεως Εθνικής Τραπέζης» της 30-3-1841

⁸⁰ Όπως ο Ελβετός φιλέλληνας *Εϋνάρδος*, που έστειλε στον Γεώργιο Σταύρο, πρώτο Διοικητή της, 500.000 δρχ., οι αδερφοί *Rothschild*, ο Βασιλιάς της Βαυαρίας. Βλ. **Ιωάννης Βαλαωρίτης**, Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος (1842-1902), σελ. 9, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, αναστατική επανέκδοση 1988. Πρώτη έκδοση 1902.

⁸¹ Νόμος «περί συστάσεως Εθνικής Τραπέζης» της 30-3-1841, ΦΕΚ 6/1841

⁸² Άρθρο 7 του νόμου της 23^{ης} Αυγούστου 1841

⁸³ Άρθρο 8 του νόμου της 23^{ης} Αυγούστου 1843

⁸⁴ ΦΕΚ 8/ 11-4-1841

⁸⁵ ΦΕΚ 9/ 27-4-1841

Η επιτροπή «...θέλει δέχεσθαι τας δηλώσεις των θελώντων να λαβώσι μετοχάς, παραλαμβάνει συναλλαγματικές και θέλει φροντίσει δι' όλας τας αναγκαίας προετοιμασίας έως ότου συσταθεί η Γενική Συνέλευσις».

Στις 12 Απριλίου 1841 η *Επί των Εσωτερικών Γραμματεία της Επικρατείας με γνωστοποίηση* της πληροφορεί το κοινό για τα οφέλη από τη λειτουργία της νεοσυσταθείσας τράπεζας και ζητά τη συνδρομή των *ημεδαπών και αλλοδαπών κεφαλαίων*. Στις 24 Απριλίου εγγράφεται ο πρώτος μέτοχος *Κωνσταντίνος Βράνης* για 150 μετοχές.⁸⁶

Στις 13 Νοεμβρίου οι μέχρι τη στιγμή εκείνη εγγραφέντες μέτοχοι συνέρχονται σε προκαταρκτική συνέλευση, η οποία με διαδοχικές συνεδριάσεις θα διαρκέσει μέχρι το τέλος του 1841. Στη συνέλευση αυτή:

- Εκλέχθηκε παμψηφεί ο *Γεώργιος Σταύρος* ως διευθυντής της Τράπεζας, με υποδιευθυντή τον *Κωνσταντίνο Βράνη* και συμβούλους τους *Ανδρέα Ρουζιού* και *Εμμανουήλ Μεσθενέα*.
- Σε ένδειξη ευγνωμοσύνης για τη συνεισφορά τους εκλέχθηκαν επίτιμοι διοικητές οι *Ι.-Γ. Εϋνάρδος* και *Νικόλαος Ζωσιμάς*.
- Κλήθηκαν όλοι μέτοχοι να καταθέσουν το κεφάλαιο που αντιστοιχούσε στις μετοχές για τις οποίες είχαν εγγραφεί και πριν από την πάροδο του τριμήνου που είχαν δικαίωμα, να επισπευσθεί η έναρξη λειτουργίας της Τράπεζας. Η απόφαση αυτή εγκρίθηκε με Βασιλικό διάταγμα της 18ης Νοεμβρίου 1841.
- Επεξεργάσθηκαν εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας της Γενικής Συνέλευσης και έκαναν βελτιωτική τροποποίηση του κανονισμού, κείμενα που εγκρίθηκαν με βασιλικό διάταγμα της 10ης Ιανουαρίου 1842.

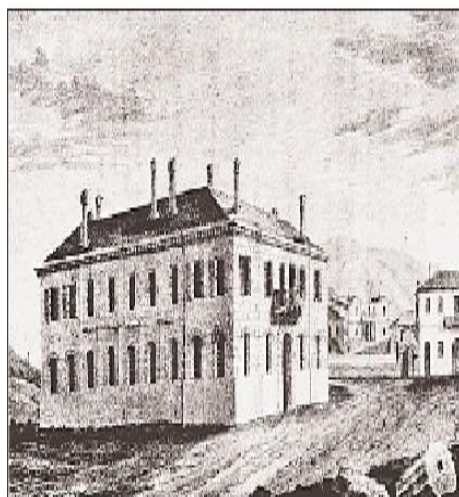
⁸⁶ Βλ. *Ιωάννης Βαλαωρίτης*, *Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος (1842-1902)*, σελ. 9, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, αναστατική επανέκδοση 1988. Πρώτη έκδοση 1902.

Στις 25 Νοεμβρίου 1841 συνέρχεται για πρώτη φορά το Γενικό (Διοικητικό) Συμβούλιο της Τράπεζας. Η εργώδης προσπάθεια για το ξεκίνημα των εργασιών της κατακτά το στόχο της στις 22 Ιανουαρίου 1842, όπου ξεκινά να λειτουργεί η **πρώτη εμπορική και παράλληλα εκδοτική τράπεζα του νεότερου ελληνικού κράτους**. Την ημέρα αυτή, έχει κατατεθειμένο κεφάλαιο 3.402.000 δραχμών.

Για τη συγκέντρωση του κεφαλαίου αυτού σημαντικός στάθηκε ο ρόλος του *Εϋνάρδου*, ο οποίος όχι μόνο κινητοποίησε τον επιχειρηματικό κόσμο της Ευρώπης, αλλά δάνεισε τα αναγκαία κεφάλαια στο ελληνικό κράτος ώστε να μπορέσει να καταβάλει την προκαταβολή για την αγορά 1.000 μετοχών. Ο ίδιος εγγράφεται για 300 μετοχές, δανείζει δε και άλλους Έλληνες επιχειρηματίες ώστε να συμμετάσχουν στην εγγραφή.⁸⁷

Προσχέδιο χαρτονομίσματος 1.000 δραχμών της Τραπέζης της Ελλάδος, του ζωγράφου Μιχαήλ Αξελού (1877-1965). Ο Αξελός είναι ο καλλιτέχνης που δημιούργησε τα πρώτα ελληνικά χαρτονομίσματα το 1918 και συνέχισε ανελλιπώς μέχρι το 1938. Η συμβολή του στη σχεδίαση και εξέλιξη του χαρτονομίσματος συνεχίστηκε ως το 1948 παράλληλα με τη ζωγραφική του δουλειά.

Λιθογραφία του 1837 που παρουσιάζει «Το Βασιλικόν Νομισματοκοπείον των Αθηνών» που βρισκόταν στη βόρεια πλευρά της πλατείας Κλαυθμώνος προς την οδό Σταδίου. Κατεδαφίστηκε το 1939.

⁸⁷ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της τραπέζης της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 56.

Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος όπως ήταν πριν από την ενοποίηση των δύο κτιρίων.

Πηγή : Εφημερίδα Καθημερινή, Αφιέρωμα στην Ιστορία των ελληνικών χαρτονομισμάτων, έτος 1996.

Η Εθνική Τράπεζα όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω ήταν κατ' αρχήν εκδοτική, προεξοφλητική και Τράπεζα Κτηματικής Πίστεως.⁸⁸ Με σειρά νόμων και συμβάσεων με το κράτος το πεδίο δράσεως της Εθνικής Τράπεζας λίγο μετά την ίδρυση της αναπτύχθηκε σταδιακά προς πολλές κατευθύνσεις. Οι οποίες συνοπτικά είναι οι εξής:⁸⁹

1843	Άρχισε να δέχεται έντοκες καταθέσεις
1859	Εκδίδει για λογαριασμό της ομολογιακά δάνεια και μάλιστα λαχειοφόρα και παράλληλα να παρέχει εγγυήσεις σε επιχειρήσεων
1861	Κάνει χορηγήσεις σε κτηματίες γεωργούς
1864	Δίνει δάνεια ανοιχτού λογαριασμό, με ενέχυρο χρεόγραφα
1880	Χορηγεί μακροπρόθεσμα δάνεια σε κοινότητες, δήμους, λιμενικά ταμεία και άλλα νομικά πρόσωπα
1896	Δίνει δάνεια με ενέχυρο εμπορεύματα
1897	Αγοράζει και πουλά συνάλλαγμα
1914	Κάνει χορηγήσεις σε γεωργικούς συνεταιρισμούς

⁸⁸ **Λ.Θ.Χουμανίδης**, «Τράπεζα και νόμισμα εις τον Ελλαδικόν χώρον κατά την μετά την ανεξαρτησίαν περίοδο μέχρι του έτους 1995», Αρχείον Οικονομικής Ιστορίας, Τόμος XIII, τεύχος 2, Ιούλιος - Δεκέμβριος 2001, σελ. 36.

⁸⁹ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 56.

Καθώς δημιούργησε στενές σχέσεις με το κράτος ανάλογη ανάπτυξη σημειώθηκε και στο δημόσιο ρόλο της. Εκτός της εκδοτικής λειτουργίας της, η Εθνική Τράπεζα άρχισε να διενεργεί και μια σειρά άλλων δραστηριοτήτων σε σχέση με το κράτος όπως:

- ✦ Εισπράξεις και πληρωμές που αφορούσαν ορισμένα κρατικά έσοδα και έξοδα,
- ✦ χορήγηση προκαταβολών στο δημόσιο,
- ✦ ανάληψη της εξυπηρέτησης των εθνικών δανείων και των γραμματίων Εθνικής Άμυνας,
- ✦ υλοποίηση για λογαριασμό του Δημοσίου ακόμη και προμηθειών ειδών επισιτισμού για τον πληθυσμό.⁹⁰

Η ΕΤΕ έπαιξε αποφασιστικό ρόλο σε περιπτώσεις που το κράτος αντιμετώπιζε οικονομικές δυσχέρειες, όπως κατ' εξοχήν στην πολεμική και μεταπολεμική περίοδο, οπότε η πολιτική της και η δραστηριότητα της επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από τις σχέσεις της με το κράτος.

Στον κύκλο των ποικίλων δραστηριοτήτων προστέθηκαν εν καιρώ και άλλες εργασίες ιδιωτικοοικονομικού χαρακτήρα όπως:⁹¹

- Οι συμμετοχές σε ανώνυμες εταιρίες.
- Η εξυπηρέτηση ιδιωτικών δανείων και μετοχών.
- Η διακίνηση κεφαλαίων με εκδόσεις και πληρωμές επιταγών.
- Εντολών και πιστωτικών επιστολών.
- Η εκτέλεση χρηματιστηριακών εντολών.
- Η φύλαξη χρεογράφων, χρυσού και τιμαλφών.
- Η διάθεση θυρίδων στο κοινό.

Ακόμη, η τράπεζα χορηγούσε γεωργικές πιστώσεις και μακροπρόθεσμα ενυπόθηκα δάνεια σε νομικά πρόσωπα και βιομηχανικές επιχειρήσεις για επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, καθώς και σε ιδιώτες για στέγαση και για απόκτηση γης.

⁹⁰ **Μιχάλης Ψαλιδόπουλος**, Ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος 1928-2008, Κέντρο πολιτισμού και τεκμηρίωσης σελ 62

⁹¹ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 56.

Το 1848 είναι μία κρίσιμη χρονιά και το πρώτο έτος δοκιμασίας για την Εθνική Τράπεζα. Καθώς έξι χρόνια μετά την ίδρυση της, δόθηκε για πρώτη φορά με το νόμο της 4^{ης} Απριλίου 1848 το δικαίωμα αναστολής εξαργυρώσεως των τραπεζογραμμάτων. Το επεισόδιο αυτό ήταν μοναδικό στη νομισματική ιστορία της χώρας.

Χαρακτηριστικά ενώ τον Ιανουάριο του 1848 το 35% της νομισματικής κυκλοφορίας ήταν εξαργυρώσιμο σε χρυσά ή αργυρά νομίσματα, τον Απρίλιο του ίδιου έτους ο λόγος των μεταλλικών διαθεσίμων προς τα τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία μειώθηκε απότομα στο 10%.⁹²

Η Εθνική Τράπεζα ανέστειλε τη μεταλλική μετατρεψιμότητα του νομίσματος, με σκοπό να προστατεύσει τα συναλλαγματικά της διαθέσιμα και δεν φάνηκε πρόθυμη να αναλάβει το ρόλο του «δανειστή ύστατης προσφυγής». Αρχικά με το νόμο της 19^{ης} Αυγούστου του 1848 παρατάθηκε η αναστολή υποχρεωτικής εξαργύρωσης των τραπεζογραμμάτων μέχρι 4 Απριλίου 1849. Η επιβολή της αναγκαστικής κυκλοφορίας κράτησε οκτώ μήνες, διότι στις 16 Δεκεμβρίου το διμεταλλικό σύστημα επανήλθε σε ισχύ.⁹³

Από το 1849 έως το 1858 σε σχέση με την κυκλοφορία των τραπεζικών γραμμάτων και την αναλογία αυτής προς το μεταλλικό αποταμίσμα της τράπεζας, σύμφωνα με τον *Βαλαωρίτη* καλύπτονταν κατά το μεγαλύτερο μέρος. Μάλιστα τα έτη 1854 και 1855 υπερέβη το μέσο όρο κυκλοφορίας τραπεζογραμμάτων⁹⁴

⁹² *Γιώργος Αλογοσκούφης, Σοφία Λαζαρέτου*, «Η δραχμή. Από το φοίνικα στο ευρώ» (2002), σελ. 63

⁹³ *Γιώργος Αλογοσκούφης, Σοφία Λαζαρέτου*, «Η δραχμή. Από το φοίνικα στο ευρώ» (2002), σελ. 63

⁹⁴ Βλ. *Ιωάννης Βαλαωρίτης*, *Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος (1842-1902)*, σελ. 31, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, αναστατική επανέκδοση 1988. Πρώτη έκδοση 1902.

Με νόμο του 1861⁹⁵ ορίσθηκε ότι η τράπεζα δικαιούται να δανείζεται μέχρι το τριπλάσιο του μετοχικού της κεφαλαίου (αποκλειστικά για δάνεια σε υποθήκη ή ενέχυρο). Καθορίστηκε επίσης ότι το παθητικό της τράπεζας μπορεί να επεκταθεί μέχρι το διπλάσιο του μετοχικού κεφαλαίου της τράπεζας και του μεταλλικού αποταμιεύματος.⁹⁶

Τέλος προβλέφθηκε ρητά ότι το μεταλλικό αποταμίευμα δεν πρέπει να είναι ποτέ λιγότερο του 1/3 του απαιτητού παθητικού προς εμφάνιση, αποτελούμενο από γραμμάτια και ανοικτούς λογαριασμούς της τράπεζας. Με το διάταγμα της 16-12-1861 η τράπεζα αποδέχεται να αυξήσει το μετοχικό της κεφάλαιο κατά «δισχιλίας μετοχάς».⁹⁷

Την ίδια χρονιά με το νόμο ΞΒ΄ της 31-8-1864 κυρώθηκε η σύμβαση του Δημοσίου και της Εθνικής Τράπεζας και ορίσθηκε ότι το ποσό που δικαιούται να δανείζει η Εθνική τράπεζα δια ομολογιών προς χορήγηση ενυπόθηκων δανείων αυξάνεται μέχρι του πενταπλάσιου προσδιοριζόμενου από το μετοχικό κεφάλαιο της τράπεζας.

Με το νόμο ΛΑ΄ της 3 Φεβρουαρίου 1864 «περί εκδόσεως εντόκων γραμματίων του δημοσίου Ταμείου», εισάγονται για πρώτη φορά τα Έντοκα Γραμμάτια του Δημοσίου (Ταμείου). Με σκοπό όπως ρητά αναφέρεται για να καλύψει τις προσωρινές ανάγκες του Δημοσίου Ταμείου.⁹⁸

Καθορίστηκε επίσης ότι η Εθνική Τράπεζα, δικαιούται να προεξοφλεί τα γραμμάτια αυτά, τα οποία δεν μπορούσαν να υπερβαίνουν σύμφωνα με την αρχική πρόβλεψη τη προθεσμία των τριών μηνών, κατατασσόμενα στην κατηγορία των εμπορικών γραμματίων ή ομολογιών.

⁹⁵ Άρθρο 3 του νόμου 710 του 1861.

⁹⁶ Άρθρο 4 του νόμου 710 του 1861.

⁹⁷ ΦΕΚ 78/28-12-1861

⁹⁸ **Σταύρος Β. Τσίπρας**, «Η εισαγωγή των Εντόκων Γραμματίων του Δημοσίου στην Ελλάδα το 1864», διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://fekyou.info/post/740>

Το 1867 η απόφαση της Ελλάδας να συμμετάσχει στη ζώνη του γαλλικού φράγκου και του διμεταλλισμού, να γίνει δηλαδή μέλος της Λατινικής Νομισματικής Ένωσης, απετέλεσε το πρώτο τόλμημα συμμετοχής σε μια υπερεθνική νομισματική αυθεντία.

Με το νόμο της 10^{ης} Απριλίου 1867, ορίσθηκε νέο νομισματικό σύστημα, αφού ρυθμίσεις του διατάγματος για την εισαγωγή της δραχμής⁹⁹ αντικατέστησαν τη δραχμή του 1833 από τη βαρύτερη του 1867. Ημερομηνία εφαρμογής του νέου νόμου ορίσθηκε η 1^η Ιανουαρίου 1869, αλλά αναβλήθηκε για 15 χρόνια. Σύμπτωση όμως νέου νομίσματος και νέου νομισματικού συστήματος κατά μερίδα της θεωρίας έχουμε τη 1^η Νοεμβρίου 1882.¹⁰⁰

Αξίζει να σημειωθεί ότι την περίοδο 1868 έως το 1870 υπήρξε σύγκρουση της Κυβέρνησης με την Εθνική Τράπεζα ως προς τις χρηματικές ανάγκες του Κράτους και των υπέρμετρων αξιώσεων αυτής. Εκδόθηκε διάταγμα για την έκδοση χαρτονομίσματος σε συνεννόηση με την Κυβέρνηση και την Εθνική Τράπεζα, με σκοπό την αναγκαστική κυκλοφορία το 1868 και εν συνεχεία άρση αυτής το 1870. Επιτυγχάνεται αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Τράπεζας, τροποποίηση του καταστατικού και τέλος ο Θάνατος του Διοικητή Γ. Σταύρου και εκλογή του υποδιοικητή Μ. Ρενιέρη ως Διοικητή¹⁰¹

Η εφαρμογή του νέου νομισματικού συστήματος τον Νοέμβριο του 1882 από το Ελληνικό κράτος πραγματοποιείται στο πλαίσιο της λειτουργίας περισσότερων εκδοτικών τραπεζών. Την ίδια περίοδο μεταξύ 1881 και 1885, η νομισματική ιστορία της Ελλάδος έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον και για ένα ακόμα λόγο.

⁹⁹ Διάταγμα 8/20 Φεβρουαρίου 1833.

¹⁰⁰ Βλ. ενδεικτικά **Ευάγγελος Πρόντζας**, «Η αυθεντία του νομίσματος στη νεοελληνική κοινωνία», 1995, σελ. 79-81, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, παράρτημα του περιοδικού *ΜΝΗΜΩΝ*, αρ. 10

¹⁰¹ **Ι.Α Βαλαωρίτης**, Ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος, τόμος Α' 1842-1902 σελ 45.

Το εθνικό σύνορο διακρίνεται σε δύο ζώνες διαφορετικής κυκλοφορίας τραπεζογραμμάτων. Στην πρώτη τα τραπεζογραμμάτια εκδίδονται υπό καθεστώς αναγκαστικής κυκλοφορίας και στη δεύτερη υπό καθεστώς μετατρεψιμότητας σε μεταλλικό.

Η εφαρμογή του νέου νομισματικού συστήματος πραγματοποιείται στο πλαίσιο της λειτουργίας περισσότερων από μίας εκδοτικών τραπεζών. Από τις δύο τράπεζες η μία αν και ιδιωτική διαθέτει το κύρος ενός εθνικού ιδρύματος, η Εθνική Τράπεζα, και από την άλλη, προϊόν επιχειρηματικής δραστηριότητας ενός ομίλου κεφαλαιούχων, η Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας.

Εκκολάπτοντας τον εκδοτικό ανταγωνισμό καταρχήν σε δύο διαφορετικές ζώνες προνομίου κυκλοφορίας των τραπεζογραμμάτων τους και έπειτα στο εθνικό σύνορο.¹⁰² Το διττό περιεχόμενο της «δραχμής», η δραχμή της ΕΤΕ και εκείνη της Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας, προκάλεσε σύγχυση στις συναλλαγές, η οποία έγινε αισθητή στις αρχές της δεκαετίας του 1880 στις προσαρτημένες περιοχές του ελληνικού κράτους.

Σταδιακά με τη βαθμιαία συγκέντρωση όλων αυτών των τραπεζικών εργασιών και την προοδευτική ανάπτυξη τους σε βάθος, η Εθνική Τράπεζα κατέληξε να δεσπόζει στην οικονομική ζωή και να αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα για την πρόοδο της ελληνικής οικονομίας. Η εξέλιξη της συνδέθηκε στενά με τις διαδοχικές φάσεις της οικονομικής ιστορίας του τόπου, κατά τις οποίες έπαιξε σημαντικό ρόλο.

Χαρακτηριστικό της κυριαρχικής παρουσίας της στον ελληνικό τραπεζικό χώρο είναι ότι στο τέλος του 1927 οι καταθέσεις σε αυτήν αντιπροσώπευαν το 45% περίπου του συνόλου των τραπεζικών καταθέσεων, ενώ το μερίδιο της στο σύνολο των τραπεζικών χορηγήσεων ήταν ελαφρώς μόνο κατώτερο αυτού του ποσοστού.

¹⁰² *Ευάγγελος Πρόντζας*, ο.π. σελ. 88-90

B. Το εκδοτικό προνόμιο της Εθνικής Τράπεζας

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω ο ιδρυτικός νόμος της Εθνικής Τράπεζας της 30ής Μαρτίου 1841 προέβλεπε το δικαίωμα έκδοσης τραπεζογραμματίων, πράγμα το οποίο θεωρούνταν αναγκαίο δέλεαρ για την εγγραφή κυρίως ξένων επενδυτών ως μετόχων της Τράπεζας.

Ο νέος νόμος της 19ης Αυγούστου 1841 βελτίωσε κατά πάρα πολύ το δέλεαρ αυτό. Κατέστησε το δικαίωμα αποκλειστικό προνόμιο σε ολόκληρη την επικράτεια για είκοσι πέντε χρόνια. Ας σημειώσουμε ότι η τότε επικράτεια αποτελούνταν από την Πελοπόννησο, Στερεά Ελλάδα, τις Κυκλάδες και τις Βόρειες Σποράδες¹⁰³.

Εκδοτικό προνόμιο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

1841
■ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος

¹⁰³ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή, 1822-2002 σελ 69.

Ο νόμος του Αυγούστου είχε ακόμη μία πολύ σημαντική πρόβλεψη που θα βοηθούσε στην καθιέρωση της συναλλακτικής πρακτικής σε τραπεζογραμμάτια, άγνωστης στη χώρα μέχρι τη στιγμή εκείνη. Η πρόβλεψη αυτή αφορούσε τα δημόσια ταμεία, τα οποία σύμφωνα με το άρθρο 7 του ίδιου νόμου ήταν υποχρεωμένα να δέχονται τραπεζογραμμάτια για πληρωμές από ιδιώτες.

Αργότερα το 1861, με το νόμο ΨΙ' (710) της 16ης Δεκεμβρίου, το αποκλειστικό προνόμιο της Εθνικής για όλη την τότε επικράτεια παρατείνεται για είκοσι πέντε ακόμη χρόνια. Αρχομένης της παρατάσεως από την 1^η Ιανουαρίου 1867 μέχρι το 1891.

Με την ενσωμάτωση των Επτανήσων το 1864 το εκδοτικό προνόμιο, το οποίο κατείχε η Ιονική Τράπεζα για την περιοχή, εξακολουθεί να ισχύει υπέρ αυτής. Το προνόμιο της Εθνικής δεν επεκτείνεται στα Ιόνια Νησιά και έτσι παύει να ισχύει για ολόκληρη την επικράτεια.¹⁰⁴

Με άλλο νόμο, τον ΩΞΖ' (867) της 3ης Δεκεμβρίου 1880, παρατείνεται χρονικά το εκδοτικό προνόμιο της Εθνικής για άλλα είκοσι πέντε χρόνια, λογιζόμενο από 1 Ιανουαρίου 1892.

Το 1880, εν όψει της προσάρτησης στην Ελλάδα της Θεσσαλίας και του τμήματος της Ηπείρου μέχρι τον Άραχθο, με τον νόμο ΩΠΗ' (888) της 30ής Δεκεμβρίου που αφορούσε δάνειο προς τη Κυβέρνηση 120 εκατομμυρίων φράγκων από τη Τράπεζα Κωνσταντινουπόλεως ορίστηκε:

«Η συσταθησομένη εν ταις προσαρτηθεισομέναις επαρχίαις Τράπεζα υποβάλλεται εις πάσας τας μέχρι του νυν δια τη συμβάσεων ή Νόμων επιβεβλημένας εις την Εθνικήν Τράπεζαν υποχρεώσεις, επομένως και εις την απόδοσιν του τεταρτημορίου της προκυπτούσης εκ της κυκλοφορίας των τραπεζικών γραμματίων ωφέλειας από 1 Ιανουαρίου 1892»

¹⁰⁴ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 103.

Επί τη βάση αυτών συστήθηκε «Προνομιούχος Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας» με το δικαίωμα του εκδοτικού προνομίου, στην ίδρυση της οποίας συμμετείχε η Εθνική Τράπεζα. Έτσι, τρεις τράπεζες (Εθνική, Ιονική, Ηπειροθεσσαλίας) πλέον θα ασκούν εκδοτικό πρόνομιο σε διαφορετικά γεωγραφικά τμήματα της χώρας.

Εκδοτικό πρόνομιο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

1881
■ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος
■ Ιονική Τράπεζα
■ Προνομιούχος Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας

Εν τω μεταξύ με την επιβολή της αναγκαστικής κυκλοφορίας το 1885, και για όσο αυτή θα ισχύει, το τραπεζογραμμάτιο της Εθνικής, όπως και των δυο άλλων εκδοτικών τραπεζών, αποκτά ισχύ για όλη την ελληνική επικράτεια.¹⁰⁵

Με την σύμβαση της 20ής Νοεμβρίου του 1899, που επικυρώθηκε με το βασιλικό διάταγμα της 22ας Δεκεμβρίου 1899, η προνομιούχος Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας συγχωνεύεται με την Εθνική.

¹⁰⁵ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 103.

Η τελευταία έχει επεκτείνει το εκδοτικό της προνόμιο στο σημαντικό αυτό τμήμα της χώρας ήδη από τον Ιούλιο με το νόμο ΒΧΜΑ' (2641) της 15ης Ιουλίου 1899.

Η σύμβαση της 6ης Δεκεμβρίου 1914, η οποία επικυρώθηκε με το νόμο 656 του 1915, επέτρεψε στην Εθνική Τράπεζα να επεκτείνει το εκδοτικό της προνόμιο στις στα εδάφη της Ηπείρου, της Μακεδονίας και των νησιών του Αιγαίου, που ενσωματώθηκαν στην Ελλάδα μετά τους Βαλκανικούς πολέμους, ενώ στην Κρήτη, η οποία επίσης ενσωματώνεται στη χώρα εξακολουθεί να διατηρεί το εκδοτικό προνόμιο η Τράπεζα Κρήτης.

Η παραπάνω όμως σύμβαση μεταξύ ελληνικού δημοσίου και Εθνικής προβλέπει ότι το προνόμιο της τελευταίας θα επεκταθεί και στη Μεγαλόνησο, μόλις η Τράπεζα Κρήτης συγχωνευθεί με την Εθνική, γεγονός το οποίο θα συμβεί με βασιλικό διάταγμα της 22ας Ιουνίου 1919.¹⁰⁶

Τον ίδιο χρόνο, με τη λήξη του εκδοτικού προνομίου της Ιονικής Τράπεζας, όπως προβλεπόταν από τον νόμο ΒΩΞ' (2860) της 17ης Μαρτίου του 1903, η Εθνική Τράπεζα θα επεκτείνει το εκδοτικό της προνόμιο και στα Ιόνια Νησιά. Έτσι από το 1920 η Εθνική κατέχει το αποκλειστικό προνόμιο για το σύνολο της ελληνικής επικράτειας, όπως συνέβη και στο ξεκίνημα της λειτουργίας της για την περίοδο 1841-1864.

Με τη σύμβαση μεταξύ ελληνικού δημοσίου και Εθνικής Τράπεζας της 27ης Μαΐου 1920 η τελευταία θα επεκτείνει το εκδοτικό της προνόμιο στις περιοχές που περιήλθαν στην Ελλάδα μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, με την Ανατολική Μακεδονία και Δυτική Θράκη.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της τραπεζής της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 103.

¹⁰⁷ Με τον όρο αυτό υποδηλώνεται η γη που θα εγκαταλειφθεί από τους Οθωμανούς και θα περιέλθει στην κυριότητα του ελεύθερου ελληνικού κράτους. Τα πρώτα πενήντα χρόνια της τραπεζής της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978.

Το καθεστώς αυτό θα διαρκέσει μέχρι την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος όπου με το νόμο 3424 της 7ης Δεκεμβρίου 1927 η Εθνική παραιτείται του εκδοτικού της προνομίου, το οποίο μεταβιβάζει στη νεοϊδρυθείσα Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία θα ξεκινήσει τη λειτουργία της στις 14 Μαΐου 1928.

Ας σημειώσουμε εν κατακλείδι ότι, από όλες τις τράπεζες που απέκτησαν το εκδοτικό προνόμιο στο σύγχρονο ελληνικό κράτος, η Εθνική Τράπεζα το διατήρησε για το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, επί 87 έτη.

Έτσι η Εθνική Τράπεζα, ύστερα από αυτή τη μακροχρόνια διαδικασία εξέλιξης, εμφανιζόταν το 1927 (όπου ιδρύεται πλέον η Τράπεζα της Ελλάδος) σαν ίδρυμα πολύμορφο, που ασκούσε παράλληλα τις λειτουργίες μιας εκδοτικής-κεντρικής τράπεζας και συγχρόνως τις εργασίες συνηθισμένης εμπορικής τράπεζας και τις δραστηριότητες ενός πιστωτικού ιδρύματος που εξυπηρετούσε ποικίλους ειδικούς σκοπούς.

Στον τραπεζικό χώρο και στην εκδοτική λειτουργία κυριάρχησε γενικά η Εθνική Τράπεζα έως το 1927, ενώ τα υπόλοιπα τραπεζικά ιδρύματα είχαν περιορισμένη τοπική σημασία και προσωποπαγή και έτσι τα περισσότερα δεν επέζησαν, όταν απεβίωσαν οι ιδρυτές τους.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της τραπεζής της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 101.

Γ. Η κυκλοφορία των τραπεζογραμμάτων της ΕΤΕ στην ελληνική επικράτεια

Τα χαρτονομίσματα της Εθνικής κάλυψε αρχικά το σύνολο της τότε ελληνικής επικράτειας. Το αποκλειστικό αυτό προνόμιο μεταβλήθηκε στη συνέχεια από το 1864 αρκετές φορές.¹⁰⁹ Με την ενσωμάτωση των Ιονίων Νήσων στην Ελλάδα το τραπεζογραμμάτιο της Εθνικής δεν κυκλοφορούσε στην περιοχή όπου η Ιονική Τράπεζα διατήρησε το εκδοτικό προνόμιο.

Το 1881, με την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας και τμήματος της Ηπείρου, η νεοϊδρυθείσα Προνομιούχος Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας αποκτά το εκδοτικό προνόμιο στην περιοχή. Έτσι για τη χρονική περίοδο 1881-1898 το εκδοτικό προνόμιο στην Ελλάδα κατείχαν τρεις εκδοτικές τράπεζες για συγκεκριμένες περιοχές η καθεμία.

Το 1899 η Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας συγχωνεύεται με την Εθνική Τράπεζα και η τελευταία επεκτείνει το εκδοτικό της προνόμιο στη Θεσσαλία και στην επαρχία Άρτας.

Το 1913 με την προσάρτηση της Κρήτης στην Ελλάδα, το εκδοτικό προνόμιο κατείχαν πάλι τρεις εκδοτικές τράπεζες. Στην Εθνική και την Ιονική προστίθεται η Τράπεζα Κρήτης.

Το 1915 με νόμο που κυρώνει σύμβαση μεταξύ Εθνικής και ελληνικού δημοσίου το προνόμιο της επεκτείνεται στις Νέες Χώρες, τις περιοχές δηλαδή που προσαρτήθηκαν στην Ελλάδα μετά του δυο Βαλκανικούς Πολέμους, ενώ τέσσερα χρόνια αργότερα η Τράπεζα Κρήτης συγχωνεύεται με την Εθνική και έτσι παραμένουν και πάλι δύο εκδοτικές τράπεζες στον ελλαδικό χώρο.

¹⁰⁹ Η ιδέα των χρεωστικών αυτών ομολογιών μπορεί να συγκριθεί με τα assignats της Γαλλικής Επανάστασης.

Εκδοτικό προνόμιο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

1899
■ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος
■ Ιονική Τράπεζα

Πηγή : Ιστορικό αρχείο Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

Εκδοτικό προνόμιο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

1913
■ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος
■ Ιονική Τράπεζα

Πηγή : Ιστορικό αρχείο Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

Το 1920 αποτελεί σημαντικό ορόσημο για την Εθνική. Αποκτά εκ νέου το αποκλειστικό προνόμιο για όλη την επικράτεια, αφού το εκδοτικό προνόμιο της Ιονικής λήγει και περιέρχεται στην Εθνική. Την ίδια χρονιά η ελληνική επικράτεια επεκτείνεται, ως αποτέλεσμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, και στη Δυτική Θράκη.¹¹⁰

¹¹⁰ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 58.

Δ. Οι αξίες των τραπεζογραμμάτων ΕΤΕ

Τα τραπεζογραμμάτια της ΕΤΕ κυκλοφόρησαν ομαλά υπό καθεστώς «νόμιμης κυκλοφορίας» έως το 1848, οπότε επιβλήθηκε για ένα εξάμηνο περίπου αναγκαστική κυκλοφορία. Αναγκαστική κυκλοφορία επιβλήθηκε πάλι τις 10 Δεκεμβρίου 1868 έως τις 15 Μαρτίου 1870. Καθιερώθηκε τέλος και πάλι στις 17 Ιουνίου 1877 για να διατηρηθεί ουσιαστικά μέχρι την εποχή που ιδρύθηκε η Τράπεζα της Ελλάδος.¹¹¹

Μέχρι και την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος δύο νομοθετήματα είναι άξια ειδικής αναφοράς και έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της πιστωτικής κυκλοφορίας ο νόμος «περί Διεθνούς Ελέγχου» το 1898 και ο νόμος ΓΧΜΒ της 19^{ης} Μαρτίου του 1910.

Ο πρώτος προέβλεπε μεταξύ άλλων την απαγόρευση έκδοσης τραπεζογραμμάτων για άλλους σκοπούς εκτός από τις ανάγκες του εμπορίου και κατά τους όρους του καταστατικού της Εθνικής Τράπεζας. Επίσης απαγορεύονταν η σύναψη δανείων του κράτους με αντίστοιχη αναγκαστική κυκλοφορία τραπεζογραμμάτων χωρίς τη συναίνεση της Διεθνούς Επιτροπής.

Ο δεύτερος έδινε το δικαίωμα στην Εθνική Τράπεζα να εκδίδει για λογαριασμό της τραπεζογραμμάτια προοριζόμενα αποκλειστικά για την αγορά χρυσού και εξωτερικού συναλλάγματος στο άρτιο και με τη ρητή υποχρέωση να μεταπωλεί το χρυσό και το συνάλλαγμα που θα αποκτούσε έτσι επίσης στο άρτιο με ασήμαντη μόνο προμήθεια. Το σύστημα αυτό λειτούργησε ικανοποιητικά σχεδόν για μια 10ετία (σχεδόν έως το τέλος του 1919).¹¹²

¹¹¹ Βλ. Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978, σελ. 24 και υποσημείωση 3.

¹¹² Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, ο.π., σελ. 25

Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος από την ίδρυση της έως το 1899 μπορούσε σύμφωνα με το προνόμιο που της είχε παραχωρηθεί, να εκδίδει γραμμάτια έως το ποσό των 60 εκατομμυρίων δραχμών. Το 1899 όταν απορρόφησε την Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας ανέλαβε συγχρόνως και το προνόμιο της τελευταίας για την έκδοση τραπεζογραμματίων ύψους 6 εκατομμυρίων δραχμών.

Το 1914 της δόθηκε το πρόσθετο δικαίωμα να εκδώσει τραπεζογραμμάτια ύψους 80 εκατομμυρίων δραχμών για την εξυπηρέτηση των συναλλαγών των νέων χωρών που είχαν προσαρτηθεί στο ελληνικό κράτος. Το 1919 της μεταβιβάστηκε το προνόμιο της Τράπεζας Κρήτης για 10,4 εκατομμύρια δραχμές. Τέλος το 1920 ανάλαβε το προνόμιο έκδοσης τραπεζογραμματίων ύψους 7 εκατομμυρίων δραχμών της Ιονικής Τράπεζας.

Με τον τρόπο αυτό το συνολικό ποσό έφτασε στα 163,4 εκατομμύρια δραχμές. Από τις 27 Μαΐου 1920 με διαδοχικές συμβάσεις δόθηκε επιπλέον το δικαίωμα στην Εθνική Τράπεζα να προβεί σε σημαντικές πρόσθετες εκδόσεις, με την υποχρέωση να παρέχει αντίστοιχες προκαταβολές προς το κράτος. Το σύνολο των τραπεζογραμματίων αυτής της σειράς έφτασε στα 3.563,5 εκατομμύρια δραχμές. Το 1927 τα τραπεζογραμμάτια αυτής της κατηγορίας που βρίσκονταν σε κυκλοφορία αντιπροσώπευσαν 1.626,8 εκατομμύρια δραχμές.¹¹³

Τα τραπεζογραμμάτια αναγκαστικής κυκλοφορίας που εκδόθηκαν για λογαριασμό του Δημοσίου έως το 1898 αξίας 94 εκατομμυρίων δραχμών μειώθηκαν έως το 1924 στα 40 εκατομμύρια δραχμές. Με αντίκρισμα για την έκδοση αυτή ισόποση οφειλή του Δημοσίου προς την ΕΤΕ.¹¹⁴

¹¹³ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, ο.π., σελ. 25-26

¹¹⁴ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, ο.π., σελ. 27

Το 1910 κυκλοφόρησαν βάσει του νόμου του 1910 που προαναφέρθηκε τραπεζογραμμάτια ύψους 21,5 εκατομμυρίων δραχμών καλυμμένα εξολοκλήρου με χρυσό ή εξωτερικό συνάλλαγμα. Μετά όμως τις εκδόσεις που έγιναν με κάλυμμα τις συμμαχικές πιστώσεις το ποσό έφτασε το 1922 σε 1.139,8 εκατομμύρια δραχμές.

Με νομοθετικό διάταγμα¹¹⁵ το 1923 δόθηκε στην ΕΤΕ το δικαίωμα να εκδίδει τραπεζογραμμάτια αποκλειστικά για την αγορά εξωτερικού συναλλάγματος για τις κρατικές ανάγκες. Το 1927 έφταναν το ποσό των 1.159,7 εκατομμυρίων δραχμών.¹¹⁶

Η Εθνική τράπεζα της Ελλάδος εξέδωσε 68 τύπους τραπεζικών γραμματίων στο διάστημα που είχε το εκδοτικό προνόμιο. Από αυτά κυκλοφόρησε τα 62, τα δε 6 υπόλοιπα κυκλοφόρησαν μόνο επισημασμένα με τον τίτλο της Τράπεζας της Ελλάδος μετά το 1928. Τέσσερα άλλα κυκλοφόρησαν και ως τραπεζογραμμάτια της Εθνικής και, επισημασμένα από την Τράπεζα της Ελλάδος.¹¹⁷

Το εύρος των αξιών αυτών των τραπεζογραμματίων κυμάνθηκαν από τη μία η δραχμή έως τις πέντε χιλιάδες δραχμές. Αρχικά, το 1842, κυκλοφόρησαν οι αξίες των 25, 50, 100 και 500 δραχμών.¹¹⁸ Το 1849 προστέθηκε το δεκάδραχμο, το 1885 κυκλοφόρησαν τα κερματικά γραμμάτια¹¹⁹ της μίας και των δυο δραχμών.

Το 1897 κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το πεντάδραχμο και το 1902 το χιλιόδραχμο. Το 1926 η Εθνική ετοίμασε το γραμμάτιο των 5000 δραχμών, το οποίο κυκλοφόρησε μόνον επισημασμένο από την Τράπεζα της Ελλάδος το 1928.

¹¹⁵ Της 23^{ης} Απριλίου 1923

¹¹⁶ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, ο.π., σελ. 29

¹¹⁷ **Μιλτιάδης Ι.Γκολέμης**, Κεντρικά Τράπεζαι, Τόμος 35^{ος} έτος 35^{ος} 1955 σελ 11.

¹¹⁸ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 57.

¹¹⁹ Το γρόσι αποτελεί νομισματική μονάδα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που κυκλοφορεί την εποχή εκείνη ακόμη στην επαναστατημένη Ελλάδα.

Η αξία των τραπεζογραμματίων ήταν απαιτητή σε μεταλλικό νόμισμα μέχρι την επιβολή, για ορισμένα χρονικά διαστήματα αρχικά και από το 1885 και μετά οριστικά, της αναγκαστικής κυκλοφορίας.¹²⁰

Χαρτονομίσματα των δέκα και εκατό δραχμών της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος. Η εκτύπωσή τους έγινε στη Νέα Υόρκη.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΚΔΟΣΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΕΤΕΡΟΕΠΙΣΤΗΜΗΣ 3

Πηγή: Εφημερίδα Καθημερινή, Αφιέρωμα στην Ιστορία των ελληνικών χαρτονομισμάτων, έτος 1996

Πηγή: Αρχείο Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

¹²⁰ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπέζης της Ελλάδος, ο.π. σελ 30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Χρονική διάρκεια του προνομίου των εκδοτικών τραπεζών

Πέντε χρόνια πριν από τη λήξη του εκδοτικού προνομίου της Εθνικής Τράπεζας το 1861,¹²¹ παρατείνεται το αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο της ΕΤΕ για άλλα 25 χρόνια.¹²²

Η επιλογή του Γεωργίου Α΄, από τις προστάτιδες δυνάμεις της Ελλάδας, ως νέου μονάρχη της χώρας, μετά την έξωση του Όθωνα τον Οκτώβριο του 1862, απετέλεσε διπλωματική νίκη της Αγγλίας, η οποία και προικοδοτεί το νέο βασιλιά με τα Ιόνια Νησιά, τα οποία μέχρι εκείνη τη στιγμή, ως Ηνωμένα Κράτη των Ιονίων Νήσων, βρίσκονταν υπό την επικυριαρχία της Αγγλίας.¹²³

Πράγματι στις 23 Σεπτεμβρίου 1863 η Βουλή της Επτανήσου «*Εκλεχθείσα συνεπεία προσκλήσεως της Προστάτιδας Δυνάμεως και συνελθούσα όπως αποφανθή περί της Εθνικής Αποκαταστάσεως του Ιονίου λαού...*» ψηφίζει ότι «*...ενούται μετά του Βασιλείου της Ελλάδος...*».

Η απόφαση αυτή κυρώνεται με τη Συνθήκη του Λονδίνου της 17/29 Μαρτίου 1864 μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας και Ελλάδας.¹²⁴ Το 1864 η προσάρτηση των Ιονίων Νήσων στην Ελλάδα διαφοροποιεί και το καθεστώς κυκλοφορίας του χαρτονομίσματος.

¹²¹ Με το άρθρο 1 του νόμου ΦΙ' (510) της 17ης Δεκεμβρίου 1861

¹²² Θα ακολουθήσει το 1874 δέσμη ποινικών διατάξεων εναντίον κάθε προσβολής του προνομίου της Εθνικής [Σύμβαση της 15ης Νοεμβρίου 1874 που κυρώθηκε με το άρθρο Η΄ (8) του νόμου ΦΕ΄(505) της 30ής Νοεμβρίου 1874]. **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή, 1978-2002 σελ 100.

¹²³ **Μιχάλης Ψαλιδόπουλος**, Ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος 1928-2008, Κέντρο πολιτισμού και τεκμηρίωσης σελ 43.

¹²⁴ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή, 1978-2002 σελ 101.

Στα Ηνωμένα Κράτη των Ιονίων Νήσων λειτουργεί από το 1839 η Ιονική Τράπεζα με έδρα το Λονδίνο, η οποία έχει συσταθεί από Άγγλους και Επτανήσιους μετόχους, με απόφαση της Βουλής των Ηνωμένων Κρατών των Ιονίων Νήσων, στην οποία είχε παραχωρηθεί το εκδοτικό προνόμιο για είκοσι χρόνια και το οποίο ανανεώθηκε το 1860 για άλλα είκοσι έτη.

Η Συνθήκη του Λονδίνου, με την οποία πραγματοποιείται η προσάρτηση στην Ελλάδα των Επτανήσων, περιλαμβάνει ειδική πρόβλεψη για τη διατήρηση του εκδοτικού προνομίου, για το χώρο των Ιονίων Νήσων, από την Ιονική Τράπεζα. Έτσι, από το 1864 παύει να υπάρχει αποκλειστικό προνόμιο της Εθνικής Τράπεζας για όλη την επικράτεια.

Και για πρώτη φορά έχουμε δύο εκδοτικές τράπεζες που λειτουργούν ταυτόχρονα στην Ελλάδα: την Ιονική Τράπεζα, της οποίας τα τραπεζογραμμάτια κυκλοφορούν μόνο στα Ιόνια Νησιά, και την Εθνική Τράπεζα της οποίας τα τραπεζογραμμάτια κυκλοφορούν σε όλη την υπόλοιπη Ελλάδα.

Το 1878 στο Συνέδριο του Βερολίνου διαφαίνεται η πρόθεση των Μεγάλων Δυνάμεων να εκχωρήσουν στην Ελλάδα την περιοχή της Θεσσαλίας και τμήμα της Ηπείρου, στην περιοχή της Άρτας, που βρίσκονται υπό οθωμανική κυριαρχία. Το σχέδιο αυτό αποτυπώνεται στις 13 Ιουνίου στο ΙΓ' (13) Πρωτόκολλο της σχετικής συνθήκης, το οποίο όμως αρνείται να εφαρμόσει η Οθωμανική Αυτοκρατορία.¹²⁵

Ομογενείς κεφαλαιούχοι υπό τον Ανδρέα Συγγρό, με την προοπτική της νέας εδαφικής έκτασης της Ελλάδας, αρχίζουν διαπραγματεύσεις με την ελληνική κυβέρνηση προκειμένου να αποκτήσουν την άδεια ίδρυσης εκδοτικής τράπεζας στις υπό προσάρτηση περιοχές με αντάλλαγμα την παροχή δανείου που

¹²⁵ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, ο.π. σελ 59.

χρειάζεται η κυβέρνηση. Η Εθνική Τράπεζα από την πλευρά της βρίσκεται και αυτή σε παράλληλη διαπραγμάτευση με στόχο την επέκταση του προνομίου της στις νέες υπό προσάρτηση περιοχές.

Όταν η Διάσκεψη του Βερολίνου στις 4 Ιουλίου 1880 επιβεβαιώνει στις αποφάσεις του 1878, τα πράγματα επισπεύδονται. Στις 8 Οκτωβρίου 1880 η Εθνική Τράπεζα υπογράφει σύμβαση με το ελληνικό δημόσιο, η οποία προβλέπει¹²⁶ την παράταση του εκδοτικού προνομίου της Τράπεζας για άλλα 25 χρόνια σε όλη την επικράτεια, πλην Επτανήσου και στην παράγραφο β' ότι τα ανωτέρω επεκτείνονται «...εις τας νέας προσαρτηθησομένας χώρας...».

Αξίζει να σημειωθεί ότι η χρονική παράταση του προνομίου της Εθνικής ανανεώνεται έντεκα χρόνια πριν λήξει η ισχύς του. Ωστόσο 18 ημέρες αργότερα μεταξύ Εθνικής Τράπεζας και ελληνικού δημοσίου στις 26 Οκτωβρίου 1880, με την οποία απαλείφεται η παράγραφος β' της προηγούμενης σύμβασης περί επεκτάσεως του προνομίου εις τας προσαρτηθησομένας περιοχάς. Οι δε συμβάσεις της 8ης και 26ης Οκτωβρίου θα κυρωθούν με το νόμο ΩΞΖ' (867) της 2ας Δεκεμβρίου 1880.

Στη συνέχεια το ελληνικό δημόσιο θα υπογράψει σύμβαση με τον όμιλο του Ανδρέα Συγγρού στις 16 Δεκεμβρίου 1880, με την οποία χορηγείται δάνειο 120 εκατομμυρίων φράγκων στο ελληνικό δημόσιο, που θα εξασφαλίσουν οι συμβαλλόμενοι και αντ' αυτού, άρθρο τρίτα, θα πάρουν την άδεια να ιδρύσουν τράπεζα στις προσαρτηθησόμενες περιοχές και θα έχουν για είκοσι πέντε χρόνια το εκδοτικό προνόμιο για την περιοχή αυτή, με τους ίδιους όρους που ισχύουν και για την Εθνική Τράπεζα, πλην της αναγκαστικής κυκλοφορίας.¹²⁷

¹²⁶ Στο άρθρο 7, παράγραφος α'

¹²⁷ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή, 1978-2002.

Η Σύμβαση αυτή θα κυρωθεί με τον νόμο ΩΠΗ' (888) της 30ής Δεκεμβρίου 1880. Με την ίδια ημερομηνία εκδίδεται και ο νόμος ΩΠΖ' (887), ο οποίος εξουσιοδοτεί την κυβέρνηση να συνάψει το δάνειο των 120 εκατομμυρίων φράγκων για το οποίο υπέγραψε τη σύμβαση της 16ης Δεκεμβρίου.

Ας σημειωθεί ότι, όταν η ελληνική κυβέρνηση εκχωρεί στον όμιλο του Ανδρέα Συγγρού την άδεια ιδρύσεως τράπεζας στην περιοχή της Ηπειροθессαλίας, οι επαρχίες αυτές δεν έχουν ακόμα προσαρτηθεί στην Ελλάδα. Η προσάρτηση θα πραγματοποιηθεί με τη Συνθήκη της Κωνσταντινούπολης του 1881 μεταξύ των Μεγάλων δυνάμεων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και θα συμπληρωθεί με τη σύμβαση της 2ας Ιουλίου 1881 μεταξύ Ελλάδος και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για τη διευθέτηση των συνόρων.

Η τυπική ίδρυση της νέας Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθессαλίας θα γίνει στις 31 Ιανουαρίου 1882 και η Τράπεζα θα ξεκινήσει τις εργασίες της στις 2 Ιουνίου του ιδίου έτους. Έτσι από το 1882 έχουμε την ταυτόχρονη κυκλοφορία τραπεζογραμματίων τριών εκδοτικών τραπεζών, για συγκεκριμένες περιοχές η καθεμιά, στην ελληνική επικράτεια. Η ήττα όμως κατά τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897 και ο θάνατος του Ανδρέα Συγγρού τον Φεβρουαρίου του 1899 επιδείνωσαν σύντομα τη θέση της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθессαλίας.

Η παρέμβαση της Εθνικής Τράπεζας έσωσε τη μετοχή της από την κατάρρευση. Ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις για τη συγχώνευση των δυο τραπεζών με τη βοήθεια και του κράτους. Με το νόμο ΒΧΜΑ' (2641) της 15ης Ιουλίου 1899 εξουσιοδοτήθηκε η κυβέρνηση να εγκρίνει σύμβαση των δυο τραπεζών μόλις καταλήξουν σε συμφωνία.¹²⁸

¹²⁸ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή, 1978-2002 σελ 87.

Η σύμβαση συγχώνευσης υπογράφεται στις 20 Νοεμβρίου 1899 και κυρώνεται με βασιλικό διάταγμα της 22ας Δεκεμβρίου 1899. Με τον τρόπο αυτό η Εθνική Τράπεζα επεκτείνει το προνόμιο της στο χώρο όπου πριν διακινούνταν τα τραπεζογραμμάτια της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας και πλέον παραμένουν δύο εκδοτικές τράπεζες σε όλη την επικράτεια.

Τα πρώτα έτη του 20ού αιώνα είναι μια περίοδος σημαντικών ανακατατάξεων, εσωτερικών και εξωγενών, για την Ελλάδα που μοιραία έχουν τις επιπτώσεις τους και στην κυκλοφορία του νομίσματος. Στην αλλαγή του αιώνα έχουμε τη δημιουργία από τις Μεγάλες Δυνάμεις της Κρητικής Πολιτείας και την ίδρυση, με τη συμβολή της Εθνικής Τράπεζας, της Τράπεζας Κρήτης.

Το 1903 με τη σύμβαση της 28^{ης} Φεβρουάριου μεταξύ του ελληνικού δημοσίου και της Εθνικής Τράπεζας, που κυρώθηκε με τον νόμο ΒΩΞ' (2860) της 16ης Μαρτίου 1903, παρατείνεται το προνόμιο της Εθνικής για άλλα 25 χρόνια, μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1930.

Ταυτόχρονα, μετά την αποτυχία των διαπραγματεύσεων για την εξαγορά της Ιονικής Τράπεζας, ο ίδιος νόμος προβλέπει ότι το εκδοτικό προνόμιο της τελευταίας λήγει οριστικά την 26η Απριλίου 1920 και περιέρχεται στην Εθνική Τράπεζα από αυτή την ημερομηνία και μετά.

Το δε 1912-1913 οι δυο βαλκανικοί πόλεμοι αλλάζουν ριζικά το τοπίο και επεκτείνουν εδαφικά την Ελλάδα προς Βορρά, διπλασιάζοντας ουσιαστικά την έκταση της.¹²⁹ Το σύνολο της Ηπείρου, η Μακεδονία και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου προσαρτώνται στην ελληνική επικράτεια. Ενσωματώνεται επίσης η Κρητική Πολιτεία. Οι νέες αυτές χώρες θα αποτελέσουν το πεδίο επέκτασης του εκδοτικού προνομίου της Εθνικής Τράπεζας.

¹²⁹ Τα πρώτα Πενήντα χρόνια της Τράπεζας της Ελλάδος, ο.π. σελ 31.

Με τη σύμβαση της 6ης Δεκεμβρίου 1914, η οποία τροποποιείται με νεότερη της 14ης Φεβρουάριου 1915 που κυρώνεται με το νόμο 656 της 26ης Μαρτίου 1915, θεσμοθετείται η επέκταση του εκδοτικού προνομίου. Προβλέπεται ακόμα ότι το προνόμιο της Εθνικής θα επεκταθεί και στην Κρήτη, όταν η Τράπεζα Κρήτης συγχωνευθεί με την Εθνική. Έτσι έχουμε πάλι την ταυτόχρονη λειτουργία τριών εκδοτικών τραπεζών.

Τις νέες αυτές ανακατατάξεις ακολουθεί η κήρυξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου 1914, ο εθνικός διχασμός 1915 και η δημιουργία του κράτους της Θεσσαλονίκης μετά το κίνημα της Εθνικής Άμυνας το 1916 . Ο Βενιζέλος εισέρχεται στον πόλεμο στο πλευρό της Entente και η Ελλάδα θα βρεθεί στο πλευρό των νικητών.

Στις 15 Μαΐου 1919 τα ελληνικά στρατεύματα, με εντολή των συμμάχων, αποβιβάζονται στη Σμύρνη. Η ελληνική δραχμή κυκλοφορεί στις κατεχόμενες περιοχές ως ξένο νόμισμα. Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος ανοίγει κατάστημα στη Σμύρνη. Με το διάταγμα της 22ας Ιουνίου 1919 πραγματοποιείται η συγχώνευση της Τράπεζας Κρήτης με την Εθνική Τράπεζα και το προνόμιο της τελευταίας επεκτείνεται στην Κρήτη.¹³⁰

Η Συνθήκη Neuilly, 27 Νοεμβρίου 1919, παραχωρεί τη Δυτική Θράκη στην Ελλάδα. Το επόμενο έτος είναι μια σημαντική χρονιά. Στις 26 Απριλίου 1920 παύει να ισχύει το εκδοτικό προνόμιο της Ιονικής Τράπεζας. Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος θα αποκτήσει εκ νέου το αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο για το σύνολο της ελληνικής επικράτειας.

¹³⁰ Τα πρώτα Πενήντα χρόνια της Τράπεζας της Ελλάδος, ο.π. σελ 32

Από τον Ιανουάριο του 1920 έχουν ξεκινήσει στο Λονδίνο οι διαπραγματεύσεις για την τύχη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Θα συνεχιστούν τον Απρίλιο στο San Remo και θα καταλήξουν στις 10 Αυγούστου με την υπογραφή στις Sevres της ομώνυμης Συνθήκης των Σεβρών.

Σε ότι αφορά τις κατεχόμενες από τα συμμαχικά στρατεύματα περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας προβλέπει τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος μετά από μια πενταετία για την οριστική λύση του προβλήματος. Διατήρηση στο ενδιάμεσο διάστημα της κυκλοφορίας της τούρκικης λίρας καθώς και του καθεστώτος των δρομολογήσεων.

Όπως είναι γνωστό, η Συνθήκη των Σεβρών δεν θα επικυρωθεί ποτέ από τις επαναστατικές δυνάμεις του Κεμάλ, που έχει καταργήσει την Οθωμανική Αυτοκρατορία και το Σουλτάνο. Θα ακολουθήσει ο διετής Μικρασιατικός Πόλεμος, που θα καταλήξει στη Μικρασιατική καταστροφή του Σεπτεμβρίου του 1922. Στα νέα όρια θα εξακολουθήσουν να κυκλοφορούν τα τραπεζογραμμάτια της Εθνικής Τράπεζας μέχρι το 1928.¹³¹

Το 1927, προκειμένου να επιτύχει εξωτερικό δανεισμό για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που έχουν προκύψει από την ενσωμάτωση ενάμισι εκατομμυρίου προσφύγων που έχουν εκδιωχθεί από τις περιοχές της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λωζάννης του 1923, η Ελλάδα ευθυγραμμίζεται με τις απαιτήσεις της Κοινωνίας των Εθνών για τη δημιουργία *κεντρικών τραπεζών*.

Με σύμβαση της 27ης Οκτωβρίου 1927 μεταξύ ελληνικού δημοσίου και Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, που θα κυρωθεί με το νόμο 3424 της 7ης Δεκεμβρίου 1927, η τελευταία παραιτείται του εκδοτικού της προνομίου, που κανονικά έληγε στις 31.12.1950, το

¹³¹ Τα πρώτα Πενήντα χρόνια της Τράπεζας της Ελλάδος, ο.π. 33.

οποίο και εκχωρείται στην υπό ίδρυση κεντρική τράπεζα με την επωνυμία Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία θα ξεκινήσει να λειτουργεί τον Μάιο του 1928.¹³²

Τα χαρτονομίσματα της Τράπεζας της Ελλάδος¹³³ θα καλύψουν τον γεωγραφικό χώρο που κάλυπταν μέχρι την ημερομηνία αυτή τα τραπεζογραμμάτια της Εθνικής. Ο γεωγραφικός χώρος κυκλοφορίας των χαρτονομισμάτων της Τράπεζας της Ελλάδος θα διευρυνθεί, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, με την ενσωμάτωση στην ελληνική επικράτεια των Δωδεκανήσων το 1947, και θα εξακολουθήσει να τον καλύπτει μέχρι και τις 31.12.2001, οπότε καταργείται η δραχμή και αρχίζει η κυκλοφορία του κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος.¹³⁴

Διάρκεια	Νόμοι και συμβάσεις	Τράπεζα	Παρατηρήσεις
1.1.1842 - 31.12.1866	30.3.1841 19.8.1841 7.7.1843	Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος	Αποκλειστικό προνόμιο
1.1.1867 - 31.12.1891	Φί' (510) 17.12.1861	Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος	Χρονική παράταση. Θα πάψει να είναι αποκλειστικό το 1864.
17.3.1864 - 31.12.1891	Απόφαση της Ιονίου Γερουσίας 5.4.1860 Συνθήκη Λονδίνου 17.3.1864	Ιονική Τράπεζα	Μετά την προσάρτηση στην Ελλάδα

¹³² **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή, 1978-2002 σελ 34.

¹³³ Στο ξεκίνημα και μέχρι το 1932 πρόκειται για χαρτονομίσματα της Εθνικής Τράπεζας, επισήμασμένα με την επωνυμία της Τράπεζας της Ελλάδος.

¹³⁴ Τα πρώτα Πενήντα χρόνια της Τράπεζας της Ελλάδος, ο.π. σελ 47. Αν και αναφορές για ευρωπαϊκό νόμισμα υπάρχουν από το 1929.

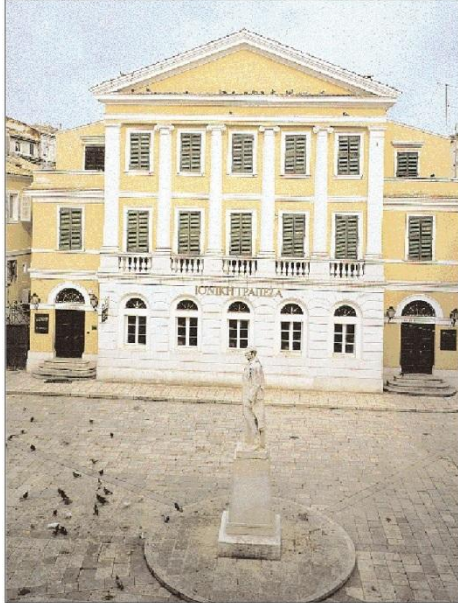
1.1.1880 - 31.12.1904	Β. διάταγμα 17.3.1879, σύμβαση 2.4.1880, Νόμος ΩΚΣΤ' (826) 21.4.1880	Ιονική Τράπεζα	Παράταση για 25 χρόνια
15.1.1892- 31.12.1916	Συμβάσεις 8 και 26.10.1880 που κυρώθηκαν με το νόμο ΩΞΖ' (867) Της 2.12.1880	Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος	Χρονική παράταση για άλλα 25 χρόνια. Η διαπραγμάτευση ξεκίνησε έντεκα χρόνια πριν λήξει η διάρκεια ισχύος του προνομίου
15.1.1881- 15.1.1906	Σύμβαση 16.12.1880, νόμοι ΩΠΗ' (888) και ΩΠΖ' (887) 30.12.1880	Προνομιάχος Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας	Εκδοτικό προνόμιο για την περιοχή Ηπειροθεσσαλίας. Θα λήξει τον Νοέμβριο του 1899 μετά τη συγχώνευση της με την Εθνική, η οποία επεκτείνει το προνόμιο της σε αυτήν την περιοχή.
1.1.1917- 31.12.1930	Σύμβαση 28.2.1903 που κυρώθηκε με το νόμο ΒΩΞ' (2860) της 16.3.1903	Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος	Παράταση προνομίου. Επέκταση στα Επτάνησα από 26.4.1920
31.12.1904- 25.4.1920	Σύμβαση 28.2.1903, νόμος ΒΩΞ' (2860) της 16.3.1903	Ιονική Τράπεζα	Παράταση για 15 χρόνια και ακολούθως αυτοδίκαιος τερματισμός του προνομίου
1913- 13.12.1919	Με την ενσωμάτωση της Μεγαλονήσου	Τράπεζα Κρήτης	Με απόφαση της Κρητικής Πολιτείας αποκτά το προνόμιο, το οποίο διατηρεί μετά την ενσωμάτωση στην Ελλάδα και μέχρι συγχωνεύσεως την Εθνική το 1919.

1.1.1921- 31.12.1950	Σύμβαση 31.3.1921, που κυρώθηκε με το νόμο 2577 της 19.4.1921	Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος	Στο μεταξύ έχει αποκτήσει, από, από το 1920, το αποκλειστικό προνόμιο για όλη την Ελλάδα
27.10.1927- 31.12.2001- 31.12.2050	Σύμβαση 27.10.1927 που κυρώθηκε με το νόμο 3424 της 7.12.1927	Τράπεζα της Ελλάδος	Η Εθνική Τράπεζα παραιτείται του προνομίου της, το οποίο περιέρχεται στην Τράπεζα της Ελλάδος

Πηγή : Το ελληνικό χαρτονόμισμα- μια διαδρομή 1822-2002, Αρχείο Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Α. Η ίδρυση της Ιονικής Τράπεζας

Πηγή : Εφημερίδα Καθημερινή, Αφιέρωμα στην Ιστορία των ελληνικών χαρτονομισμάτων, έτος 1996.

Αναμφισβήτητα, η συμβολή της Ιονικής Τράπεζας στην οικονομική ανόρθωση της νεότερης Ελλάδας υπήρξε σημαντική. Η Ιονική Τράπεζα, η πρώτη τράπεζα που λειτούργησε στον ελληνικό χώρο, πρόσφερε υπηρεσίες ως εκδοτική, εμπορική, αγροτική και κτηματική τράπεζα. Βοήθησε σημαντικά ανάπτυξη αποταμιευτικού πνεύματος, καταπολέμησε την τοκογλυφία και συμπαραστάθηκε στις ελληνικές κυβερνήσεις σε όλες τις τρικυμισμένες στιγμές της νεοελληνικής ιστορίας.¹³⁵

Η πλούσια ιστορία της Ιονικής Τράπεζας οφείλεται κατά κύριο λόγο, στο εκδοτικό της προνόμιο. Δηλαδή στο νόμιμο δικαίωμα που είχε να εκδίδει και να κυκλοφορεί χαρτονομίσματα στη χώρα επί ογδόντα ολόκληρα χρόνια. Αν εξαιρέσουμε την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, καμία άλλη τράπεζα στον ελληνικό χώρο δεν είχε να

¹³⁵ **Βασίλης Δ. Μήτσος**, Η Ιονική Τράπεζα και το εκδοτικό της Προνόμιο 1839-1920. Αθήνα 1987 σελ 61-62.

παρουσιάσει τόσο πλούσια και ενδιαφέρουσα ιστορία, όσο η Ιονική Τράπεζα.

Ως εκδοτικό πιστωτικό ίδρυμα η Ιονική Τράπεζα διατήρησε αμείωτη την πίστη προς τα τραπεζογραμμάτια της, τα οποία κυκλοφορούσαν στα χέρια του ελληνικού λαού περισσότερο από τρεις γενιές. Η έντονη και υποδειγματική παρουσία της στον ελληνικό χώρο, το ήθος, η ευγένεια, η σοβαρότητα και οι συντηρητικές βρετανικές αρχές της άφησαν εποχή και δημιούργησαν παράδοση στα τραπεζικά χρονικά της χώρας.

Η Ιονική Τράπεζα ιδρύθηκε το 1839 με απόφαση της Βουλής των Ηνωμένων Κρατών των Ιονίων Νήσων «*Περί συστάσεως Ανωνύμου Εταιρείας κατά του όρους της ΟΗ' (78ης) Πράξεως της τετάρτης Συνεδριάσεως της πέμπτης Γερουσία*».¹³⁶ Φέρει την επωνυμία Ιονική Τράπεζα και έχει έδρα το Λονδίνο. Της ίδρυσης έχει προηγηθεί προσπάθεια δυο ετών.¹³⁷

Με την πράξη ΠΓ' (83) της 14/16 Ιουνίου 1837 η Ιόνιος Γερουσία προβλέπει τη σύσταση εθνικής τράπεζας στα Ιόνια Νησιά.¹³⁸ Τον επόμενο μήνα, στις 24 Ιουλίου 1837, δημοσιεύεται το Πρόγραμμα της Ιονικής Τράπεζας που προβλέπει μετοχικό κεφάλαιο 100.000 λιρών και εκδοτικό προνόμιο.¹³⁹

Ο Άγγλος τραπεζίτης *John Wright*, κινητήριος μοχλός της προσπάθειας, ο οποίος έχει την υποστήριξη του Ύπατου αρμοστή των Ιονίων Νήσων *Sir Howard Douglas*, δημιουργεί ένα συνδικάτο τραπεζιτών και εμπόρων στο City του Λονδίνου για να στηρίξει το εγχείρημα.

¹³⁶ Δημοσιεύτηκε στην Gazzetta degli Stati Uniti delle Isole Jonie, αρ. φ.461 της 14/26 Οκτωβρίου του 1839

¹³⁷ **Βασίλης Δ. Μήτσος**, Η Ιονική Τράπεζα και το εκδοτικό της Προνόμιο 1839-1920. Αθήνα 1987 σελ 63.

¹³⁸ Gazzetta degli Stati Uniti delle Isole Jonie, αρ. φ. 340 της 7/19 Ιουνίου 1837

¹³⁹ **Βασίλης Δ. Μήτσος**, Η Ιονική Τράπεζα και το εκδοτικό της Προνόμιο 1839-1920. Αθήνα 1987 σελ 64.

Στις 17 Ιανουαρίου του 1839 δημοσιεύεται η προκήρυξη για την εγγραφή προς αγορά, από το κοινό, μετοχών της προς σύσταση τράπεζας. Την 1η Φεβρουαρίου του 1839 υπογράφεται το Συμφωνητικό των μελών του συνδικάτου.

Το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο αποτελούν τα ιδρυτικά μέλη: *Charles B. Baldwin, William Brown, E. H. Darrel, Sir Andrew Pellet Green, Charles Hancock, Sir Frederick Hankey, James Hunter, Richard Norman, Sir Patrick Ross, Oliver Farrer, John Wright* και *John Horatio Lloyd*.

Η ιδρυτική απόφαση της Ιονίου Βουλής του 1839 θα αναγνωριστεί στην Αγγλία με κανονιστική της 18ης Σεπτεμβρίου του 1840 και το βασιλικό θέσπισμα της 16ης Ιανουαρίου 1844. Τα τρία καταστήματα της Ιονικής Τράπεζας αρχίζουν τη λειτουργία τους μέσα στο 1840. Αυτά είναι της Κέρκυρας την 1η Μαρτίου, της Ζακύνθου στις 18 Μαΐου και της Κεφαλληνίας στις 10 Αυγούστου.¹⁴⁰

Κατά την ενσωμάτωση των Ιονίων Νήσων στην Ελλάδα δεν θα θιγεί το καθεστώς λειτουργίας της Ιονικής Τράπεζας. Με ειδική πρόβλεψη της Συνθήκης του Λονδίνου της 17/29 Μαρτίου 1864 θα εξακολουθήσει να λειτουργεί ως αγγλική τράπεζα και να διατηρεί το εκδοτικό της προνόμιο.

Εκδοτικό προνόμιο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

1864
■ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος
■ Ιονική Τράπεζα

Πηγή :Αρχείο Εθνικής Τράπεζας. www.nbg.gr

¹⁴⁰ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή, 1978-2002 σελ 199.

Το 1883 η Ιονική Τράπεζα εγκατέλειψε το νομικό καθεστώς που της παρείχε το βασιλικό θέσπισμα του 1844 και προσχώρησε στο καθεστώς του αγγλικού νόμου περί εταιρειών, Companies Act, οπότε και προστίθεται στον επίσημο τίτλο της Τράπεζας ο προσδιορισμός Limited-Ανώνυμη Εταιρεία.¹⁴¹

Στο τέλος του 19ου αιώνα θα μεταβληθεί η σύνθεση του εταιρικού κεφαλαίου της και η πλειοψηφία των μετοχών θα περάσει σε Επτανήσιους μετόχους, ενώ η εταιρεία εξακολουθεί να είναι αγγλική και η έδρα της βρίσκεται στο Λονδίνο όπου συνεδριάζει και το Διοικητικό της Συμβούλιο.

Στις αρχές του 20ού αιώνα αυξάνεται εντυπωσιακά το εκτός Επτανήσου δίκτυο της, αφού έχει ήδη εγκατασταθεί σε Αθήνα και Πάτρα από το 1845, και το 1873 έχει μεταφέρει το κεντρικό κατάστημα από την Κέρκυρα στην Αθήνα, με οκτώ νέα καταστήματα στον ελλαδικό χώρο καθώς και στην Ανατολική Μεσόγειο, όπου υπάρχουν σημαντικές ελληνικές παροικίες, όπως στην Κωνσταντινούπολη, στην Αίγυπτο και στην Κύπρο.¹⁴²

Το 1938 αγοράζει την πλειοψηφία των μετοχών της Λαϊκής Τράπεζας που έχει ιδρυθεί το 1905 στην Ελλάδα. Το 1957 η επί 118 χρόνια αγγλικών συμφερόντων Ιονική Τράπεζα Ltd εξαγοράζεται από τον Όμιλο της Εμπορικής Τράπεζας και τον επόμενο χρόνο συγχωνεύεται με τη Λαϊκή Τράπεζα, της οποίας κατέχει την πλειοψηφία των μετοχών, και δημιουργείται η νέα Ιονική Λαϊκή Τράπεζα Ελλάδος.¹⁴³

¹⁴¹ **Βασίλης Δ. Μήτσης**, Η Ιονική Τράπεζα και το εκδοτικό της Προνόμιο 1839-1920. Αθήνα 1987 σελ 65.

¹⁴² **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002 σελ 199.

¹⁴³ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, ιστορικό χρονολόγιο 1841-2006 σελ 53.

Το 1976 η Ιονική-Λαϊκή θα περάσει, μαζί με την Εμπορική Τράπεζα, υπό τον κρατικό έλεγχο και το 1986 αφαιρείται από τον τίτλο της η ονομασία “Λαϊκή” ενώ μετονομάζεται σε Ιονική Τράπεζα Ελλάδος Α.Ε.¹⁴⁴

Η πλατεία Σολωμού στη Ζάκυνθο, ένα από τα τρία Ιόνια Νησιά στα οποία επρόκειτο να κυκλοφορήσουν χαρτονομίσματα σε λίρες από την Ιονική Τράπεζα και των οποίων έχουν διασωθεί ελάχιστα δοκίμια.

Πηγή : Εφημερίδα Καθημερινή, Αφιέρωμα στην Ιστορία των ελληνικών χαρτονομισμάτων, έτος 1996.

Το 1999, εκατόν εξήντα χρόνια μετά την ίδρυση της, θα πάψει να υφίσταται η ονομασία Ιονική στην τραπεζική αγορά. Η Ιονική Τράπεζα συγχωνεύεται με την Τράπεζα «ALPHA Πίστεως» και οι δυο τράπεζες λειτουργούν πλέον ως «ALPHA Bank A.E.».

¹⁴⁴ **Βασίλης Δ. Μήτσος**, Η Ιονική Τράπεζα και το εκδοτικό της Προνόμιο 1839-1920. Αθήνα 1987 σελ 64.

B. Το εκδοτικό προνόμιο της Ιονικής Τράπεζας

Το εκδοτικό προνόμιο της Ιονικής Τράπεζας στάθηκε το «μήλον της έριδος» για τους ντόπιους κεφαλαιούχους, τους πλούσιους ομογενείς και την ανταγωνίστρια Εθνική Τράπεζα. Όλοι τους караδοκούσαν για την αρπαγή του και κάλυπταν τα συμφέροντα και τις οργανωμένες επιθέσεις με τον πατριωτισμό και τις εθνικές διεκδικήσεις. Το τρωτό σημείο της Ιονικής ήταν η ξενική της προέλευση. Κατά περίεργη, όμως, σύμπτωση η Ιονική αντλούσε τη δύναμη για την επιβίωση της από το ίδιο το τρωτό της σημείο.¹⁴⁵

Η αγγλική της προέλευση εξασφάλιζε την υποστήριξη της βρετανικής κυβέρνησης. Όσον καιρό η Αγγλία κρατούσε τα σκήπτρα στο παγκόσμιο εμπόριο και εξουσίαζε τις τύχες του κόσμου, καμιά ελληνική κυβέρνηση δεν τολμούσε να χαλάσει το χατίρι της αγγλικής κυβέρνησης. Χάρη στην αμέριστη υποστήριξη της από τις εκάστοτε αγγλικές κυβερνήσεις, η Ιονική Τράπεζα μπόρεσε να αντιμετωπίσει όλες τις επιθέσεις που εξαπολύθηκαν κατά καιρούς εναντίον της, και να συνεχίσει απρόσκοπτα την ανοδική της πορεία.¹⁴⁶

Αναφέραμε είδη ότι από την ίδρυση της, με Πράξη της Ιονίου Γερουσίας, είχε εκχωρηθεί στην Ιονική Τράπεζα το εκδοτικό προνόμιο για την περιοχή των Ιονίων Νήσων. Το προνόμιο αυτό είχε εικοσαετή ισχύ. Το 1860 με νέα απόφαση της Ιονίου Γερουσίας της 5ης Απριλίου, που επικυρώνεται από τον Βρετανό Ύπατο Αρμοστή, επεκτείνεται για άλλα είκοσι έτη. Το καθεστώς αυτό δεν θα διαταραχθεί από την ενσωμάτωση των Επτανήσων στην Ελλάδα, τέσσερα χρόνια μετά, αφού με τη συνθήκη του Λονδίνου διατηρούνται όλα τα εκχωρημένα στην

¹⁴⁵ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Ιστορικό Χρονολόγιο 1841-2006 σελ 54.

¹⁴⁶ **Βασίλης Δ. Μήτσης**, *Η Ιονική Τράπεζα και το εκδοτικό της Προνόμιο 1839-1920*. Αθήνα 1987 σελ 64.

Ιονική Τράπεζα προνόμια, καθώς και το εκδοτικό προνόμιο για την περιοχή των Επτανήσων.¹⁴⁷

Με το βασιλικό διάταγμα του ελληνικού κράτους της 17ης Μαρτίου 1879 και τη σύμβαση της 2ας Απριλίου 1880, που επικυρώθηκαν με τον νόμο ΩΚΣΤ' (826) της 21ης Απριλίου 1880, το εκδοτικό προνόμιο της Ιονικής για τα Επτάνησα ανανεώνεται για είκοσι πέντε χρόνια. Ας σημειώσουμε εδώ ότι, στην περίοδο της αναγκαστικής κυκλοφορίας του 1885, τα γραμμάτια της Ιονικής, όπως και των άλλων εκδοτικών τραπεζών, μπορούσαν να κυκλοφορούν σε όλη την ελληνική επικράτεια.

Τον Μάρτιο του 1901, σχεδόν τέσσερα χρόνια πριν από την λήξη της νέας αυτής παράτασης, υποβάλλεται αίτημα της Ιονικής προς την ελληνική κυβέρνηση για ανανέωση του εκδοτικού της προνομίου. Η Εθνική Τράπεζα, στην οποία η κυβέρνηση διαβιβάζει το αίτημα για παρατηρήσεις, με δημόσιες δηλώσεις του διοικητή της *Στ. Στρέιτ* προτείνει την εξαγορά του προνομίου της Ιονικής ή και συγχώνευση των δυο τραπεζών.¹⁴⁸

Μετά από μακρές διαπραγματεύσεις της Ιονικής με την κυβέρνηση, τελικά θα αποφασιστεί, για τελευταία φορά όπως δηλώνεται στη Βουλή, η ανανέωση του προνομίου της Ιονικής για δεκαπέντε χρόνια. Με την παρέλευση και αυτής της περιόδου, το εκδοτικό προνόμιο για τα Ιόνια Νησιά θα περιέλθει αυτόματα στην Εθνική Τράπεζα.

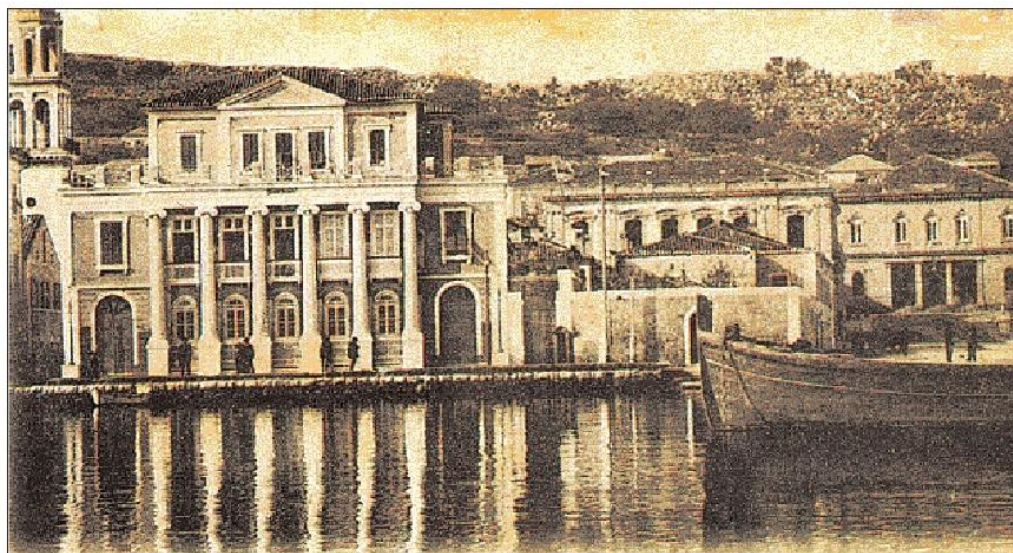
¹⁴⁷ *Νοταράς Γεράσιμος*, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 200.

¹⁴⁸ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τράπεζας της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 59.

Στις 28 Φεβρουαρίου του 1903 υπογράφεται νέα σύμβαση που θα κυρωθεί με το νόμο ΒΩΞ΄(2860) της 16ης Μαρτίου 1903. Αμέσως σχεδόν ξεκινούν διαπραγματεύσεις μεταξύ Εθνικής Τράπεζας και Ιονικής για εξαγορά του εκδοτικού προνομίου.¹⁴⁹

Οι διαπραγματεύσεις καταλήγουν σε συμφωνία στις 18 Οκτωβρίου 1903. Η συμφωνία αυτή όμως δεν θα επικυρωθεί από τη Γενική Συνέλευση της Ιονικής. Παρά τη θετική αντιμετώπιση των Άγγλων μετόχων και της Διοίκησης της Τράπεζας στο Λονδίνο, οι Επτανήσιοι μέτοχοι θα απορρίψουν τη συμφωνία.

Το εκδοτικό προνόμιο της Ιονικής θα λήξει στις 25 Απριλίου 1920, ύστερα από 80 χρόνια άσκησης του στο χώρο της Επτανήσου. Η Εθνική Τράπεζα θα αναλάβει τότε την κυκλοφορία των επτά εκατομμυρίων δραχμών που διέθετε σε τραπεζογραμμάτια η Ιονική Τράπεζα και θα αποκτήσει έτσι το αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο για όλη την επικράτεια.

Το υποκατάστημα της Ιονικής Τραπέζης στο Αργοστόλι κατά τις αρχές του αιώνα. Η λειτουργία του ξεκίνησε στις 10 Αυγούστου 1840.

Πηγή : *Εφημερίδα Καθημερινή, Αφιέρωμα στην Ιστορία των ελληνικών χαρτονομισμάτων, έτος 1996.*

¹⁴⁹ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 200.

Γ. Τραπεζογραμμάτια της Ιονικής Τράπεζας. Νομισματική μονάδα τα κολονάτα 1840-1877

Τα πρώτα τραπεζογραμμάτια του είδους αυτού κυκλοφόρησαν το 1840. Στον απολογισμό του πρώτου τριμήνου λειτουργίας της Τράπεζας, που φέρει ημερομηνία 31 Μαΐου 1840, αναφέρεται ότι βρίσκονται σε κυκλοφορία χαρτονομίσματα αξίας (ισοδύναμης) 338 λιρών.¹⁵⁰ Ο απολογισμός αυτός δημοσιεύεται στην Εφημερίδα των Ηνωμένων Κρατών των Ιονίων Νήσων.¹⁵¹

Εκείνο το οποίο παραμένει ασαφές, ως ένα βαθμό, είναι η χρονική ακολουθία με την οποία τέθηκαν σε κυκλοφορία οι τρεις γνωστές αξίες των χαρτονομισμάτων της κατηγορίας αυτής, δηλαδή των 2, 5 και 100 κολονάτων. Τα γραμμάτια των πέντε κολονάτων κυκλοφόρησαν με την έναρξη λειτουργίας της Ιονικής Τράπεζας. Η βεβαιότητα αυτή τεκμαίρεται από το γεγονός ότι τα γνωστά δοκίμια των πέντε κολονάτων φέρουν ως χρονολογικές ενδείξεις και τις τρεις δεκαετίες 184..., 185..., 186...

Οι υποθέσεις που μπορούμε να κάνουμε για την κυκλοφορία των γραμματίων των εκατό κολονάτων είναι πιο περίπλοκες. Τα γνωστά δοκίμια της αξίας αυτής φέρουν άλλα ως χρονολογική ένδειξη μόνο 18..., άρα είναι αδύνατο να προσδιοριστεί η δεκαετία της κυκλοφορίας τους, και άλλα την ένδειξη 184...¹⁵² Το μόνο γνωστό κυκλοφορημένο γραμμάτιο των εκατό κολονάτων, το οποίο υπήρχε κορνιζαρισμένο στο υποκατάστημα της Ιονικής στην Κέρκυρα και φωτογραφήθηκε τη δεκαετία του 1970 αλλά σήμερα λανθάνει, έφερε τις ενδείξεις Ζάκυνθος 1 Ιουλίου 1860 αρθ 2537.

¹⁵⁰ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 201.

¹⁵¹ Αρ. φ. 493 της 6ης Ιουνίου 1840.

¹⁵² Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τράπεζας της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978, σελ 95.

Μια άλλη έμμεση ένδειξη ότι τα γραμμάτια των πέντε και εκατό κολονάτων πιθανόν να κυκλοφόρησαν ταυτόχρονα τη δεκαετία του 1840 είναι ότι το διακοσμητικό στοιχείο της οπίσθιας όψης τους είναι ταυτόσημο, ενώ το αντίστοιχο των δυο κολονάτων διαφέρει.¹⁵³

¹⁵³ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 201.

Δ. Τραπεζογραμμάτια της Ιονικής Τράπεζας με νομισματική μονάδα τη δραχμή, 1876-1920

Μετά την ενσωμάτωση των Επτανήσων στην Ελλάδα, η Ιονική Τράπεζα, εξακολουθεί να διατηρεί το εκδοτικό προνόμιο για το χώρο αυτό βάσει του άρθρου 7 της Συνθήκης του Λονδίνου της 29ης Μαρτίου 1864. Δεν εξέδωσε αμέσως νέα χαρτονομίσματα, υιοθετώντας ως νομισματική μονάδα τη δραχμή, η οποία ίσχυε στην υπόλοιπη ελληνική επικράτεια.

Με νόμο ΛΑ' της 4/16.2.1860¹⁵⁴ ο οποίος ρυθμίζει και τα της λειτουργίας των τραπεζών και της εκδόσεως των τραπεζογραμμάτων, επιβάλλεται η σφράγιση από το κράτος κάθε τραπεζογραμματίου στη οπίσθια όψη. Τα τραπεζογραμμάτια σε κολονάτα κυκλοφόρησαν από το 1840 έως το 1876, δηλαδή και μετά την ενσωμάτωση των Ιονίων νησιών στην Ελλάδα το 1864.

Τα κολονάτα εξακολουθούν να κυκλοφορούν στα Ιόνια νησιά με ισοτιμία έξι δραχμών προς ένα κολονάτο. Σχεδόν πέντε χρόνια μετά την ενσωμάτωση, με το βασιλικό διάταγμα της 12ης Μαΐου 1869 επιτρέπεται στην Ιονική Τράπεζα να αντικαταστήσει τα γραμμάτια που κυκλοφορεί, με νομισματική μονάδα τα κολονάτα, με γραμμάτια σε δραχμές.

Θα περάσουν ακόμη επτά χρόνια πριν υλοποιηθούν οι διατάξεις του βασιλικού διατάγματος της 29ης Μαρτίου 1876. Στην πραγματικότητα ο λόγος που αναγκάζει την Ιονική Τράπεζα να αλλάξει νομισματική μονάδα είναι η μεγάλη υποτίμηση του αργύρου σε σχέση με τον χρυσό το 1875 και η συνακόλουθη, με το βασιλικό διάταγμα της 29ης Μαρτίου 1876, κυβερνητική απαγόρευση στα δημόσια ταμεία να

¹⁵⁴ Δημοσιεύτηκε στην επίσημη Εφημερίδα του Ηνωμένου Κράτους των Ιονίων Νήσων, αρ.φ. 457/27.2, 10.3.1860.

δέχονται άλλα ασημένια νομίσματα πλην των χωρών που συμμετέχουν στην Λατινική Νομισματική Ένωση.

Η Ιονική Τράπεζα, της οποίας το αποθεματικό ήταν σε αυστριακά τάλιρα της Μαρίας Θηρεσίας και ισπανικά δίστηλα (*κολονάτα*), αναγκάζεται να κάνει στροφή. Αντικαθιστά τα ξένα ασημένια νομίσματα πεντάδραχμα και εισάγει στα τραπεζογραμμάτια της τη δραχμή ως νομισματική μονάδα.¹⁵⁵

Τα πρώτα γραμμάτια της Ιονικής Τράπεζας σε δραχμές κυκλοφορούν το 1876.¹⁵⁶ Μέχρι τη λήξη του εκδοτικού προνομίου της Ιονικής Τράπεζας το 1920, θα γίνουν δύο εκδόσεις σε αξίες δέκα, είκοσι πέντε, και εκατό δραχμών:

- Η πρώτη έκδοση του 1876 και για τις τρεις αξίες
- Η δεύτερη έκδοση του 1890 για το εικοσιπεντάδραχμο και του 1900 για τα γραμμάτια των δέκα και των εκατό δραχμών.

Θα κυκλοφορήσουν επίσης,¹⁵⁷ σε δυο εκδόσεις, το 1886 και το 1895, γραμμάτια της μιας και δύο δραχμών.

Μετά την ημερομηνία αυτή απλώς αλλάζει ο τύπος της σφραγίδας με την οποία σφραγίζονται τα τραπεζογραμμάτια, ενώ παραδόξως, δεν αντικαθίσταται στο λογότυπο της Ιονικής Τράπεζας η σημαία των Ηνωμένων Κρατών των Ιονίων Νήσων με την ελληνική.¹⁵⁸

¹⁵⁵ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 210.

¹⁵⁶ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 212.

¹⁵⁷ Βάσει του νόμου ΑΤΜΒ' (1342)/21.12.1885

¹⁵⁸ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 214.

Χαρτονόμισμα των δύο κολονάτων, της Ιονικής Τραπέζης, με την επισήμανση ΖΑΚΥΝΘΟΣ στο κάτω μέρος.

Δεκάδραχμο της Ιονικής Τραπέζης μετά την απελευθέρωση των Ιονίων Νήσων το 1848.

Πηγή : Εφημερίδα Καθημερινή, Αφιέρωμα στην Ιστορία των ελληνικών χαρτονομισμάτων, έτος 1996.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Α. Η Ίδρυση της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας

Η σύσταση της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας πραγματοποιείται με το βασιλικό διάταγμα της 31ης Ιανουαρίου 1882, το οποίο εγκρίνει την περί συστάσεως της Τράπεζας συμβολαιογραφική πράξη 16425/25.1.1882 του συμβολαιογράφου Αθηνών Αντωνίου Γαϊτάνου.¹⁵⁹

Οι εργασίες της τράπεζας ξεκινούν πέντε μήνες αργότερα, στις 2 Ιουνίου του ίδιου έτους. Έτσι γίνεται πραγματικότητα η επιδίωξη του *Ανδρέα Συγγρού*, ο οποίος επικεφαλής ομίλου ομογενών κεφαλαιούχων από τη Κωνσταντινούπολη εξασφάλισε την άδεια λειτουργίας μιας τράπεζας στην Ελλάδα, η οποία μάλιστα θα διέθετε το εκδοτικό προνόμιο. Η επιδίωξη αυτή του *Συγγρού* ξεκινά μια δεκαετία πριν, η δε ιδέα ακόμη παλαιότερα.¹⁶⁰

Ας σημειώσουμε εδώ ότι ο χρόνος κατά τον οποίο ωριμάζει η σκέψη για τη δημιουργία της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας συμπίπτει με την κατάληξη μιας, μεγάλης σημασίας, ιστορικής περιόδου για την ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και ειδικότερα για την Ηπειροθεσσαλία. Βρισκόμαστε στο τέλος της περιόδου του Ανατολικού ζητήματος (1878-1881), που είχε ξεκινήσει με το συνέδριο του Βερολίνου του 1878 και καταλήγει, σε ότι αφορά την Ελλάδα, με την ελληνοτουρκική Σύμβαση της Κωνσταντινουπόλεως της 20ής Ιουνίου/2ας Ιουλίου 1881.

¹⁵⁹ ΦΕΚ αριθμ. 13/12.3.1882.

¹⁶⁰ *Νοταράς Γεράσιμος*, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 228.

Η προοπτική εκχώρησης στο ελληνικό κράτος των περιοχών της Θεσσαλίας και μέρους της Ηπείρου εξηγεί τα πρωθύστερα τα οποία διαπιστώνει κανείς στη διαδικασία ίδρυσης της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας.¹⁶¹

Εκδοτικό προνόμιο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

1881
■ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος
■ Ιονική Τράπεζα
■ Προνομιούχος Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας

Πράγματι, ενώ, όπως είδαμε, η τυπική ίδρυση της Τράπεζας πραγματοποιείται με την έκδοση του βασιλικού διατάγματος της 31^{ης} Ιανουαρίου 1882, το ελληνικό κράτος, 13 μήνες νωρίτερα, στις 4/16 Δεκεμβρίου 1880, υπογράφει σύμβαση, με τους ίδιους ουσιαστικά κεφαλαιούχους, η οποία προβλέπει στο άρθρο Γ΄:

«Εις τους συμβαλλομένους χορηγείται το δικαίωμα να ιδρύσωσιν εις τας παραχωρηθησομέθας τη Ελλάδι Επαρχίας Τράπεζαν, έχουσαν επί εικοσιπέντε έτη το αποκλειστικόν προνόμιον της εκδόσεως και

¹⁶¹ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 229.

κυκλοφορίας τραπεζικών γραμματίων, απολαύουσαν παντός δικαιώματος..».

Το πρωθύστερο είναι διπλό: Το κράτος παραχωρεί προνόμια με σύμβαση η οποία κυρώνεται με το νόμο ΟΠΗ' (888) στις 30 Δεκεμβρίου 1880¹⁶² για μια περιοχή η οποία δεν του ανήκει ακόμη και τα προνόμια αυτά, και μάλιστα το εκδοτικό, εκχωρούνται σε τράπεζα η οποία εν έχει ακόμη συσταθεί.¹⁶³

Η αδημονία που μαρτυρεί η διαδικασία που ακολουθήθηκε μπορεί να ερμηνευθεί από το αμοιβαίο και πιεστικό συμφέρον στο οποίο διέβλεπαν οι συμβαλλόμενοι. Το κράτος, αφενός, το οποίο έχει επείγουσες δημοσιονομικές ανάγκες, που προβλέπεται να αυξηθούν σημαντικά με το κόστος που θα απαιτηθεί για την ενσωμάτωση των νέων εδαφών της Θεσσαλίας και της Ηπείρου, θέλει να εξασφαλίσει από τους αντισυμβαλλόμενους δάνειο 120 εκατομμυρίων δραχμών.

Οι υπό τον Ανδρέα Συγγρό κεφαλαιούχοι της Κωνσταντινούπολης, αφετέρου, προσβλέπουν στο κέρδος από την κυκλοφορία των τραπεζογραμματίων της υπό ίδρυση τράπεζας, το οποίο εκτιμάται ως σημαντικό. Επίσης αποβλέπουν στα ωφέληματα από τη διαμεσολάβηση για τη σύναψη των εξωτερικών δανείων με ευνοϊκούς όρους, τα οποία συνοδεύονται από σοβαρές εγγυήσεις όπως η είσπραξη προσόδων, καθώς και στα κέρδη από τη λειτουργία της τράπεζας.

Ο όμιλος Συγγρού επειγόταν ακόμη για τη σύναψη των συμφωνιών με το ελληνικό κράτος και την έναρξη υλοποίησής τους, διότι για να προχωρήσει η δική του πρόταση για την απόκτηση του εκδοτικού προνομίου στις υπό προσάρτηση περιοχές, χρειάστηκε να υποχρεώσει την ελληνική κυβέρνηση να τροποποιήσει στις 16 Οκτωβρίου 1880, σύμβαση με την οποία θα εκχωρούσε το ίδιο

¹⁶² ΦΕΚ αριθμ. 1/5.1.1881

¹⁶³ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα σελ 227.

προνόμιο στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος που είχε υπογράψει στις 8.10.1880.¹⁶⁴

Το καταστατικό της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας εκτός από το αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο για τις ενσωματωθείσες περιοχές στην ελληνική επικράτεια και τη διαμεσολάβηση στη σύναψη κρατικών δανείων. Προέβλεπε επίσης την ανάπτυξη και των τραπεζικών εργασιών της εποχής.

Στην ουσία λόγω της πρόσφατης επέκτασης της ελληνικής επικράτειας στις περιοχές της Θεσσαλίας και της Ηπείρου, η νεοϊδρυθείσα τράπεζα καλούνταν να εισάγει νέες τραπεζικές μεθόδους και ήθη σε μια περιοχή που η ίδια έπρεπε ταυτόχρονα να ενσωματωθεί στις πρακτικές ενός νέου κράτους αλλά ουσιαστικά και στις πρακτικές της εκχρηματισμένης οικονομίας.

¹⁶⁴ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 230.

B. Το εκδοτικό προνόμιο της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας

Είδαμε ήδη ότι το αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο για την περιοχή της Θεσσαλίας και μέρους της Ηπείρου (*επαρχία Άρτας*) εκχωρείται στην υπό ίδρυση Προνομιούχο Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας με το άρθρο Γ' της σύμβασης που υπογράφεται στο Παρίσι στις 4/16 Δεκεμβρίου 1880 από τον πρεσβευτή της Ελλάδας *Π. Βράιλα Αρμένη* αφενός, ως εκπρόσωπο της ελληνικής κυβέρνησης, και αφετέρου, από τους εκπροσώπους της Τράπεζας Κωνσταντινουπόλεως, *Κάρολο de Lourencourt*, διαχειριστή, *Γ. Παπαδάκη*, διευθυντή και τον *Γεώργιο Κορωνιό*¹⁶⁵

Η σύμβαση αυτή αποτελείται από δέκα άρθρα. Τα εννέα ρυθμίζουν τα της συνολογήσεως δημοσίου δανείου 120 εκατομμυρίων φράγκων (*δραχμών εις χρυσόν*) και ένα, άρθρο Γ, την ίδρυση τράπεζας με αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο «...εις τας παραχωρηθησομένας τη Ελλάδι Επαρχίας...». Η σύμβαση κυρώνεται με το νόμο ΩΠΗ' (888) της 30ής Δεκεμβρίου 1880.¹⁶⁶

Το αποκλειστικό προνόμιο θα ισχύσει για 25 χρόνια, η δε νέα Τράπεζα απολαύει «...παντός δικαιώματος και προνομίου παρακεχωρημένου μέχρι τούδε εις την Εθνικήν Τράπεζαν της Ελλάδος (πλην του της αναγκαστικής κυκλοφορίας των γραμματίων τούτων) και υποβαλλομένην εις όσας υποβάλλεται μέχρι τούδε υποχρεώσεις και ειρημένη Εθνική Τράπεζα». Οι δυο τελευταίοι όροι του άρθρου αυτού θα δημιουργήσουν προβλήματα στην άσκηση του προνομίου της νεοϊδρυθείσας τράπεζας.

¹⁶⁵ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τράπεζας της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978, σελ 63.

¹⁶⁶ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 230.

Η ύπαρξη διπλού νομισματικού καθεστώτος στην ίδια επικράτεια: μετατρεψιμότητας στην περιοχή Ηπειροθεσσαλίας και αναγκαστικής κυκλοφορίας για τις περιοχές προνομίου της Εθνικής και της Ιονικής, θα οδηγήσει σε νομισματικές ανωμαλίες και κερδοσκοπικές δραστηριότητες. Κυρίως οδήγησε σε μείωση των αποθεμάτων χρυσού της Προνομιούχου Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας και στη διαφυγή τους από την περιοχή.

Το καθεστώς αυτό διήρκεσε μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1884, οπότε άρθηκε η αναγκαστική κυκλοφορία και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Τον Σεπτέμβριο του 1885, με την επαναφορά της αναγκαστικής κυκλοφορίας των τραπεζογραμμάτων, συμπεριελήφθη και η Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας και έτσι τα γραμμάτια της είχαν τη δυνατότητα να κυκλοφορούν σε όλη την Ελλάδα.¹⁶⁷

Προβλήματα θα δημιουργηθούν και με τον σχετικό περί υποχρεώσεων όρο που περιέχεται στο άρθρο Γ΄ της σύμβασης που συστήνει την Τράπεζα. Το δημόσιο ερμηνεύει τον όρο αυτόν διαφορετικά από ότι η Τράπεζα σε δυο περιπτώσεις :

- ▲ Στην καταβολή στο δημόσιο του 25% του κέρδους που προκύπτει για την Τράπεζα από την κυκλοφορία των τραπεζογραμμάτων και
- ▲ Στον απολογισμό του φόρου επιτηδεύματος. Το κράτος επικαλείται την εξομοίωση με τις υποχρεώσεις της Εθνικής Τράπεζας. Η Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας αντίθετα ισχυρίζεται ότι η υποχρέωση καταβολής από την Εθνική του 25% από το κέρδος κυκλοφορίας συνδέεται με την ανανέωση του προνομίου της που έληγε το 1892.

Για την περίπτωση του φόρου επιτηδεύματος η Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας επικαλείται το νόμο ΣΙ΄ (210) / 18.4.1867 που ίσχυε κατά την υπογραφή της ιδρυτικής σύμβασης και προέβλεπε ότι η Εθνική Τράπεζα πληρώνει κατ' έτος φόρο επιτηδεύματος 10.000 δραχμές.

¹⁶⁷ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 230.

Το κράτος αντίθετα ισχυρίζεται ότι η Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας πρέπει να καταβάλλει φόρο όμοιο με της Εθνικής.¹⁶⁸

¹⁶⁸ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 231.

Γ. Το Τέλος της Τράπεζας Ηπειροθессαλίας

Μετά από 17 χρόνια και μερικούς μήνες λειτουργίας, η Προνομιούχος Τράπεζα Ηπειροθессαλίας διέκοψε την αυτόνομη λειτουργία της και συγχωνεύτηκε με την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Μια σειρά οικονομικών, διεθνοπολιτικών, κοινωνικών αλλά και ανθρώπινων παραγόντων συντέλεσαν στην αποτυχία του εγχειρήματος της λειτουργίας της Τράπεζας αυτής.

Τα συναλλακτικά ήθη της περιοχής, αμέσως μετά την ενσωμάτωση, δεν ευνοούν την ανάπτυξη των τραπεζικών υπηρεσιών. Η κυκλοφορία του χαρτονομίσματος δεν ευνοείται λόγω της προσήλωσης του μέσου ανθρώπου στο μεταλλικό νόμισμα. Η ενυπόθηκη και η κτηματική πίστη αναστέλλονται λόγω των ανύπαρκτων ή ατελών τίτλων ιδιοκτησίας που ισχύουν στην περιοχή στο μεταβατικό αυτό στάδιο του περάσματος από την οθωμανική στην ελληνική κυριαρχία.¹⁶⁹

Τα πρώτα, ιδιαίτερα χρόνια λειτουργίας, το τραπεζογραμμάτιο της Τράπεζας Ηπειροθессαλίας πιέζεται από τις κερδοσκοπικές δραστηριότητες, αλλά και από την εμπιστοσύνη που εκδηλώνει το κοινό της περιοχής στο τραπεζογραμμάτιο της Εθνικής Τράπεζας, το οποίο μετά την αναγκαστική κυκλοφορία του 1885, έχει ισχύ και για την περιοχή της Θεσσαλίας και της Άρτας, όπου η Εθνική εγκαθιστά τέσσερα υποκαταστήματα. Ακόμη πρέπει να συνεκτιμηθεί το γεγονός των μικρών διαθεσίμων της Τράπεζας που δεν της επιτρέπουν μακροχρόνιο προγραμματισμό των επενδύσεων της.¹⁷⁰

Η νοοτροπία των κεφαλαιούχων που βρίσκονται επικεφαλής της Τράπεζας Ηπειροθессαλίας και οι συνθήκες που έχουν αποκτήσει συναλλασσόμενοι στο οθωμανικό περιβάλλον του Γαλατά δεν

¹⁶⁹ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τράπεζας της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978, σελ 64.

¹⁷⁰ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονομίσμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 231.

επιτρέπουν την κατανόηση και τη γρήγορη προσαρμογή σε ένα τελείως διαφορετικό περιβάλλον, όπως εκείνο της Θεσσαλίας, αλλά και της Ελλάδας γενικότερα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της νοοτροπίας αυτής αποτελεί το γεγονός της επιλογής του Βόλου ως έδρα της Τράπεζας και όχι της Λάρισας ή των Τρικάλων, πόλεις οι οποίες αποτελούν τα παραδοσιακά, επί αιώνες, εμπορικά κέντρα της περιοχής.

Ακόμη και η λειτουργία του Διοικητικού Συμβουλίου στην Αθήνα δείχνει ότι, για τους κεφαλαιούχους της Τράπεζας και ιδιαίτερα για τον Συγγρό, η επιλογή της περιοχής όταν δημιουργήθηκε η Τράπεζα ήταν συγκυριακή, λόγω επικείμενης ενσωμάτωσης της στην Ελλάδα. Κυρίως δε αποτελούσε το πρόσχημα για την απόκτηση ενός πιστωτικού ιδρύματος που θα διαθέτει αυξημένο κύρος λόγω εκδοτικού προνομίου. Στην πραγματικότητα η κύρια στόχευση πρέπει να ήταν η μετεμφύτευση στον ελλαδικό χώρο των πρακτικών, στις οποίες οι τραπεζίτες του Γαλατά διέθεταν αναμφισβήτητα συγκριτικό πλεονέκτημα τον κρατικό δανεισμό.

Ως εκ τούτου η Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας, παρά την προνομιούχο θέση της, δεν μπόρεσε να ενσωματωθεί στην περιοχή. αξιοπρόσεκτο φαίνεται επίσης το γεγονός ότι μια τράπεζα, που λειτουργεί μέσα σε συγκεκριμένες συνθήκες της ελληνικής αγοράς, είναι δύσκολο να αναπτυχθεί και να επιβιώσει αν δεν ριζώσει στην περιοχή της.¹⁷¹

Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897, η κατοχή της Ηπειροθεσσαλίας από τα τουρκικά στρατεύματα και οι ζημιές που προκλήθηκαν κατά συνέπεια στην τράπεζα, τις οποίες το Γενικό της Συμβούλιο εκτιμά σε 3.760.995 δραχμές, αλλά κυρίως ο θάνατος του Ανδρέα Συγγρού τον Φεβρουάριο του 1899, επέσπευσαν τις

¹⁷¹ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 232.

διαδικασίες για την παύση της αυτόνομης λειτουργίας της Τράπεζας και για τη συγχώνευση της με την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.¹⁷²

Ήδη από τον Ιανουάριο του 1898 η Τράπεζα ζητά την ενίσχυση της από το κράτος σε αντιστάθμισμα των ζημιών από την τουρκική κατοχή. Μέσα στο 1899 μπαίνει σε εφαρμογή η σκέψη, που προϋπήρχε, για συγχώνευση. Επιτροπή υπαλλήλων της Εθνικής εξετάζει τη θέση της Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας. Η Γενική Συνέλευση των μετόχων κάνει το ίδιο από τη μεριά της.

Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ και των δυο επιτροπών ξεκινούν τον Ιούνιο του 1899. Τον Σεπτέμβριο το Γενικό Συμβούλιο και το Δεκέμβριο η Γενική Συνέλευση των μετόχων τάσσονται υπέρ της συγχώνευσης με την Εθνική Τράπεζα, η οποία αποδέχεται τη Σύμβαση στις 20.11.1899 που θα επικυρωθεί με το βασιλικό διάταγμα της 22.12.1899. Η επέκταση του προνομίου της Εθνικής στο χώρο της Ηπειροθεσσαλίας είχε ήδη εκχωρηθεί με τον νόμο ΒΧΜΑ' (2641) της 15.7.1899.¹⁷³

¹⁷² Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τράπεζας της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978, σελ 71.

¹⁷³ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 232.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Α. Ίδρυση της Τράπεζα Κρήτης

Ο *Εδουάρδος Λω* έρχεται σε επαφή με το διοικητή της Εθνικής Τράπεζας *Στέφανο Στρέιτ* και μεσολαβεί προς διάφορους ξένους τραπεζίτες προκειμένου να ιδρυθεί τραπεζικό ίδρυμα στην Κρήτη. Ύστερα από επαφή με διάφορες ξένες τράπεζες και επενδυτές, στην ίδρυση θα συμμετάσχουν με κεφάλαια, πέραν της Εθνικής, οι *C. I. Hambro & Sons* και ο Κωνσταντινουπολίτης κεφαλαιούχος *Ε. Ευγενίδης*.

Στις 4 Ιανουαρίου 1899 έρχεται στα Χανιά ο διευθυντής του λογιστηρίου της Εθνικής *Ιωάννης Σακελλαρίου* και αναλαμβάνει το έργο της σύστασης της τράπεζας¹⁷⁴. Στις 10 Μαΐου 1899 υπογράφεται σύμβαση μεταξύ της κρητικής κυβέρνησης και της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, που αντιπροσωπεύει ομάδα κεφαλαιούχων για την ίδρυση στην Κρήτη, κατά τον τύπο των ανωνύμων εταιρειών, προνομιούχου τράπεζας υπό την επωνυμία Τράπεζα Κρήτης¹⁷⁵.

Το κεφάλαιο της εταιρείας ορίζεται σε δέκα εκατομμύρια φράγκα, από τα οποία τα πέντε καταβάλλονται με την ίδρυση της Τράπεζας και τα άλλα πέντε ανάλογα με την ανάπτυξη των εργασιών.¹⁷⁶

Το ονομαστικό κεφάλαιο της Τράπεζας αποτελείται από 40.000 μετοχές, ονομαστικής αξίας 250 φράγκων η καθεμιά. Οι 14.000 από τις μετοχές αυτές θα τεθούν σε δημόσια εγγραφή, 10.000 θα κρατήσει η

¹⁷⁴ Ταυτόχρονα κλείνει το κατάστημα που είχε ιδρύσει η Εθνική Τράπεζα στην Κρήτη πριν τέσσερις μήνες.

¹⁷⁵ Το άρθρο 112 του Συντάγματος της Κρητικής Πολιτείας εξουσιοδοτεί τον ηγεμόνα να παραχωρήσει, υπό τους συμφερότερους όρους, το δικαίωμα ιδρύσεως Κρητικής Τραπεζής μετά τμήματος κτηματικής πίστωσης, “ παρέχον εις αυτήν εάν δεήση το προνόμιον της εκδόσεως τραπεζικών γραμματίων, αποκλειομένης της αναγκαστικής κυκλοφορίας”

¹⁷⁶ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 252.

Εθνική και από 8.000 η εταιρεία *Hambro* και ο *Ευγενίδης*. Η Τράπεζα Κρήτης είναι προνομιούχος, κτηματική, προεξοφλητική, γεωργική και ταμειευτική. Καλύπτει δηλαδή όλες τις τραπεζικές εργασίες.

Με το νόμο 6 της 30ής Σεπτεμβρίου 1899 εγκρίνεται το καταστατικό της Τράπεζας και επικυρώνεται η ιδρυτική σύμβαση. Την πρώτη Οκτωβρίου διορίζονται οι διευθυντές των υποκαταστημάτων¹⁷⁷. Η λειτουργία ξεκινά με δυσκολίες, λόγω εγγενών δυσχερειών αλλά και αντιπολιτευτικών προς την Τράπεζα, τάσεων από πολλές πλευρές ακόμη και για λόγους εντοπιότητας των λειτουργιών της.

Η κατάσταση θα υποχρεώσει το διοικητή της Εθνικής *Στέφανο Στρέιτ* να στείλει στην Κρήτη τον *Ιωάννη Βαλαωρίτη*, υποδιοικητή της Εθνικής, ο οποίος θα κατευνάσει τα πνεύματα και έτσι θα καταστεί δυνατό να διοριστεί στις 26 Μαΐου 1900 ως διοικητής της Τράπεζας ο *Ιωάννης Σακελλαρίου*.

Στις 16/1/1912 ένα χρόνο πριν από την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, η μετοχή της τράπεζας Κρήτης θα εισαχθεί στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών. Το 1913 μετά τους Βαλκανικούς πολέμους η Τράπεζα Κρήτης θα εξακολουθήσει να λειτουργεί ως ελληνική τράπεζα μέχρι το 1919, οπότε συγχωνεύεται με την Εθνική Τράπεζα.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Στο Ηράκλειο ο *Ιωάννης Σφακιανάκης*, στο Ρέθυμνο ο *Εμμανουήλ Τσουδερός*, στον Βάμο Σφακίων ο *Ιωάννης Φουφουντάκης* και στο Λασιθί ο *Γ. Θεοχαράκης*.

¹⁷⁸ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 253.

B. Το Εκδοτικό Προνόμιο της Τράπεζας Κρήτης

Στη νεοσυσταθείσα τράπεζα, της οποίας η διάρκεια ζωής ορίζεται σε τριάντα χρόνια, εκχωρείται το προνόμιο έκδοσης και κυκλοφορίας τραπεζογραμμάτων¹⁷⁹ από την Κρητική Πολιτεία, με βάση τη Σύμβαση της 10ης Μαΐου 1899 που κυρώθηκε με τον νόμο 6 της 30ης Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους.

Το συνολικό ύψος των τραπεζογραμμάτων της δεν μπορεί να υπερβαίνει το διπλάσιο του κατατεθειμένου μετοχικού κεφαλαίου και πρέπει να καλύπτεται κατά το 1/3 σε μεταλλικό. Τα υπόλοιπα 2/3 μπορούν να καλύπτονται με συναλλαγματικές, δάνεια επ' ενεχύρω και ομολογιακά δάνεια της κρητικής κυβέρνησης.

Η σύμβαση της Τράπεζας με την Κρητική Πολιτεία προέβλεπε την έκδοση τραπεζογραμμάτων των 25, 50, 100 και 500 δραχμών. Τελικά όμως θα κυκλοφορήσουν μόνο γραμμάτια των 25 και 100 δραχμών. Η αιτία πρέπει να αναζητηθεί στην οικονομική και πολιτική συγκυρία που επικρατεί στην Κρήτη¹⁸⁰ και τελικά, περιορίζει τη χρήση του νομίσματος στις μεγάλες πόλεις του νησιού.¹⁸¹

Τα χαρτονομίσματα της Τράπεζας Κρήτης σχεδιάζει και επιμελείται την έκδοσή τους η Εθνική Τράπεζα. Κατασκευάζονται στην Αγγλία από τον οίκο *Bradbury, Wilkinson & Co. Ltd* του Λονδίνου και θα κυκλοφορήσουν το 1901.¹⁸²

¹⁷⁹ Το προνόμιο αυτό είχε διεκδικήσει και η Τράπεζα Αθηνών, η οποία είχε ιδρύσει υποκαταστήματα στον νησί και μάλιστα προτείνει η κάλυψη σε μεταλλικό να ανέρχεται στο 1/2.

¹⁸⁰ Παραδοσιακή κλειστή οικονομία μικρού σχετικά μεγέθους, εξεγέρσεις, ξένη κατοχή, πολιτειακές αλλαγές, καθώς και η τάση των κατοίκων να προτιμούν τη χρήση του μεταλλικού νομίσματος.

¹⁸¹ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 255.

¹⁸² Ήδη από τον Νοέμβριο του 1900 φτάνουν στην Κρήτη τα πρώτα νικέλινα νομίσματα.

Τα τραπεζογραμμάτια αυτά θα μείνουν σε κυκλοφορία και μετά την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα. Η κυκλοφορία τους θα αρθεί το 1919 όταν, με το νόμο 1766 της 1^{ης} Απριλίου, τη Σύμβαση της 15ης Ιουνίου 1919 και το βασιλικό διάταγμα της 22ας Ιουνίου του ίδιου έτους, η Τράπεζα Κρήτης θα συγχωνευθεί με την Εθνική Τράπεζα και το εκδοτικό προνόμιο της πρώτης θα περάσει στη δεύτερη.¹⁸³

Τραπεζογραμμάτιο είκοσι πέντε δραχμές, Τράπεζα Κρήτης 1915. Πηγή: *Εφημερίδα Καθημερινή, Αφιέρωμα στην Ιστορία των ελληνικών χαρτονομισμάτων, έτος 1996.*

¹⁸³ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή 1978-2002, Αθήνα 1978 σελ 257.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

A. Το πλαίσιο ίδρυσης της Τράπεζα της Ελλάδος

Ο μικτός χαρακτήρας και η υπερτροφική ανάπτυξη της Εθνικής Τράπεζας (ΕΤΕ) κατέληξε να αποτελεί παράγοντα αδυναμίας και ανωμαλίας στο τραπεζικό σύστημα. Κυριαρχούμενο από ένα γιγαντιαίο οργανισμό με ευρύτατο φάσμα πολυειδών και συχνά ανταγωνιστικών αρμοδιοτήτων και λειτουργιών, το τραπεζικό σύστημα εμφανιζόταν δύσκαμπτο, ασυγχρόνιστο και ανίκανο να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις ανάγκες της οικονομίας.¹⁸⁴

Η ανάγκη να αποκεντρωθεί το σύστημα με τον καταμερισμό των βασικών τραπεζικών λειτουργιών και την αντίστοιχη δημιουργία εξειδικευμένων φορέων της πίστωσης, ήταν επιτακτική. Η σχετική διαδικασία προσαρμογής άρχισε τον Ιούνιο του 1927, με την απόσπαση του κλάδου της κτηματικής πίστωσης από την Εθνική Τράπεζα. Με κεφάλαια της που ενισχύθηκαν και με δάνειο 1,25 εκατομμυρίων λιρών Αγγλίας από τον οίκο Hambro του Λονδίνου, ιδρύθηκε ειδική τράπεζα, η «Εθνική Κτηματική Τράπεζα».

Ήδη την εποχή εκείνη αποτελούσε διεθνώς καθιερωμένη αρχή η ύπαρξη ειδικού οργάνου της νομισματικής πολιτικής και της εκδοτικής λειτουργίας. Οι κεντρικές τράπεζες έπρεπε να διαθέτουν την αναγκαία συγκρότηση για την άσκηση αυτού του ρόλου προς το κοινωνικό συμφέρον και να είναι απαλλαγμένες από εμπλοκές και δεσμεύσεις συνδεδεμένες με την άσκηση κοινής τραπεζικής δραστηριότητας.¹⁸⁵

Στο πλαίσιο προσπάθειας νομισματικής σταθεροποίησης και εξυγίανσης της οικονομίας και προσαρμογής του τραπεζικού συστήματος στις νέες ανάγκες, επιβαλλόταν προπάντων η δημιουργία μιας αυτοτελούς εκδοτικής τράπεζας και η αντίστοιχη ρύθμιση της

¹⁸⁴ Τα πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος, ο.π. σελ 59.

¹⁸⁵ *Μιχάλης Ψαλιδόπουλος*, Ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος 1928-2008, Κέντρο πολιτισμού και τεκμηρίωσης σελ 35.

μορφής και του αντικειμένου του τότε πρώτου τραπεζικού ιδρύματος της χώρας.

Το χρονικό διάστημα από τις αρχές του εικοστού αιώνα ως τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν για την ελληνική οικονομία περίοδος σημαντικής προόδου και παράλληλης επέκτασης και βελτίωσης του τραπεζικού συστήματος. Η πρόοδος αυτή δεν ήταν άσχετη προς την αναδιοργάνωση του νομισματικού τομέα και των δημοσίων οικονομικών μετά την πτώχευση του 1892 και ύστερα προς την προσθήκη των νέων εδαφών και των πληθυσμών τους.

Από την κρατική πλευρά ασκείται αποτελεσματικότερη οικονομική πολιτική και καταβάλλονται προσπάθειες να εισαχθούν νέοι θεσμοί, που υποβοηθούν την επέκταση της οικονομικής και της τραπεζικής δραστηριότητας.¹⁸⁶

Η Τράπεζα της Ελλάδος ιδρύθηκε το 1927 βάσει ενός Παραρτήματος του Πρωτοκόλλου της Γενεύης και άρχισε να λειτουργεί τον Μάιο του 1928. Συστάθηκε με τη μορφή ανωνύμου εταιρίας. Ως έδρα της ορίστηκε από το Καταστατικό της η Αθήνα. Η νομισματική μεταρρύθμιση του 1928 και η ίδρυση της Τραπέζης της Ελλάδος αποφασίστηκαν τελικά μετά από σχετικές υποδείξεις της Κοινωνίας των Εθνών. Η οικονομική κατάσταση της εποχής εκείνης, επέβαλλε πρωτίστως ριζικά μέτρα για την δημοσιονομική εξυγίανση και τη νομισματική σταθεροποίηση.

Ως πρώτο βήμα, ήταν αναγκαία η προσφυγή σε εξωτερικό δάνειο, σε μια στιγμή όμως που η πίστη της χώρας στις ξένες αγορές ήταν καταρρακωμένη.¹⁸⁷ Η τότε κυβέρνηση¹⁸⁸ αποφάσισε να ζητήσει βοήθεια

¹⁸⁶ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της τραπεζής της Ελλάδος, ο.π. σελ 58

¹⁸⁷ **Νοταράς Γεράσιμος**, Το ελληνικό χαρτονόμισμα, μια διαδρομή, 1822-2002 σελ 267.

¹⁸⁸ Η οικουμενική κυβέρνηση που είχε σχηματιστεί στο τέλος του 1926 από τα κόμματα των Προοδευτικών Φιλελευθέρων, Λαϊκό, Συντηρητικών Δημοκρατικών, Ελευθεροφρόνων και Εργατών -Αγροτών, με Πρόεδρο τον Αλέξανδρο Ζαΐμη και Υπουργό Οικονομικών τον Γεώργιο Καφαντάρη. Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τράπεζας της Ελλάδος, 1928-1978, Αθήνα 1978 σελ 72.

της Κοινωνίας των Εθνών για να επιτύχει το δάνειο με την εγγύηση της. Την ίδια περίπου εποχή το Μάρτιος του 1927, και εντελώς ανεξάρτητα, η Δημοσιονομική Επιτροπή της Κοινωνίας των Εθνών είχε αποφασίσει από την πλευρά της να εξετάσει τις οικονομικές συνθήκες της χώρας μας, επειδή είχε διαπιστωθεί ότι για να ολοκληρωθεί η αποκατάσταση των προσφύγων στη Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη, που γινόταν υπό την κηδεμονία της Κοινωνίας των Εθνών, ήταν ανάγκη να δοθεί νέο δάνειο ύψους 5,5 εκατομμυρίων λιρών Αγγλίας.¹⁸⁹

Έτσι η Κοινωνία των Εθνών, ύστερα από σχετική συμφωνία με την ελληνική κυβέρνηση, έστειλε στην Ελλάδα, μια ομάδα από τέσσερις δικούς της εμπειρογνώμονες με επικεφαλής τον Πάρεδρο Γενικό Γραμματέα της *Joseph Avenol* και μέλη τους *E. Felkin*, *Jacques Rueff* και *J. von Walre de Bordes* του Δημοσιονομικού της Τμήματος. Η εντολή που είχαν ήταν να ερευνήσουν επί τόπου ποια ήταν η ακριβής κατάσταση της ελληνικής οικονομίας.

Η ομάδα, αφού μελέτησε επισταμένως τα πράγματα, γνωστοποίησε στη Δημοσιονομική Επιτροπή το πόρισμα της το Μάιο του 1927 με αναλυτικά υπομνήματα αναφερόμενα:¹⁹⁰

- Στη γενική οικονομική κατάσταση της χώρας.
- Στην κατάσταση των δημοσίων οικονομικών της και
- Στη θέση της Εθνικής Τραπέζης στο πλαίσιο της ελληνικής νομισματικής λειτουργίας.

¹⁸⁹ Πέραν του αρχικού δανείου των 12,3 εκατομμυρίων λιρών Αγγλίας του 1924, που είχε συναφθεί επίσης υπό την κηδεμονία της. Η διαπίστωση και η σχετική εισήγηση για νέο δάνειο περιλαμβανόταν στη συνήθη τριμηνιαία έκθεση του Προέδρου της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων Eddy, που υποβλήθηκε το Μάρτιο του 1927 στο Δημοσιονομικό Τμήμα της Κοινωνίας των Εθνών.

¹⁹⁰ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της τραπέζης της Ελλάδος, ο.π. σελ 60

Το τελευταίο αυτό υπόμνημα, που επισήμαινε την ανωμαλία εξαιτίας του πολύπλευρου ρόλου της Εθνικής Τραπέζης, ήταν ιδιαίτερης σημασίας, ως το πρώτο βήμα στην εξέλιξη που οδήγησε τελικά στην δημιουργία της Τράπεζας της Ελλάδος.¹⁹¹

Η Δημοσιονομική Επιτροπή αφού μελέτησε τα υπομνήματα, κατέληξε ότι βασική προϋπόθεση για την οικονομική εξυγίανση ήταν η ριζική μεταρρύθμιση του τραπεζικού συστήματος. Ως καίριο θέμα πρόβαλε την εκκαθάριση της νόθης καταστάσεως στην Εθνική Τράπεζα, που θα έπρεπε να διακόψει κάθε εργασία ασυμβίβαστη προς το εκδοτικό λειτούργημα και να περιοριστεί αποκλειστικά στις αρμοδιότητες μιας «κεντρικής τράπεζας».

Κατά την άποψη της Επιτροπής, εκτός από τη μεγάλη έκταση, την ποικιλία και πολλές φορές το μεταξύ του ασυμβίβαστο των εργασιών της Εθνικής δημιουργούσαν την κατάσταση νοσηρή:

- Η συμμετοχή της σε επιχειρηματικούς κινδύνους
- Ο ανώμαλος τρόπος ρύθμισης της κυκλοφορίας και
- Ο υπερβολικός δανεισμός του κράτους που ξεπερνούσε όχι μόνο το ύψος της κυκλοφορίας αλλά και μέρος των ενεργητικών στοιχείων της τράπεζας.

Χωρίς να εκκαθαριστεί αυτή η κατάσταση θα ήταν αδύνατη η προώθηση του έργου της νομισματικής σταθεροποίησης και της εξυγίανσης της οικονομίας. Οι απόψεις αυτές ανακοινώθηκαν στην ελληνική αντιπροσωπεία που πήγε τον Ιούνιο του 1927 στη Γενεύη για να ζητήσει τη συμπαράσταση της Κοινωνίας των Εθνών στην προσπάθεια της οικονομικής ανόρθωσης και ειδικότερα τη βοήθεια της για τη σύναψη του αναγκαίου εξωτερικού δανείου.¹⁹²

¹⁹¹ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τραπέζης της Ελλάδος, ο.π. σελ 61.

¹⁹² Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Ιστορικό χρονολόγιο, 1841-2006 σελ 110.

Της δηλώθηκε κατηγορηματικά ότι ως βασική προϋπόθεση της συνεργασίας της η Κοινωνία των Εθνών έθετε την αναδιοργάνωση της Εθνικής Τράπεζας σύμφωνα με τις παραπάνω υποδείξεις.¹⁹³ Η κατ' αρχήν συμφωνία με την υπόδειξη για την τραπεζική μεταρρύθμιση έγινε χωρίς να θεωρούνται αποδεκτές όλες οι προτάσεις της Δημοσιονομικής Επιτροπής¹⁹⁴.

Ειδικότερα, η ελληνική πλευρά απέρριπτε κατηγορηματικά την αξίωση να διοριστεί ξένος εμπειρογνώμονας για την εποπτεία της αναδιοργάνωσης με κυριαρχικές αρμοδιότητες που έφταναν μέχρι δικαιώματος veto σε κάθε απόφαση. Υποστήριξε συγχρόνως ότι η διαδικασία της μεταρρύθμισης, που θα περνούσε από διάφορα στάδια, έπρεπε να αφεθεί στην ελληνική πρωτοβουλία.

Αντίθετα, η Δημοσιονομική Επιτροπή επέμενε ότι η τραπεζική μεταρρύθμιση έπρεπε να προηγηθεί από τη διαδικασία της νομισματικής ανόρθωσης, και συνεπώς ότι η ελληνική κυβέρνηση έπρεπε να αναλάβει σχετικά ρητή συμβατική υποχρέωση.

Οι σχετικές διαπραγματεύσεις ήταν σκληρές και επίμονες. Τελικά, η ξένη πλευρά υποχώρησε στο θέμα του εμπειρογνώμονα και συμφωνήθηκε να έχει συμβουλευτικές μόνο αρμοδιότητες. Παράλληλα, η ελληνική αντιπροσωπία δέχτηκε να δεσμευτεί ως προς τους γενικούς όρους της μεταρρύθμισης. Το σχέδιο βασιζόταν στο δάνειο των 9 εκατομμυρίων λιρών που θα εκδιδόταν στο εξωτερικό υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών και θα χρησίμευε κατά ίσα μέρη για τρεις

¹⁹³ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τραπέζης της Ελλάδος, ο.π. σελ 63

¹⁹⁴ Αυτές περιλαμβάνονταν σε σημείωμα της Δημοσιονομικής Επιτροπής, που καλούσε την ελληνική αντιπροσωπεία να απαντήσει ρητά αν η ελληνική κυβέρνηση θα αποδεχόταν: α/ Τροποποίηση του καθεστώτος της Εθνικής ώστε να μετασχηματιστεί σε καθαρά εκδοτική-κεντρική τράπεζα. β/ Διασφάλιση της ανεξαρτησίας της. γ/ Ενοποίηση των διαδικασιών της εκδόσεως τραπεζογραμματίων. δ/ Περιορισμό των εργασιών της μόνο σ αυτές που αρμόζουν σε εκδοτικό ίδρυμα. ε/ Περιορισμό των προκαταβολών της προς το Δημόσιο και καθορισμό των όρων που θα διενεργούνται στο εξής. ς/ Συγκέντρωση σ αυτήν των ταμειακών δοσοληψιών του Δημοσίου. ζ/ Αποδοχή από την Εθνική να τοποθετηθεί σ αυτήν ξένος εμπειρογνώμονας με ουσιαστικές αρμοδιότητες.

σκοπούς (*Γνωστό και ως «τριμερές δάνειο»*): Σύμφωνα με τον σχετικό νόμο το δάνειο προοριζόνταν:¹⁹⁵

α) για την κάλυψη και εκκαθάριση των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού, δηλαδή για να καλυφθούν τα συσσωρευμένα δημοσιονομικά ελλείμματα,

β) για τη συνέχιση του έργου της αποκατάστασης των Ελλήνων προσφύγων,

γ) επαρκές για τη στήριξη και σταθεροποίηση του ελληνικού νομίσματος, δηλαδή της δραχμής.

Ως νομικές βάσεις της νομισματικής σταθεροποίησης είχαν τεθεί:¹⁹⁶

- ▲ Η αναγνώριση της δραχμής ως εθνικής νομισματικής μονάδας,
- ▲ Ο καθορισμός νέας πολύ μικρότερης περιεκτικότητας της σε χρυσό,
- ▲ Η υποχρέωση της Τράπεζας της Ελλάδος να ανταλλάσει το «*νομίμως κυκλοφορούν χρήμα*»¹⁹⁷ με εξωτερικό συνάλλαγμα χρυσής βάσεως. Η υποχρέωση αυτή αφορούσε μόνο αξίες ανώτερες των 10 χιλιάδων δραχμών και μόνο το κεντρικό κατάστημα της Τράπεζας της Ελλάδος στην Αθήνα.
- ▲ Η καθιέρωση εξωτερικού συναλλάγματος χρυσής βάσεως της αγγλικής λίρας, με ισοτιμία 375 δραχμές.

¹⁹⁵ Νόμος 3423/1927, άρθρο μονόν και εισαγωγικό σημείωμα πρωτοκόλλου, ΦΕΚ 298/1927

¹⁹⁶ Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τραπέζης της Ελλάδος, ο.π, σελ. 74

¹⁹⁷ «*Νομίμως κυκλοφορούν χρήμα*» ήταν όλα τα τραπεζογραμμάτια ονομαστικής αξίας 20 δρχ. και άνω που θα εξέδιδε η Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ), και τα τραπεζογραμμάτια της Εθνικής Τράπεζας που ήταν σε κυκλοφορία την ημέρα που η ΤτΕ άρχισε τις εργασίες της. Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τραπέζης της Ελλάδος ο.π., σελ. 74 – υποσημείωση 1

Η έκθεση της Δημοσιονομικής Επιτροπής καθόριζε το περιεχόμενο της προτεινόμενης ανασυγκροτήσεως της Εθνικής Τράπεζας ως εξής:¹⁹⁸

- Πλήρης ανεξαρτησία της από κρατικές επεμβάσεις κατά την άσκηση των καθηκόντων της.
- Αποκλειστικότητα του δικαιώματος εκδόσεως τραπεζογραμματίων.
- Διακοπή όλων των δραστηριοτήτων που είναι αρμοδιότητες μιας κερδοσκοπικής τράπεζας και περιορισμός των εργασιών της σε χορηγήσεις που να ρευστοποιούνται εύκολα ή αυτόματα (*βραχυπρόθεσμα δάνεια και προεξοφλήσεις*).
- Μείωση του χρέους του Δημοσίου προς την Τράπεζα και επακριβής καθορισμός του τρόπου και των ορίων των μελλοντικών πιστώσεων της προς το κράτος.
- Συγκέντρωση σ αυτήν των ταμιακών δοσοληψιών του Δημοσίου και των κρατικών επιχειρήσεων.
- Απόκτηση καλύμματος επαρκούς για τη ρύθμιση, κατά ενιαίο τρόπο της κυκλοφορίας των τραπεζογραμματίων της.¹⁹⁹

Οι εκπρόσωποι της Κοινωνίας των Εθνών επέμεναν ότι η αναδιοργάνωση έπρεπε να γίνει πολύ σύντομα. Μέσα σε διάστημα δύο ως τριών μηνών η τράπεζα όφειλε να μεταβιβάσει στα άλλα πιστωτικά ιδρύματα ή σε μια νέα εμπορική τράπεζα, τις έντοκες καταθέσεις της κάθε είδους, τα ενυπόθηκα δάνεια, τα δάνεια προς τους αγρότες και γενικώς όλα τα δάνεια μακράς και μέσης προθεσμίας και να περιοριστεί στο εξής, στις λεπτομέρειες της ως καθαρά εκδοτικής τράπεζας.

¹⁹⁸ Με την επιστολή αυτή αναγνωρίζονταν ως αναγκαία για την επιτυχία της νομισματικής μεταρρύθμισης τα εξής μέτρα: α/ Βαθμιαία αναδιοργάνωση της Εθνικής κατά το πρότυπο των ξένων εκδοτικών τραπεζών. β/ Συγκέντρωση στην Εθνική της ταμιακής υπηρεσίας του κράτους. γ/ Διάθεση από την Εθνική του δανείου ρευστοποιήσεως των καθυστερημένων οφειλών προς το Δημόσιο. Εξάλλου η Εθνική δεχόταν να αναλάβει το όλο έργο της σταθεροποίησης βάσει σχεδίου από σύμφωνο με το κράτος. Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος σελ 62.

¹⁹⁹ Τα πρώτα χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος 1922-2002, Αθήνα 1978 σελ 64.

B. Το Πρωτόκολλο της Γενεύης

Ο περιορισμός της Εθνικής Τράπεζας στα εκδοτικά της καθήκοντα σήμαινε ότι οι παραγωγικοί κλάδοι της εθνικής οικονομίας που τους εξυπηρετούσε σχεδόν εκατό χρόνια θα έπρεπε να αποξενωθούν από τον κύριο πιστωτικό συμπαραστάτη τους και να στραφούν προς τους άλλους μικρούς χρηματοδοτικούς φορείς.

Οι καταθέτες επίσης θα έχαναν το ίδρυμα που κατ'εξοχήν τους ενέπνεε εμπιστοσύνη και το έβλεπαν σαν κοινωφελή θεσμό και θα έπρεπε να μεταφέρουν τις καταθέσεις τους στους άλλους πιστωτικούς οργανισμούς, που είχαν οπωσδήποτε μικρότερο κύρος.

Η παραγνώριση της ιστορικής υπόστασης της Εθνικής Τράπεζας μέσα στην ελληνική οικονομική πραγματικότητα είχε ταυτιστεί στη συνείδηση του κοινού με την έννοια της πίστωσης, θα είχε ολέθριες συνέπειες για τον τόπο. Κύριος υποστηρικτής των θέσεων αυτών ήταν ο Διοικητής της Εθνικής Τράπεζας *Αλέξανδρος Διομήδης*.

Αντίθετα ο Υποδιοικητής της Εθνικής Τράπεζας, *Εμμανουήλ Τσουδερός* θεωρούσε απόλυτα ορθή και επιβεβλημένη την αρχή της δημιουργίας στην Ελλάδα μιας αμιγώς εκδοτικής τράπεζας, υπογραμμίζοντας παράλληλα ότι οι ειδικές τοπικές συνθήκες επέβαλλαν ορισμένες αποκλίσεις από τους ορθόδοξους κανόνες, ώστε η αναδιοργάνωση του εκδοτικού ιδρύματος να θεμελιωθεί σε απόλυτα σταθερές βάσεις και κατά τρόπο γενικότερα ακίνδυνο για την εθνική οικονομία.²⁰⁰

Ο *Εμμανουήλ Τσουδερός* υπέβαλε πρόταση στην Υποεπιτροπή που συνεδρίαζε στο Λονδίνο έτσι ώστε να αποφευχθεί το ναυάγιο των διαπραγματεύσεων. Η πρόταση τελικά στη λύση του προβλήματος είχε ως εξής:

²⁰⁰ Τα πρώτα χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος 1922-2002, Αθήνα 1978 σελ 65.

“Εφ’όσον η ύπαρξις της Εθνικής Τραπέζης με ευρύτατον πεδίων δράσεως παρίσταται εκ των πραγμάτων απαραίτητος προς εξυπηρέτησιν της ελληνικής οικονομίας και εφ’όσον η Δημοσιονομική Επιτροπή θέτει ως πρωταρχικήν προϋπόθεσιν, δια την παροχήν υπό της Κοινωνίας των Εθνών της αρωγής της προς ανόρθωσιν των οικονομικών της Ελλάδος, την τραπεζικήν μεταρρύθμισιν συμφώνως προς τας ορθοδόξους περί εκδοτικών τραπεζών αρχάς της, θα ήτο πρακτικώτερον να παραμείνη μεν η Εθνική ως τράπεζα καταθέσεων και εμπορική, να μεταβιβασθούν δε αι συναφείς προς το εκδοτικόν της και μόνον προνόμιο εργασίαι εις νέαν τράπεζαν αμιγώς εκδοτικήν, ήτις να συσταθή και λειτουργήση βάσει των αρχών τας οποίας η συγχρόνως επιστήμη και η πείρα είχαν καθιερώσει.”

Την πρόταση αυτή ο Εμμανουήλ Τσουδερός την υπέβαλε ως προσωπική του γνώμη, που δεν δέσμευε ούτε την Εθνική Τράπεζα ούτε την ελληνική κυβέρνηση. Η Υποεπιτροπή τη δέχτηκε αμέσως, επειδή συμβίβαζε τις αντίθετες απόψεις και ικανοποιούσε και τις δυο πλευρές. Την υιοθέτησαν ύστερα διαδοχικά η Εθνική, η κυβέρνηση, η Δημοσιονομική Επιτροπή και τέλος το Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών.

Έτσι οι διαπραγματεύσεις κατέληξαν στη συμφωνία που επισημοποιήθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 1927 με την υπογραφή του «Πρωτόκολλου της Γενεύης».²⁰¹ Το Πρωτόκολλο της Γενεύης περιελάμβανε τους όρους υπό τους οποίους η Κοινωνία των Εθνών παρείχε την έγκριση και την προστασία της για την έκδοση του τριμερούς δανείου των 9 εκατομμυρίων λιρών για τους τρεις σκοπούς που αναφέρθηκαν παραπάνω.

²⁰¹ Η έγκριση του Πρωτοκόλλου από τη Γενεύη Συνέλευση της Κοινωνίας των Εθνών δόθηκε στις 22 Σεπτεμβρίου 1927 και κυρώθηκε με το νόμο 3423 (ΦΕΚ Α'298/1927).

Ο βασικότερος από τους όρους αυτούς ήταν να ιδρυθεί μια αμιγώς εκδοτική τράπεζα²⁰² είχε ως εξής :

1. *Νέα και ανεξάρτητος τράπεζα, κληθησόμενη Τράπεζα της Ελλάδος, θα ιδρυθή εν Ελλάδι το ταχύτερον και θα αρχίση λειτουργούσα το βραδύτερον εξ μήνας μετά την έκδοσιν του δανείου, συμφώνως προς το σχέδιον συμβάσεως μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και της Εθνικής Τραπεζής της Ελλάδος και το σχέδιον καταστατικού, τα προσαρτώμενα τω παρόντι (παραρτήματα III και IV). Η εν λόγω Τράπεζα εκτελή τας λειτουργίας τας ανατιθεμένας εις αυτήν υπό της ρηθείσης συμβάσεως και καταστατικού ίδια δε θα πραγματοποιήση και θα διατηρήση την σταθεροποίησιν του ελληνικού νομίσματος εν σχέσει προς τον χρυσόν, και την συγκέντρωσιν εις την Τράπεζαν όλων των εισπράξεων και πληρωμών του κράτους και των κρατικών επιχειρήσεων.*

2. *Η Ελληνική Κυβέρνησις αναλαμβάνει να λάβη πάντα τα αναγκαία μέτρα προς πραγματοποίησιν της νόμω σταθεροποίησεως του ελληνικού νομίσματος εν σχέσει προς τον χρυσόν από της ημέρας της λειτουργίας της Τραπεζής της Ελλάδος.*

3. *Προς σταθεροποίησιν του ελληνικού νομίσματος το εν τρίτον του προϊόντος του δανείου (3 εκατομμύρια λιρών Αγγλίας) θα χρησιμοποιηθή υπό της Ελληνικής Κυβερνήσεως δια την εξόφλησιν μέρους του Δημοσίου Χρέους, το οποίον θα μεταβιβασθεί υπό της Εθνικής Τραπεζής εις την Τράπεζαν της Ελλάδος.*²⁰³

Η ελληνική κυβέρνηση, με την υπογραφή του Πρωτοκόλλου που αποτελούσε διεθνή πράξη, αναλάμβανε νομική υποχρέωση να εκτελέσει αυτό τον όρο μέσα σε έξι μήνες από την έκδοση του δανείου.

Το Πρωτόκολλο περιελάμβανε και έξι παραρτήματα, μεταξύ των οποίων σχέδιο συμβάσεως ανάμεσα στο Ελληνικό Δημόσιο και την Εθνική Τράπεζα (παράρτημα III) για την παραίτηση της Εθνικής από το

²⁰² Το άρθρο IV του Πρωτοκόλλου το αναφερόμενο στην ίδρυση της νέας τράπεζας.

²⁰³ Τα πρώτα χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος 1922-2002, Αθήνα 1978 σελ 49.

εκδοτικό προνόμιο και την ανάθεση του στην Τράπεζα της Ελλάδος, καθώς και σχέδιο καταστατικού της νέας τράπεζας (*παράρτημα IV*).

Στις 27 Οκτωβρίου 1927 υπογράφηκε η προβλεπόμενη από το Πρωτόκολλο σύμβαση σύμφωνα με το σχέδιο του παραστήματος III, ανάμεσα στο Δημόσιο και την Εθνική, με την οποία η Εθνική παραιτείται από το εκδοτικό προνόμιο της νέας τράπεζας. Στις 10 Νοεμβρίου 1927 εκδόθηκαν τα νομοθετικά διατάγματα²⁰⁴ που επικύρωσαν τη σύμβαση, το σχέδιο καταστατικού της Τραπεζής της Ελλάδος καθώς και το ίδιο το Πρωτόκολλο της Γενεύης. Στις 7 Δεκεμβρίου 1927 ψηφίστηκαν οι νόμοι 3423 και 3424 με τους οποίους κυρώθηκαν τα παραπάνω.

Στις 23 Φεβρουαρίου 1928 υπογράφηκε ανάμεσα στο ελληνικό Δημόσιο και την Εθνική Τράπεζα σύμβαση αναφερόμενη στο διακανονισμό των οικονομικών σχέσεων της τελευταίας με το κράτος.²⁰⁵ Την 1η Μαρτίου 1928 έκτακτη Γενική Συνέλευση των μετόχων της Εθνικής Τραπεζής ενέκρινε ομόφωνα τις παραπάνω συμβάσεις και τις μεταβολές που επέφεραν στη μορφή και τις αρμοδιότητες της. Έτσι ολοκληρώθηκε η μακρά και πολυκύμαντη διαδικασία για τη δημιουργία της Τραπεζής της Ελλάδος.²⁰⁶

Το νέο εκδοτικό ίδρυμα θα είναι η Κεντρική Τράπεζα της χώρας θα άρχιζε τη λειτουργία του υπό νέο νομισματικό καθεστώς. Το Πρωτόκολλο της Γενεύης προέβλεπε, παράλληλα με τη δημιουργία αυτοτελούς κεντρικής τράπεζας, τη σταθεροποίηση της δραχμής σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα της εποχής.

Θα καθιερωνόταν ως νομισματικό μας σύστημα ο «κανόνας συναλλάγματος χρυσής βάσεως» (*gold exchange standard*). Το ξένο συνάλλαγμα το μετατρέψιμο σε αυτούσιο χρυσό, με το οποίο συνδέθηκε η δραχμή, ήταν η αγγλική λίρα.

²⁰⁴ Βάσει εξουσιοδοτήσεως της Βουλής από 1ης Σεπτεμβρίου 1927.

²⁰⁵ Η σύμβαση αυτή κυρώθηκε με το νόμο 3483 της 12ης Απριλίου 1928, δεν εφαρμόστηκε όμως ποτέ.

²⁰⁶ Τα πρώτα χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος 1922-2002, Αθήνα 1978 σελ 66

Η ισοτιμία δραχμής-λίρας και κατ' ακολουθία δραχμής-χρυσού ορίστηκε σε επίπεδο που περίπου αντιστοιχούσε στις τιμές που είχαν διαμορφωθεί στην ελεύθερη αγορά τους τελευταίους μήνες και ήταν μάλλον σταθερές.

Έτσι η σταθεροποίηση είχε ως περιεχόμενο τα εξής:

- Την επίσημη αναγνώριση της μείωσης της αξίας που είχε υποστεί η νομισματική μονάδα της Ελλάδας.
- Την κατοχύρωση της αξίας αυτής με την απεριόριστη υποχρέωση που ανέλαμβανε το νέο εκδοτικό ίδρυμα να ανταλλάσει τα τραπεζογραμμάτια που κυκλοφορούσαν με αξίες χρυσού στην επίσημη ισοτιμία.²⁰⁷

Η νομοθετική καθιέρωση της μεταρρύθμισης έγινε με την έκδοση του από 12 Μαΐου 1928 νομοθετικού διατάγματος, που καθόριζε την περιεκτικότητα της δραχμής σε χρυσό. Αυτή ήταν 0,01952634 του γραμμαρίου χρυσού, δηλαδή 51.212,87 δραχμές άξιζαν ένα χιλιόγραμμο καθαρού χρυσού.²⁰⁸

Το διάταγμα όριζε επίσης ότι η Τράπεζα της Ελλάδος θα άρχιζε τις εργασίες της στις 14 Μαΐου 1928 και θα καθιέρωνε την υποχρέωση της να ανταλλάσει τα τραπεζικά της γραμμάτια με εξωτερικό συνάλλαγμα. Στις 12 Μαΐου έγινε συγχρόνως και η δήλωση του νέου ιδρύματος η προβλεπόμενη από το άρθρο του Καταστατικού του.²⁰⁹

Με τη δήλωση αυτή ορίστηκε ως εξωτερικό συνάλλαγμα ανταλλαγής της δραχμής η αγγλική λίρα, με ισοτιμία 1 λίρα προς 375 δραχμές συν ή πλην (πώληση ή αγορά αντίστοιχα) τις δαπάνες

²⁰⁷ Τα πρώτα χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος 1922-2002, Αθήνα 1978 σελ 67.

²⁰⁸ Η παλιά ισοτιμία στο πλαίσιο της Λατινικής Νομισματικής Ενώσεως ήταν 1 δραχμή ισοτιμή προς 0,290322 του γραμμαρίου χρυσού. Συνεπώς η νέα δραχμή αντιστοιχούσε περίπου στο $\frac{1}{15}$ της παλιάς χρυσής δραχμής.

²⁰⁹ Το άρθρο αυτό προέβλεπε ότι την ημέρα που θα δημοσιευόταν το διάταγμα της σταθεροποίησης, η Τράπεζα της Ελλάδος θα όριζε την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως μια τουλάχιστον ξένη χώρα με καθεστώς χρυσού κανόνα με το νόμισμα της οποίας θα συνδεόταν η δραχμή.

μεταφοράς χρυσού (*gold points*) από την Αθήνα στο Λονδίνο και αντίστροφα (6,67 τοις χιλίοις, δηλαδή δραχμές 2,50).

Το Καταστατικό της Τράπεζας της Ελλάδος περιέχεται, ως *Παράρτημα IV*, στο Πρωτόκολλο, του οποίου οι όροι ενεκρίθησαν από το Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών, «*Περί εγκρίσεως της εκδόσεως δανείου Λιρών Στερλινών 9.000.000*», και το οποίο υπεγράφη από την Ελληνική Κυβέρνηση στη Γενεύη την 15^η Σεπτεμβρίου 1927.²¹⁰

Σε εκτέλεση του Πρωτοκόλλου, επακολούθησε, την 27η Οκτωβρίου 1927, η υπογραφή στην Αθήνα της μεταξύ Ελληνικού Δημοσίου και Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος συμβάσεως «*Περί παραιτήσεως της Εθνικής Τραπεζής της Ελλάδος από του προνομίου εκδόσεως τραπεζικών γραμματίων και περί συστάσεως νέας τραπεζής υπό την επωνυμία «Τράπεζα της Ελλάδος»*».

Η εν λόγω σύμβαση, καθώς και το προσαρτώμενο σ' αυτήν Καταστατικό, δια των οποίων ιδρύθηκε η Τράπεζα της Ελλάδος, κυρώθηκαν με άλλο, ομοίως από 10 Νοεμβρίου 1927, Νομοθετικό Διάταγμα.²¹¹

Αξίζει να αναφερθεί ότι το 1928 το εμπορικό χαρτοφυλάκιο της ΤτΕ ήταν 100 φορές μικρότερο από το αντίστοιχο χαρτοφυλάκιο των εμπορικών τραπεζών. Ανερχόταν σε 50 εκατ. δραχμές έναντι 5 δισεκατομμυρίων δραχμών που ήταν το σύνολο του εμπορικού χαρτοφυλακίου των εμπορικών τραπεζών.²¹²

²¹⁰ Το Πρωτόκολλο κυρώθηκε με το από 10 Νοεμβρίου 1927 Νομοθετικό Διάταγμα, το οποίο επικυρώθηκε με τον Νόμο 3423/7.12.1927.

²¹¹ Το οποίο επικυρώθηκε με τον Νόμο 3424/7.12.1927 (ΦΕΚ Α 298).

²¹² «Η κρίση του 1929, η ελληνική οικονομία, και οι εκθέσεις Της Τράπεζας της Ελλάδος για τα έτη 1928-1940», σελ. 38, εκδόσεις Τράπεζα Ελλάδος, Νοέμβριος 2009. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

http://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/%CE%97_%CE%9A%CE%A1%CE%99%CE%A3%CE%97_%CE%A4%CE%9F%CE%A5_1929.pdf

Τις παραμονές της κρίσης του 1929, η ελληνική χρηματαγορά χαρακτηριζόταν από υψηλή ζήτηση χρήματος και πολύ υψηλά επιτόκια χορηγήσεων. Η αυξημένη ζήτηση κεφαλαίων το 1928 ώθησε τις εμπορικές τράπεζες, που δεν αντιμετώπιζαν την περίοδο εκείνη στο σύνολό τους προβλήματα ρευστότητας, να παρέχουν δάνεια με επιτόκια που κυμαίνονταν 3-5 εκατοστιαίες μονάδες πάνω από το επίσημο προεξοφλητικό επιτόκιο της Τράπεζας της Ελλάδος.²¹³

Εδώ θα πρέπει να τονίσουμε ότι η κεντρική τράπεζα έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει χρήμα μέσω των προεξοφλήσεων ή με δάνεια προς το κοινό. Το μετρητό χρήμα που δημιουργείται από την κεντρική τράπεζα είναι συνήθως εύκολο να ελεγχθεί. Υπό κανονικές συνθήκες το ότι δημιουργείται χρήμα ρυθμίζεται από τις κυμάνσεις του προεξοφλητικού τόκου.

Η κεντρική τράπεζα μειώνοντας τον προεξοφλητικό τόκο αυξάνει τη ζήτηση των πιστώσεων. Με τις μεταβολές αυτές του προεξοφλητικού τόκου, η κεντρική τράπεζα έχει στον έλεγχο της διακυμάνσεις της ποσότητας του χρήματος σε μορφή τραπεζογραμματίων. Εάν η Κεντρική Τράπεζα π.χ. επιθυμεί να αυξήσει την ποσότητα του χρήματος, δεν έχει παρά να μειώσει τον προεξοφλητικό τόκο, να επιτρέψει στο ρεύμα του χρήματος από την τράπεζα να υπερβαίνει το ρεύμα του χρήματος προς την τράπεζα (*εξόφληση των εμπορικών πιστώσεων*).²¹⁴

²¹³ Για το ύψος του προεξοφλητικού επιτοκίου την περίοδο 1928-1940 από την Τράπεζα της Ελλάδος βλ. «*Η κρίση του 1929, η ελληνική οικονομία, και οι εκθέσεις Της Τράπεζας της Ελλάδος για τα έτη 1928-1940*», σελ. 39, Διάγραμμα 10

²¹⁴ **Μιλτιάδη. Ι. Γκολέμη**, Κεντρικάί Τράπεζαι, Αρχείον Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, τεύχος Δ', 1955. σελ 39-40

Γ. Το αρχικό καταστατικό της Τράπεζας της Ελλάδος

Το αρχικό καταστατικό της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤτΕ) κυρώθηκε τελικώς με το νόμο 3423 του 1927.²¹⁵ Οι βασικές διατάξεις αφορούν τα εξής:

Η ΤτΕ ιδρύεται ως Ανώνυμη εταιρία με αρχική προβλεπόμενη διάρκεια έως τις 31 Δεκεμβρίου 1970, με δυνατότητα παράτασης με απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως των μετόχων που θα έπρεπε να εγκριθεί δια διατάγματος.²¹⁶ Αποκτά το αποκλειστικό προνόμιο της έκδοσης τραπεζογραμματίων εντός ολόκληρης της Επικράτειας μέχρι της 31 Δεκεμβρίου 1960.²¹⁷

Κύριο καθήκον της ΤτΕ ορίζονταν αρχικά η εξασφάλιση της σταθερότητας σε χρυσό των γραμματίων της.²¹⁸ Το αρχικό μετοχικό κεφάλαιο της ΤτΕ ορίστηκε στα 400 εκατομμύρια δραχμές διαιρούμενο σε 80 χιλιάδες μετοχές. Οι μετοχές της ΤτΕ είναι ονομαστικές. Το Δημόσιο και οι ιδιωτικές επιχειρήσεις δεν δύναται να κατέχουν άμεσα ή έμμεσα μετοχές της Τράπεζας κατά ποσό που στο σύνολο του υπερβαίνει το ένα δέκατο του εκδιδόμενου ονομαστικού κεφαλαίου.²¹⁹

Η Γενική Συνέλευση της Τράπεζας είναι το ανώτατο όργανο και εκπροσωπεί το σύνολο των μετόχων.²²⁰ Ο Διοικητής και ο Υποδιοικητής εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση των μετόχων για μια πενταετία. Ο Διοικητής εγκρίνεται από τη Κυβέρνηση. Αναφορικά με το πρώτο Διοικητή και Υποδιοικητή προβλέπονταν ότι διορίζονταν από τη κυβέρνηση για μια πενταετία με δυνατότητα επανεκλογής.²²¹

²¹⁵ Ως παράρτημα IV

²¹⁶ Άρθρο 1 σχεδίου καταστατικού ΤτΕ

²¹⁷ Άρθρο 2 σχεδίου καταστατικού ΤτΕ

²¹⁸ Άρθρο 4 σχεδίου καταστατικού ΤτΕ

²¹⁹ Άρθρο 8 σχεδίου καταστατικού ΤτΕ

²²⁰ Άρθρο 11 σχεδίου καταστατικού ΤτΕ

²²¹ Άρθρο 29 σχεδίου καταστατικού ΤτΕ

Οι εργασίες της ΤτΕ περιορίζονταν στις εξής:²²²

- ✓ Να παρασκευάζει και να εκδίδει τραπεζογραμμάτια²²³,
- ✓ να εκδίδει γραμμάτια όψεως και τραπεζικές επιταγές,
- ✓ να αγοράζει και να πωλεί χρυσά νομίσματα ή αυτούσιο χρυσό,
- ✓ να δέχεται χρήματα εις τρεχούμενο λογαριασμό και καταθέσεις,
- ✓ να προεξοφλεί, αγοράζει και πωλεί συναλλαγματικές και γραμμάτια εις διαταγή εσωτερικού,
- ✓ να προεξοφλεί τοκομερίδια λήξεως εντός τριμήνου, ομολογιών εκδιδόμενων ή εγγυημένων από το Ελληνικό Κράτος,
- ✓ να προεξοφλεί, αγοράζει και πωλεί τρίμηνα γραμμάτια του Δημοσίου Ταμείου του Ελληνικού Κράτους
- ✓ να αναλαμβάνει την έκδοση και υπηρεσία των Δημοσίων Δανείων και άλλων δανείων Προσώπων Δημοσίου Δικαίου,
- ✓ να αγοράζει και να πωλεί ξένα νομίσματα στο εσωτερικό ή το εξωτερικό, σταθεροποιημένα επί χρυσής βάσεως, τηλεγραφικά εμβάσματα, επιταγές, συναλλαγματικές, γραμμάτια *(συμπεριλαμβανομένων και των γραμματίων του δημοσίου)*,
- ✓ να χορηγεί πιστώσεις με συγκεκριμένες εγγυήσεις,
- ✓ να χορηγεί προσωρινές προκαταβολές σε δραχμές στο Δημόσιο για δαπάνες του ετήσιου προϋπολογισμού του Κράτους. Οι προκαταβολές ως σύνολο δεν μπορούσαν να υπερβούν τα 400 εκατομμύρια δραχμές, οι οποίες θα έπρεπε να αποδίδονται το αργότερο κατά το τέλος της πρώτης τριμηνίας μετά το κλείσιμο του οικονομικού έτους,
- ✓ να αποδέχεται τη παραφύλαξη και διαχείριση χρημάτων χρεογράφων ή άλλων αντικειμένων αξίας,
- ✓ να αναλαμβάνει για λογαριασμό τρίτων την αγορά και πώληση, είσπραξη και πληρωμή χρεογράφων, νομισμάτων και οργάνων

²²² Άρθρο 55 σχεδίου καταστατικού ΤτΕ

²²³ Τα οποία σύμφωνα με το άρθρο 61 του σχεδίου καταστατικού της ΤτΕ αποτελούν το νόμιμο χρήμα εντός της Επικράτειας και γίνονται δεκτά από το Δημόσιο και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ως νόμιμο μέσο εξοφλήσεως υποχρεώσεως επί την αναγραφόμενη ονομαστική αξία.

πίστεως στο εσωτερικό και το εξωτερικό και την αγορά και πώληση χρυσού και αργύρου,

- ✓ να επενδύει ποσά που δεν υπερβαίνουν το καταβεβλημένο κεφάλαιο και τα αποθεματικά σε ομολογίες του ελληνικού κράτους ή άλλες ομολογίες εισηγμένες στο χρηματιστήριο Αθηνών ή άλλων σημαντικών οικονομικών κέντρων,
- ✓ να υποβοηθήσει την ίδρυση συμψηφιστικού γραφείου και να παράσχει ευκολίες προς διεξαγωγή των εργασιών αυτού σε κατάσταση που ανήκει στην Τράπεζα,
- ✓ να εκτελεί κάθε συναφή πράξη προς τη διεξαγωγή των επιτρεπόμενων στην τράπεζα εργασιών, όπως ορίζονται στο (αρχικό) καταστατικό.

Ως προς το κάλυμμα προβλέπονταν η υποχρέωση να τηρεί το 40% του ποσού των κυκλοφορούντων γραμματίων και των άλλων υποχρεώσεων όψεως αυτής.²²⁴ Το ποσοστό των κερδών που καταβάλλονταν στο Δημόσιο ορίζονταν στο άρθρο 71 του καταστατικού. Η Τράπεζα απαλλάσσεται παντός φόρου ή τέλους. Ιδία απαλλάσσεται της πληρωμής οιασδήποτε φόρου ή τέλους επί των εκδιδόμενων τραπεζικών γραμματίων.²²⁵

Έκτοτε το Καταστατικό υπέστη κατά καιρούς πολλές, μάλλον ελάσσονες, τροποποιήσεις, οι οποίες πάντως καθιστούσαν αναγκαία την κατά καιρούς επανέκδοσή του, με βάση την αρχική κωδικοποίηση του Προεδρικού διατάγματος της 21/22.8.1931 «Περί Κώδικος των αφορωσών την Τράπεζαν της Ελλάδος διατάξεων»,²²⁶ στο οποίο προσετίθεντο οι επιφερόμενες μεταβολές, ούτως ώστε οι εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις του Καταστατικού να εμφανίζονται «κωδικοποιημένες» σε ενιαίο κείμενο.

²²⁴ Άρθρο 61 σχεδίου καταστατικού ΤτΕ

²²⁵ Άρθρο 73 σχεδίου καταστατικού ΤτΕ. Προβλέπονταν μια εξαίρεση για φόρους που προβλέπονταν σε ορισμένες περιπτώσεις του άρθρου 63 (σε συνδυασμό με το άρθρο 61) του καταστατικού, που αφορούσαν περιπτώσεις αναστολής του καλύμματος και πληρωμής ειδικού φόρου από τη τράπεζα προς το κράτος.

²²⁶ ΦΕΚ Α 287/1931

Δ. Λήξη της παράλληλης κυκλοφορίας της δραχμής και του ευρώ 01-03-2002

Μετά τη λήξη της δίμηνης περιόδου παράλληλης κυκλοφορίας της δραχμής και του ευρώ, από 1^η Μαρτίου 2002, το ευρώ αποτελεί το μόνο νόμιμο χρήμα στη χώρα μας, όπως και στις άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ.

Η δραχμή ήταν το εθνικό μας νόμισμα κατά τα τελευταία 169 χρόνια, αλλά ήταν επίσης νόμισμα της Αθήνας και άλλων ελληνικών πόλεων στην αρχαιότητα. Στα νεότερα χρόνια εκδόθηκε ξανά το 1833 αντικαθιστώντας τον φοίνικα, το πρώτο νόμισμα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους και έκτοτε η πορεία της συνδέθηκε με την ιστορία της Ελλάδος και την εξέλιξη της οικονομίας της, τόσο σε περιόδους ευημερίας και προόδου, όσο και σε περιόδους δημοσιονομικής και νομισματικής αναταραχής.

Η δραχμή συμμετείχε στο παρελθόν σε διάφορα νομισματικά συστήματα, όπως η Λατινική Νομισματική Ένωση²²⁷, ο κανόνας του χρυσού, το σύστημα σταθερών ισοτιμιών Μπρέτον Γουντς (Bretton Woods),²²⁸ το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα²²⁹ και ο Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών που διαδέχτηκε το παλαιό Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ).²³⁰

²²⁷ Πηγή: Εφημερίδα Καθημερινή, Αφιέρωμα στην Ιστορία των ελληνικών χαρτονομισμάτων, έτος 1996.

²²⁸ Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις, **Ηλίας Ι. Νικολόπουλος** Σταυριανή Β. Σπυριούνη, Οικονομία και Θεσμοί την εποχή της Παγκοσμιοποίησης, εκδόσεις Πατάκη. Σειρά επιστήμη και κοινωνία σελ :359-361.

²²⁹ **Νίκος Μούσης**, «Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα», διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/7/2/2/index.tkl?lang=gr&all=1&s=1&e=10

²³⁰ Πηγή: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:l25082&from=EL>

Η εισαγωγή των τραπεζογραμματίων και κερμάτων ευρώ και η απόσυρση των δραχμών εξελίχθηκε ομαλά. Το νέο νόμισμα έγινε γρήγορα αποδεκτό από το κοινό, όπως προκύπτει από τον υψηλό όγκο των συναλλαγών που πραγματοποιούνταν σε ευρώ από τις πρώτες ημέρες κυκλοφορίας του.

Ήδη, στο τέλος Ιανουαρίου, το μερίδιο των τραπεζογραμματίων ευρώ στη συνολική κυκλοφορία τραπεζογραμματίων στην Ελλάδα ανερχόταν σε 74%, ενώ ο αντίστοιχος μέσος όρος για τη ζώνη του ευρώ ήταν 68%. Μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου είχαν αποσυρθεί περίπου 2,7 τρισεκατομμύρια δραχμές, που αντιστοιχούν σε ποσοστό 90% των δραχμών που ήταν σε κυκλοφορία στο τέλος του 2001.²³¹

Από τον Ιανουάριο 2001 η Τράπεζα της Ελλάδος αποτελεί αναπόσπαστο μέλος του Ευρωσυστήματος,²³² που απαρτίζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και τις Κεντρικές Τράπεζες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) που ανήκουν στη ζώνη του ευρώ.

Έκτοτε η Τράπεζα της Ελλάδος συμβάλλει με τη δράση της στην επίτευξη των στόχων και την εκτέλεση των καθηκόντων του Ευρωσυστήματος, το οποίο χαράσσει και εφαρμόζει τη νομισματική πολιτική στη ζώνη του ευρώ. Ο πρωταρχικός σκοπός του Ευρωσυστήματος είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών, που μεταφράζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής

²³¹ Δελτίο τύπου, Αρχείο Κεντρική Τράπεζα της Ελλάδος, <http://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CE%88%CE%BA%CE%B4%CE%BF%CF%83%CE%B7%CE%99.pdf>

²³² Το Ευρωσύστημα αποτελείται από την ΕΚΤ και τις κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών των χωρών που έχουν υιοθετήσει το ευρώ. Το Ευρωσύστημα και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) θα εξακολουθήσουν να συνυπάρχουν όσο υφίστανται κράτη μέλη της ΕΕ που δεν ανήκουν στη ζώνη του ευρώ. Το ΕΣΚΤ αποτελείται από την ΕΚΤ και τις κεντρικές τράπεζες όλων των κρατών μελών της ΕΕ είτε αυτά έχουν υιοθετήσει το ευρώ είτε όχι. Πηγή: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/index.el.html>

Τράπεζας (ΕΚΤ) ως επίτευξη ρυθμών πληθωρισμού κάτω αλλά πλησίον του 2% σε μεσοπρόθεσμη βάση.²³³

Η Τράπεζα της Ελλάδος είναι αρμόδια για την εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος στην Ελλάδα και τη διαφύλαξη της σταθερότητας του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Ως πρωταρχικός σκοπός ορίζεται από το Καταστατικό της η διασφάλιση της σταθερότητας του γενικού επιπέδου των τιμών. Στο βαθμό που δεν επηρεάζεται η επίτευξη του πρωταρχικού της σκοπού, η Τράπεζα στηρίζει τη γενική οικονομική πολιτική της κυβέρνησης.²³⁴ Κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων της, έχει κατοχυρωθεί η θεσμική, προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία της.²³⁵

Η από 24 Απριλίου 2012 απόφαση της 79ης Ετήσιας Τακτικής Γενικής Συνέλευσης των Μετόχων της Τράπεζας της Ελλάδος, περί τροποποίησης άρθρων του Καταστατικού της ίδιας Τράπεζας κυρώθηκε με το άρθρο 165 παρ. 7 περίπτωση α' του Νόμου 4099/2012,²³⁶ και παρατάθηκε η διάρκεια της Τράπεζας της Ελλάδος μέχρι 31.12.2050 (από 31-12-2020 που ήταν).

²³³ Πηγή: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/MonetaryPolicyEurosysteem/mission.aspx>

²³⁴ Άρθρο 4 του καταστατικού, έκδοση Ι' (2013)

²³⁵ Πηγή: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/default.aspx>

²³⁶ (ΦΕΚ Α 250/2012)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Α. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα - Ιστορική αναδρομή

Στις 9 Σεπτεμβρίου 1929, ο Γερμανός πολιτικός *Gustav Stresemann* απευθύνει την πρώτη έκκληση για ένα ευρωπαϊκό νόμισμα πριν από την κρίση του 1929 στην Κοινωνία των Εθνών το ερώτημα «Πού είναι το ευρωπαϊκό νόμισμα, το ευρωπαϊκό γραμματόσημο, που χρειαζόμαστε;». Έξι εβδομάδες αργότερα, στις 25 Οκτωβρίου 1929, το χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης γνωρίζει αυτό που έμεινε γνωστό ως «Μαύρη Παρασκευή», και η παγκόσμια οικονομική κρίση αρχίζει.²³⁷

Το 1944, ενώ στην Ευρώπη εξακολουθεί να μαινεται ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, διεξήχθη στο Μπρέτον Γουντς (*Bretton Woods*) των Ηνωμένων Πολιτειών διεθνής διάσκεψη για την αναδιοργάνωση των χρηματοοικονομικών και νομισματικών σχέσεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Στη διάσκεψη αυτή μετείχαν 44 χώρες, οι οποίες στις 22 Ιουλίου 1944 υπέγραψαν τις συμφωνίες του Bretton Woods.²³⁸

Οι συμφωνίες αυτές περιλαμβάνουν ρυθμίσεις και διαδικασίες για τη διακυβέρνηση της παγκόσμιας οικονομίας: προβλέπουν δε τη σύσταση της «Διεθνούς Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης» (της «ΔΤΑΑ», η οποία σήμερα αποτελεί μέρος της «Παγκόσμιας Τράπεζας») και του «Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου».

Εξάλλου, με τις συμφωνίες του Bretton Woods θεσπίζεται το νομισματικό σύστημα του κανόνα του χρυσού (*gold standard*). Το σύστημα αυτό προβλέπει σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες, βασιζόμενες στο χρυσό, ο οποίος καθίσταται το αγαθό αναφοράς.

²³⁷ Πηγή: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:l25007&from=EL>

²³⁸ Στην Ελλάδα κυρώθηκε με τον Αναγκαστικό Νόμο 766/1945

Έτσι, μόνο το δολάριο ΗΠΑ είναι μετατρέψιμο σε χρυσό και τα άλλα νομίσματα αναπροσαρμόζονται με βάση το δολάριο.²³⁹

Στην ευρωπαϊκή ήπειρο, τα πρώτα θεμέλια για τη μελλοντική Ευρωπαϊκή Ένωση τοποθετούνται μέσω τριών Συνθηκών που συγκεντρώνουν έξι υπογράφοντα κράτη (*Γερμανία, Βέλγιο, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Κάτω Χώρες*):²⁴⁰

- η συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (*ΕΚΑΧ*) που υπεγράφη στις 18 Απριλίου 1951
- οι συνθήκες της Ρώμης, δηλαδή η συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (*ΕΟΚ*) και
- η συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (*Ευρατόμ*), που υπογράφηκαν το Μάρτιο του 1957.

Το άρθρο 8 της Συνθήκης της Ρώμης - ΕΟΚ (1957) προέβλεπε την ολοκλήρωση μιας κοινής αγοράς εντός μεταβατικής περιόδου 12 ετών, η οποία θα περιελάμβανε τρία στάδια και θα έληγε την 31η Δεκεμβρίου 1969.²⁴¹ Στη διάσκεψη κορυφής της Χάγης του Δεκεμβρίου 1969, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων ορίζουν ένα νέο στόχο της ευρωπαϊκής οικοδόμησης: την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ).

Μια ομάδα υψηλού επιπέδου, υπό την προεδρία του Pierre Werner, πρωθυπουργού του Λουξεμβούργου, επιφορτίζεται έτσι με τη σύνταξη έκθεσης για τα μέσα που πρέπει να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο στόχος πριν από το 1980.

²³⁹ Βλ. ενδεικτικά: <http://www.econlib.org/library/Enc/GoldStandard.html>. Το ποιο σύστημα είναι καλύτερο (δηλαδή το λεγόμενο gold standard ή το σημερινό απαιτεί εκτεταμένη έρευνα και είναι εκτός του αντικειμένου της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

²⁴⁰ Πηγή: http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/2/2/1/?all=1

²⁴¹ Τα κύρια επιτεύγματα στο πρώτο στάδιο της ολοκλήρωσης. Πηγή ιστοσελίδα ευρωπαϊκού κοινοβουλίου :

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuid=FTU_1.1.2.html

Η ομάδα Werner υποβάλλει την τελική της έκθεση τον Οκτώβριο του 1970. Στην έκθεση προβλέπεται η καθιέρωση Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης σε δέκα έτη, σύμφωνα με ένα σχέδιο πολλών σταδίων. Τελικός στόχος είναι η πλήρης ελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων, η απόλυτη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων των κρατών μελών και ο αμετάκλητος καθορισμός των ισοτιμιών.

Η έκθεση εξετάζει τότε την υιοθέτηση ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος ως τελικό στόχο της διαδικασίας αλλά δεν τον θεωρεί ακόμη ξεχωριστό στόχο. Εξάλλου, η έκθεση συστήνει να ενισχυθεί ο συντονισμός των οικονομικών πολιτικών και να καθοριστούν κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τις εθνικές δημοσιονομικές πολιτικές.

Τον Μάρτιο του 1971, παρά τις διαφωνίες τους για ορισμένες βασικές συστάσεις της έκθεσης, οι Έξι συμφώνησαν κατ' αρχήν για τη θέσπιση ΟΝΕ σε πολλά στάδια. Η έναρξη του πρώτου σταδίου, η οποία αντιστοιχούσε στη μείωση των περιθωρίων νομισματικής διακύμανσης, επρόκειτο να πραγματοποιηθεί σε πειραματική βάση, χωρίς να συνεπάγεται δέσμευση ως προς τη συνέχεια της πορείας.

Η κατάρρευση του συστήματος Bretton Woods (*κανόνας χρυσού*), η συνακόλουθη κατάργηση του και η αμερικανική απόφαση για ελεύθερη διακύμανση του δολαρίου τον Αύγουστο του 1971 προκάλεσαν ένα κύμα αστάθειας στις αγορές συναλλάγματος, το οποίο επανέφερε με έντονο τρόπο το θέμα των ισοτιμιών μεταξύ των ευρωπαϊκών νομισμάτων.²⁴² Τον Μάρτιο του 1972, οι Έξι προσπάθησαν εκ νέου να προωθήσουν τη νομισματική ολοκλήρωση δημιουργώντας το «φίδι μέσα στο τούνελ» (*Snake in the tunnel*).

²⁴² Η πορεία προς το ενιαίο νόμισμα: σύντομο ιστορικό της ΟΝΕ: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3A125007>

Πρόκειται για ένα μηχανισμό συντονισμένης διακύμανσης των νομισμάτων («νομισματικό φίδι»/the snake) εντός στενών περιθωρίων διακύμανσης σε σχέση με το δολάριο («τούνελ»/the tunnel).²⁴³

Αποσταθεροποιημένο από τις πετρελαϊκές κρίσεις, την αδυναμία του δολαρίου και τις αποκλίσεις μεταξύ των οικονομικών πολιτικών, το «φίδι» χάνει σε λιγότερο από δύο έτη τα περισσότερα μέλη του για να συρρικνωθεί τελικά σε μια ζώνη «μάρκου» που περιλαμβάνει τη Γερμανία, την Μπενελούξ και τη Δανία.²⁴⁴

Προς τα τέλη της δεκαετίας του '70 αναλήφθηκαν από τα κράτη μέλη διάφορες πρωτοβουλίες για τη σύγκλιση των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών. Για να λυθεί το πρόβλημα της νομισματικής αστάθειας, αλλά και για να θεμελιωθεί συνοχή μεταξύ των κρατών μελών, τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια της Βρέμης και των Βρυξελλών το 1978 αποφάσισαν τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος (ΕΝΣ), το οποίο βασίζεται στις σταθερές, αλλά προσαρμόσιμες, συναλλαγματικές ισοτιμίες.

Το ΕΝΣ βασίστηκε στην εθελοντική και διαφοροποιημένη συμμετοχή (το *Ηνωμένο Βασίλειο* αποφάσισε να μη συμμετάσχει στον *συναλλαγματικό μηχανισμό*) και στηρίχθηκε στην ύπαρξη μιας κοινής λογιστικής μονάδας, της ευρωπαϊκής νομισματικής μονάδας (ECU).²⁴⁵

²⁴³ Πηγή ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Επιτροπής:

http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/emu/road/ems_en.htm

²⁴⁴ Η πορεία προς το ενιαίο νόμισμα: σύντομο ιστορικό της ΟΝΕ: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3A125007>

²⁴⁵ Οι εξελίξεις μέχρι την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη. Τα κύρια επιτεύγματα στο πρώτο στάδιο της ολοκλήρωσης. Πηγή ιστοσελίδα ευρωπαϊκού κοινοβουλίου :

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuld=FTU_1.1.2.html

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) αναθεωρεί τη συνθήκη της Ρώμης για να προωθήσει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και να υλοποιήσει την εσωτερική αγορά. Υπογράφηκε στο Λουξεμβούργο στις 17 Φεβρουαρίου 1986 από εννέα κράτη μέλη και στις 28 Φεβρουαρίου 1986 από τη Δανία, την Ιταλία και την Ελλάδα, είναι η πρώτη μεγάλης σημασίας τροποποίηση της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ). Άρχισε να ισχύει την 1η Ιουλίου 1987.²⁴⁶

²⁴⁶ Πηγή: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:xy0027&from=EL>

B. Η δημιουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης

Πρώτο βήμα προς την ίδρυση της ΕΚΤ αποτέλεσε η απόφαση που ελήφθη το 1988 σχετικά με τη δημιουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης: ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων εντός της Ευρώπης, κοινή νομισματική αρχή και ενιαία νομισματική πολιτική σε όλες τις χώρες της ζώνης του ευρώ.

Τον Ιούνιο του 1988 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαίωσε τον στόχο της σταδιακής υλοποίησης της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) και ανέθεσε σε μια επιτροπή, υπό την προεδρία του *Jacques Delors*, τότε Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, να μελετήσει και να προτείνει συγκεκριμένα στάδια που θα οδηγούσαν στην εν λόγω ένωση.

Η επιτροπή απαρτιζόταν από τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ), τον *Alexandre Lamfalussy*, ο οποίος κατείχε εκείνη την περίοδο τη θέση του γενικού διευθυντή της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών, τον *Niels Thygesen*, καθηγητή Οικονομικών στη Δανία, και τον *Miguel Boyer*, τότε πρόεδρο της *Banco Exterior de España*.

Αποτέλεσμα των εργασιών αυτής της επιτροπής ήταν η «Έκθεση Delors», η οποία υποβλήθηκε τον Απρίλιο του 1989, σύμφωνα με την οποία η οικονομική και νομισματική ένωση (ΟΝΕ) θα έπρεπε να επιτευχθεί σε τρία ξεχωριστά, αλλά εξελικτικά στάδια.²⁴⁷

Τονίζεται μεταξύ άλλων η αναγκαιότητα για καλύτερο συντονισμό των οικονομικών πολιτικών, η θέσπιση κανόνων για τα εθνικά δημοσιονομικά ελλείμματα και η καθιέρωση ενός νέου θεσμικού

²⁴⁷ Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ), ιστοσελίδα ΕΚΤ:
<https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.el.html>

οργάνου, εντελώς ανεξάρτητου, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), στην οποία θα ανατεθεί η νομισματική πολιτική της Ένωσης.

Πρώτο στάδιο : από την 1 ^η Ιουλίου 1990	• Πλήρης απελευθέρωση των συναλλαγών κεφαλαίου • Αυξημένη συνεργασία μεταξύ των κεντρικών τραπεζών • Ελεύθερη χρήση του ECU (Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα, πρόδρομος του ευρώ) • Βελτίωση της οικονομικής σύγκλισης
Δεύτερο στάδιο : από την 1 ^η Ιανουαρίου 1994	• Ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος (ΕΝΙ) • Απαγόρευση της χορήγησης δανείων από τις κεντρικές τράπεζες στον δημόσιο τομέα • Αυξημένος συντονισμός των νομισματικών πολιτικών • Ενίσχυση της οικονομικής σύγκλισης • Ολοκλήρωση της διαδικασίας με σκοπό την ανεξαρτησία των κεντρικών τραπεζών (των κρατών μελών) το αργότερο μέχρι την ημερομηνία ίδρυσης του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών • Προπαρασκευαστικές εργασίες για το Τρίτο Στάδιο
Τρίτο στάδιο : από την 1 ^η Ιανουαρίου 1999	• Αμετάκλητος καθορισμός των συντελεστών μετατροπής • Εισαγωγή του ευρώ • Άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών • Έναρξη ισχύος του ενδοκοινοτικού μηχανισμού συναλλαγματικών ισοτιμιών (ΜΣΙ ΙΙ) • Έναρξη ισχύος του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης

Από την 1η Ιανουαρίου 1999, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) αποτελεί το κεντρικό θεσμικό όργανο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και είναι επιφορτισμένη με τη χάραξη της νομισματικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ. Η ΕΚΤ και οι κεντρικές τράπεζες όλων των κρατών μελών της ΕΕ συγκροτούν το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών.

Ορόσημα στην ιστορία της ζώνης του ευρώ αποτελούν μεταξύ άλλων η εισαγωγή του νέου κοινού νομίσματος και η σταδιακή υιοθέτησή του από 19 χώρες, καθώς και η ίδρυση ενός θεσμικού οργάνου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη διαχείριση του ευρώ, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.²⁴⁸

²⁴⁸ Πηγή: http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/ecb/index_el.htm

Γ. Αρμοδιότητες και καθήκοντα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας

Σύμφωνα με τις Συνθήκες,²⁴⁹ στις βασικές αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) περιλαμβάνεται η άσκηση της νομισματικής πολιτικής στην ευρωζώνη. Η ΕΚΤ είναι αρμόδια για τη διαχείριση του ευρώ και για τη χάραξη και εφαρμογή της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πρωταρχικός στόχος του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών («ΕΣΚΤ») είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών.²⁵⁰ Με την επιφύλαξη του στόχου της σταθερότητας των τιμών, το ΕΣΚΤ στηρίζει τις γενικές οικονομικές πολιτικές στην Ένωση, προκειμένου να συμβάλει στην υλοποίηση των στόχων της Ένωσης, σύμφωνα με την αρχή της οικονομίας της ανοιχτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό.²⁵¹

Τα βασικά καθήκοντα της ΕΚΤ είναι να:²⁵²

- Καθορίζει τα επιτόκια με τα οποία δανείζει τις εμπορικές τράπεζες στην Ευρωζώνη, ελέγχοντας έτσι την προσφορά χρήματος και τον πληθωρισμό.
- Διαχειρίζεται τα συναλλαγματικά αποθέματα της Ευρωζώνης και την αγορά ή πώληση νομισμάτων, ώστε να διατηρείται η ισοτιμία των συναλλαγματικών ισοτιμιών.
- Διασφαλίζει την κατάλληλη εποπτεία των χρηματοπιστωτικών αγορών και ιδρυμάτων από τις εθνικές αρχές, καθώς και την ομαλή λειτουργία των συστημάτων πληρωμών.

²⁴⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 1 παράγραφος 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ), η ΣΕΕ και η Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) αποτελούν τις Συνθήκες οι οποίες θεμελιώνουν την Ένωση. Οι δύο αυτές Συνθήκες, οι οποίες έχουν το ίδιο νομικό κύρος, ορίζονται ως «οι Συνθήκες».

²⁵⁰ Άρθρο 127 παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ (Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης)

²⁵¹ Άρθρο 119 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ (Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης)

²⁵² Πηγή: http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/ecb/index_el.htm

- Μεριμνά για την ασφάλεια και την ευρωστία του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος.
- Εξουσιοδοτεί τις χώρες της Ευρωζώνης να εκδίδουν χαρτονομίσματα ευρώ.
- Παρακολουθεί τις τάσεις των τιμών και αξιολογεί τους κινδύνους που προκύπτουν για τη σταθερότητα των τιμών.

Σύμφωνα με το άρθρο 128 της ΣΛΕΕ²⁵³ η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπει την έκδοση τραπεζογραμμάτων σε ευρώ μέσα στην Ένωση. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι κεντρικές τράπεζες των κρατών-μελών μπορούν να εκδίδουν τέτοια τραπεζογραμμάτια. Τα τραπεζογραμμάτια αυτά είναι τα μόνα τραπεζογραμμάτια που αποτελούν νόμιμο χρήμα μέσα στην Ένωση.

Τα κράτη μέλη μπορούν να εκδίδουν κέρματα σε ευρώ, η ποσότητα των οποίων τελεί υπό την έγκριση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Το Συμβούλιο, με πρόταση της Επιτροπής και μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, μπορεί να θεσπίζει μέτρα για την εναρμόνιση της ονομαστικής αξίας και των τεχνικών προδιαγραφών όλων των κερμάτων που πρόκειται να κυκλοφορήσουν, στο βαθμό που είναι απαραίτητος για την ομαλή κυκλοφορία τους μέσα στην Ένωση.²⁵⁴

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι κεντρικές τράπεζες όλων των κρατών μελών της Ε.Ε. συγκροτούν το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) είτε αυτά έχουν υιοθετήσει το ευρώ είτε όχι, ενώ το Ευρωσύστημα περιλαμβάνει την ΕΚΤ και τις κεντρικές

²⁵³ Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), (2012/C 326/01), (πρώην άρθρο 106 της ΣΕΚ)

https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026el.pdf

²⁵⁴ Άρθρο 128 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ

τράπεζες των κρατών μελών της ΕΕ που έχουν ως νόμισμα το ευρώ.²⁵⁵

Η ΣΛΕΕ²⁵⁶ αναφέρεται μάλλον στο ΕΣΚΤ παρά στο Ευρωσύστημα, καθώς συντάχθηκε με την παραδοχή ότι όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ θα προσχωρήσουν κάποια στιγμή στο ευρώ. Για τα κράτη μέλη που δεν έχουν ακόμη υιοθετήσει το ευρώ (*παρέκκλιση ή αυτοεξαίρεση*), δεν ισχύουν ορισμένες διατάξεις της Συνθήκης που αφορούν το ΕΣΚΤ, με αποτέλεσμα, στην πράξη, η γενική αναφορά της Συνθήκης στο ΕΣΚΤ να παραπέμπει κυρίως στο Ευρωσύστημα.²⁵⁷

Η ανεξαρτησία της ΕΚΤ κατοχυρώνεται στο άρθρο 130 της ΣΛΕΕ: *«Κατά την άσκηση των εξουσιών και την εκτέλεση των καθηκόντων και υποχρεώσεων που τους ανατίθενται από τις Συνθήκες και το καταστατικό του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ, ούτε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, ούτε οι εθνικές κεντρικές τράπεζες, ούτε κανένα μέλος των οργάνων λήψης αποφάσεων των ιδρυμάτων αυτών, δεν ζητάει ούτε δέχεται υποδείξεις από τα θεσμικά ή λοιπά όργανα ή οργανισμούς, από την κυβέρνηση κράτους μέλους ή από άλλο οργανισμό».*

Το ΕΣΚΤ ενεργεί σύμφωνα με την αρχή της οικονομίας της ανοιχτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό και σύμφωνα με τις αρχές που διατυπώνονται στο άρθρο 119 της ΣΛΕΕ. Τα βασικά καθήκοντα που εκτελεί το ΕΣΚΤ είναι τα ακόλουθα:²⁵⁸

- η χάραξη και εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής της Ένωσης·
- η διενέργεια πράξεων συναλλάγματος σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 219 της ΣΛΕΕ·
- η κατοχή και διαχείριση των συναλλαγματικών διαθεσίμων των

²⁵⁵ Το Ευρωσύστημα και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) θα εξακολουθήσουν να συνυπάρχουν όσο υφίστανται κράτη μέλη της ΕΕ που δεν ανήκουν στη ζώνη του ευρώ. Πηγή: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/index.el.html>

²⁵⁶ Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ε.Ε.
https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026el.pdf

²⁵⁷ Πηγή: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_1.3.11.pdf

²⁵⁸ Άρθρο 127 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ, άρθρο 3 του Καταστατικού της ΕΚΤ

κρατών μελών·

- η προαγωγή της ομαλής λειτουργίας των συστημάτων πληρωμών.

Βασικό άρθρο επίσης στην οικονομική αρχιτεκτονική της ΕΕ είναι το άρθρο 123 της ΣΛΕΕ που θεσπίζει την **απαγόρευση νομισματικής χρηματοδότησης**.²⁵⁹ Το άρθρο αυτό ορίζει ότι απαγορεύονται οι υπεραναλήψεις ή οποιουδήποτε άλλου είδους πιστωτικές διευκολύνσεις από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ή από τις κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών, προς:

- ▲ θεσμικά και λοιπά όργανα ή οργανισμούς της Ένωσης,
- ▲ κεντρικές κυβερνήσεις,
- ▲ περιφερειακές, τοπικές ή άλλες δημόσιες αρχές,
- ▲ άλλους οργανισμούς δημοσίου δικαίου ή δημόσιες επιχειρήσεις των κρατών μελών
- ▲ Απαγορεύεται επίσης να αγοράζουν απευθείας χρεόγραφα, από τους οργανισμούς ή τους φορείς αυτούς, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ή οι εθνικές κεντρικές τράπεζες.

Το ίδιο άρθρο θεσπίζει όμως και εξαιρέσεις και η απαγόρευση νομισματικής χρηματοδότησης δεν ισχύει για τα πιστωτικά ιδρύματα που ανήκουν στο δημόσιο, στα οποία οφείλουν να επιφυλάσσουν οι κεντρικές τράπεζες των κρατών-μελών και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα την ίδια μεταχείριση όπως και στα ιδιωτικά πιστωτικά ιδρύματα όσον αφορά τη διάθεση αποθεμάτων από τις κεντρικές τράπεζες.

Στην ουσία λοιπόν το άρθρο 123 ΣΛΕΕ απαγορεύει την απευθείας χρηματοδότηση κυβερνήσεων και οργανισμών της ΕΕ (από την ΕΚΤ ή τα μέλη του ΕΣΚΤ), με αποτέλεσμα την υποχρεωτική προσφυγή των τελευταίων στις αγορές ή τα πιστωτικά ιδρύματα. Ενώ το επιτρέπει για τις δημόσιες και ιδιωτικές τράπεζες.

²⁵⁹ Άρθρο 123 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 101 της ΣΕΚ),
https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026el.pdf

Βλέπουμε λοιπόν ένα δικαίωμα που ιστορικά διέθετε το κράτος ή η εκάστοτε δημόσια εξουσία με την πάροδο του χρόνου παραχωρήθηκε σε ιδιώτες και εν τέλει με το άρθρο 123 της ΣΛΕΕ που προαναφέρθηκε πλέον τα κράτη δεν μπορούν να δανειστούν ούτε απευθείας από τη κεντρική τράπεζα.²⁶⁰

Τέλος ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός (*Single Supervisory Mechanism*) αναθέτει στην ΕΚΤ ορισμένα εποπτικά καθήκοντα για τα πιστωτικά ιδρύματα από τον Νοέμβριο του 2014. Είναι ένα νέο σύστημα τραπεζικής εποπτείας για την Ευρώπη. Περιλαμβάνει την ΕΚΤ και τις εθνικές εποπτικές αρχές των συμμετεχουσών χωρών. Οι βασικοί σκοποί του είναι:

- η διαφύλαξη της ασφάλειας και της ευρωστίας του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος,
- η ενίσχυση της χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης και σταθερότητας,
- η διασφάλιση συνεπούς εποπτείας.

Ο ΕΕΜ αποτελεί έναν από τους δύο πυλώνες της τραπεζικής ένωσης της ΕΕ. Ο δεύτερος είναι ο Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης (*Single Resolution Mechanism*).²⁶¹

Ως εποπτικό όργανο των τραπεζών, η ΕΚΤ έχει επίσης συμβουλευτικό ρόλο στην αξιολόγηση των προγραμμάτων εξυγίανσης των πιστωτικών ιδρυμάτων.²⁶²

²⁶⁰ Το αν αυτό είναι ή όχι συμφέρον για τα κράτη να δανείζονται και όχι να δημιουργούν τα ίδια χρήμα είναι άξιο ιδιαίτερης έρευνας, αλλά είναι εκτός αντικειμένου της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

²⁶¹ Πηγή: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/thessm/html/index.el.html>

²⁶² Πηγή: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuid=FTU_1.3.11.html

Δ. Εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής: μέσα και διαδικασίες.

Για την εφαρμογή της νομισματικής της πολιτικής, η ΕΚΤ χρησιμοποιεί διάφορα μέσα²⁶³.

1. **Πράξεις ανοικτής αγοράς.** Οι πράξεις ανοικτής αγοράς διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον επηρεασμό των επιτοκίων και της ρευστότητας στην αγορά και σηματοδοτούν την πορεία της νομισματικής πολιτικής μέσω τεσσάρων κατηγοριών πράξεων:

- Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης
- Πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης
- Πράξεις εξομάλυνσης των βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας
- Διαρθρωτικές πράξεις

2. **Πάγιες διευκολύνσεις.** Οι πάγιες διευκολύνσεις παρέχουν ή απορροφούν ρευστότητα με διάρκεια μίας ημέρας, και ο δείκτης EONIA (μέσος δείκτης των επιτοκίων του ευρώ για τοποθετήσεις μίας ημέρας) μετρά το πραγματικό επιτόκιο που επικρατεί στη διατραπεζική αγορά του ευρώ για τοποθετήσεις διάρκειας μίας ημέρας.

Το Ευρωσύστημα παρέχει στα πιστωτικά ιδρύματα δύο πάγιες διευκολύνσεις:

- **τη διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης**, η οποία καθιστά δυνατή την εξασφάλιση ρευστότητας με διάρκεια μίας ημέρας από την κεντρική τράπεζα, με την προσκόμιση επαρκών επιλέξιμων στοιχείων ενεργητικού (το επιτόκιο της διευκόλυνσης αυτής αποτελεί το ανώτατο όριο για το επιτόκιο της αγοράς για τοποθετήσεις διάρκειας μίας ημέρας)· και

²⁶³ Πηγή: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuid=FTU_4.1.3.html

- τη **διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων**, για την πραγματοποίηση καταθέσεων διάρκειας μίας ημέρας στην κεντρική τράπεζα (το επιτόκιο της διευκόλυνσης αυτής αποτελεί το κατώτατο όριο για το επιτόκιο της αγοράς για τοποθετήσεις διάρκειας μίας ημέρας).

Τα δύο αυτά επιτόκια έχουν ως στόχο να διασφαλίζουν την ομαλή λειτουργία της χρηματαγοράς σε περιπτώσεις ιδιαίτερα υψηλής προσφοράς και ζήτησης χρήματος.

3. Τήρηση ελάχιστου ορίου αποθεματικών. Σύμφωνα με το άρθρο 19 παράγραφος 1 του καταστατικού της, η ΕΚΤ μπορεί να απαιτεί από τα πιστωτικά ιδρύματα που είναι εγκατεστημένα σε κράτη μέλη να διατηρούν ελάχιστα αποθεματικά σε λογαριασμούς τους στην ΕΚΤ και στις εθνικές κεντρικές τράπεζες.

4. Μη συμβατικά μέτρα νομισματικής πολιτικής. Τα τελευταία έτη, η ΕΚΤ έχει λάβει ορισμένα μη συμβατικά μέτρα νομισματικής πολιτικής.²⁶⁴

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου²⁶⁵ το 2009 και το 2011, η ΕΚΤ ξεκίνησε δύο προγράμματα αγοράς καλυμμένων ομολόγων (το *CBPP*, το οποίο έληξε τον Ιούνιο του 2010, και το *CBPP2*, το οποίο έληξε τον Οκτώβριο του 2012).

Από τις 10 Μαΐου 2010 έως τον Φεβρουάριο του 2012, η ΕΚΤ πραγματοποίησε παρεμβάσεις στις αγορές χρέους στο πλαίσιο του προγράμματος για τις αγορές τίτλων (*securities markets programme - SMP*), το οποίο έληξε τον Σεπτέμβριο του 2012.

Τον Αύγουστο του 2012, η ΕΚΤ ανακοίνωσε τη δυνατότητα διεξαγωγής οριστικών συναλλαγών ανοικτής αγοράς (*open market operations - OMT*) σε δευτερογενείς αγορές κρατικών ομολόγων,

²⁶⁴ Βλ. και στην ιστοσελίδα της ΕΚΤ, Non-standard monetary policy measures: <http://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/omo/html/index.en.html>

²⁶⁵ Πηγή: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuld=FTU_4.1.3.html

με στόχο την εξασφάλιση της κατάλληλης μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής και τη διατήρηση του ενιαίου χαρακτήρα της νομισματικής πολιτικής.

Τον Ιούνιο του 2014, ανακοίνωσε σειρά στοχευμένων πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης (*targeted longer-term refinancing operations - TLTROs*),²⁶⁶ με στόχο τη βελτίωση του τραπεζικού δανεισμού προς τον μη χρηματοπιστωτικό ιδιωτικό τομέα της ζώνης του ευρώ, με εξαίρεση τα δάνεια προς τα νοικοκυριά για αγορά κατοικίας, για διάστημα δύο ετών.

Τον Σεπτέμβριο του 2014, η ΕΚΤ ανακοίνωσε δύο νέα προγράμματα αγοράς, το πρόγραμμα αγοράς τίτλων καλυπτόμενων από περιουσιακά στοιχεία (*ABSPP*) και το τρίτο πρόγραμμα αγοράς καλυμμένων ομολόγων (*CBPP3*), με στόχο τη βελτίωση της μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής, τη στήριξη της παροχής πιστώσεων στην οικονομία της ζώνης του ευρώ και, ως εκ τούτου, την περαιτέρω χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής.

Στις 9 Μαρτίου 2015, το Ευρωσύστημα ξεκίνησε να αγοράζει, στη δευτερογενή αγορά, ομόλογα που έχουν εκδοθεί από κεντρικές κυβερνήσεις της ζώνης του ευρώ και ορισμένους φορείς και διεθνείς ή υπερεθνικούς οργανισμούς που βρίσκονται στη ζώνη του ευρώ, στο πλαίσιο του προγράμματος αγοράς στοιχείων του ενεργητικού του δημόσιου τομέα (*PSPP*).

Συνολικά, το ABSPP, το CBPP3 και το PSPP αποτελούν το «διευρυμένο πρόγραμμα αγοράς στοιχείων ενεργητικού» (EAPP), του οποίου οι μηνιαίες αγορές θα ανέρχονταν σε 60 δισεκατομμύρια ευρώ, όπως είχε προβλεφθεί αρχικά.

²⁶⁶ Βλ. και ιστοσελίδα ΕΚΤ: <http://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/omo/html/index.en.html>

Το «διευρυμένο πρόγραμμα αγοράς περιουσιακών στοιχείων» (expanded asset purchase programme - APP) περιλαμβάνει όλα τα προγράμματα που αφορούν αγορές περιουσιακών στοιχείων του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα.

Οι μηνιαίες αγορές θα ανέρχονται πλέον στο ποσό των 80 δισεκατομμυρίων ευρώ.²⁶⁷ Σύμφωνα με την ΕΚΤ το APP αποτελείται από:

- ✓ third covered bond purchase programme (CBPP3)
- ✓ asset-backed securities purchase programme (ABSPP)
- ✓ public sector purchase programme (PSPP)
- ✓ corporate sector purchase programme (CSPP)

Η ΕΚΤ δεν είναι η μοναδική κεντρική τράπεζα που διενεργεί αγορές περιουσιακών στοιχείων. Πολλές κεντρικές τράπεζες έχουν χρησιμοποιήσει τις οριστικές αγορές στο πλαίσιο της νομισματικής πολιτικής τους.

Η πρακτική αυτή, γνωστή και ως «ποσοτική χαλάρωση» (*Quantitative Easing*), έχει χρησιμοποιηθεί από τις κεντρικές τράπεζες των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιαπωνίας.

Το πρόγραμμα αγοράς περιουσιακών στοιχείων κατά την ΕΚΤ δεν αποτελεί νομισματική χρηματοδότηση,²⁶⁸ καθώς δεν πραγματοποιεί αγορές στην πρωτογενή αγορά.

Η ΕΚΤ θα αγοράζει τα ομόλογα μόνο αφού διαμορφωθεί η τιμή στην αγορά. Έτσι, η ΕΚΤ δεν θα προκαλεί στρέβλωση στην τιμολόγηση του κινδύνου εκ μέρους της αγοράς.

²⁶⁷ Βλ. και ιστοσελίδα ΕΚΤ: <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/omt/html/index.en.html>

²⁶⁸ Η οποία όπως προαναφέρθηκε προβλέπεται στο άρθρο 123 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης [(ΣΛΕΕ) - πρώην άρθρο 101 της ΣΕΚ], https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026el.pdf

Ε. Το χρήμα στη σύγχρονη οικονομία

Με τα προγράμματα που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο (*ABSPP, CBPP3, PSPP, CSPP*) που συνήθως αναφέρονται με το όνομα (*Quantitative Easing*)²⁶⁹ το ευρωσύστημα ρίχνει απευθείας χρήμα στην οικονομία με νέο-δημιουργημένο ηλεκτρονικό χρήμα.²⁷⁰

Μέσω του προγράμματος της **αγοράς περιουσιακών στοιχείων** (*asset purchase programme*)²⁷¹ στη χρηματοπιστωτική αγορά η ΕΚΤ δημιουργεί πρόσθετα αποθέματα ρευστότητας κεντρικής τράπεζας τα οποία μπορούν να συμβάλλουν στη μείωση - μέσω ποικίλων διαύλων - των επιτοκίων που ισχύουν για τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις.

Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, η ΕΚΤ δεν εκδίδει στην ουσία τραπεζογραμμάτια για την αγορά των περιουσιακών στοιχείων, αλλά **δημιουργεί χρήμα ηλεκτρονικά**²⁷² το οποίο πιστώνεται στον πωλητή ή τον ενδιάμεσο φορέα, π.χ. μια εμπορική τράπεζα.

Ο πωλητής μπορεί στη συνέχεια να αξιοποιήσει την επιπλέον ρευστότητα προκειμένου να αγοράσει άλλα περιουσιακά στοιχεία ή, στην περίπτωση των εμπορικών τραπεζών, να χορηγήσει πιστώσεις προς την πραγματική οικονομία.

²⁶⁹ Βλ. και **Κωνσταντουλάκης Μιχάλης**, «Ευρωπαϊκή Ποσοτική Χαλάρωση» (σε 5 μέρη), διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://fekyou.info/post/1529>

²⁷⁰ «*The Eurosystem's public sector purchase programme*», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα της κεντρικής τράπεζας της Ολλανδίας, <http://www.dnb.nl/en/news/news-and-archive/dnbulletin-2015/dnb320136.jsp> βλ. επίσης «*Central banks keep finger on money creation pulse*» διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.dnb.nl/en/news/news-and-archive/dnbulletin-2015/dnb325255.jsp>

²⁷¹ Για το «διευρυμένο πρόγραμμα αγοράς περιουσιακών στοιχείων» (*expanded asset purchase programme*), βλ. και στην ηλεκτρονική διεύθυνση της ΕΚΤ: <https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/asset-purchase.el.html>

²⁷² Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα: Τι είναι το χρήμα; Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/what_is_money.el.html

Συνεπώς πέραν της δημιουργίας χρήματος μέσω των τραπεζογραμματίων και του προεξοφλητικού τόκου που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, η «Ποσοτική Χαλάρωση» (*Quantitative Easing*) είναι ένας ακόμα τρόπος δημιουργίας χρήματος από τις κεντρικές τράπεζες.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι χρήμα στη σύγχρονη εποχή δεν είναι μόνο τα τραπεζογραμμάτια και τα κέρματα (*νόμισμα*). Για να γίνει καλύτερα αντιληπτό το συγκεκριμένο θέμα θα πρέπει πρώτα να αναφερθούμε στο τι θεωρείται χρήμα στη σύγχρονη οικονομία.

Η φύση του χρήματος έχει εξελιχθεί με την πάροδο του χρόνου. Στην αρχή το χρήμα ήταν κατά βάση εμπορευματικό (*commodity money*), δηλαδή ένα αντικείμενο κατασκευασμένο από κάποιο υλικό που είχε αγοραία αξία, όπως ένα χρυσό κέρμα.

Αργότερα, το χρήμα ήταν αντιπροσωπευτικό (*representative money*), αποτελείτο δηλαδή από τραπεζογραμμάτια τα οποία μπορούσαν να ανταλλάσσονται έναντι συγκεκριμένης ποσότητας χρυσού ή αργύρου.

Οι σύγχρονες οικονομίες, συμπεριλαμβανομένης της ζώνης του ευρώ, στηρίζονται στο υποχρεωτικό χρήμα (*fiat money*). Πρόκειται για το χρήμα το οποίο ορίζεται ως νόμιμο (*legal tender*) και εκδίδεται από μια κεντρική τράπεζα αλλά, σε αντίθεση με το αντιπροσωπευτικό χρήμα (*representative money*), δεν μπορεί να μετατραπεί σε καθορισμένη ποσότητα χρυσού.²⁷³

²⁷³ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα: Τι είναι το χρήμα; Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/what_is_money.el.html

Το χρήμα σήμερα είναι ένα είδος ΙΟΥ (είδος εγγράφου που αναγνωρίζει χρέος – επί λέξη «Σου Χρωστάω»: *I Owe You*), αλλά έχει την ιδιαιτερότητα ότι γίνεται γενικά αποδεκτό από όλους στην οικονομία ως αντάλλαγμα για αγαθά και υπηρεσίες.²⁷⁴ Το νόμισμα αντιστοιχεί μόνο σε μια πολύ μικρή ποσότητα του χρήματος που βρίσκεται στην κατοχή ανθρώπων και επιχειρήσεων στην οικονομία. Το υπόλοιπο αποτελείται από καταθέσεις σε τράπεζες, οι οποίες ως επί το πλείστον δημιουργούνται από τις ίδιες τις εμπορικές τράπεζες.

Οι τράπεζες μπορούν να δημιουργήσουν νέο χρήμα, επειδή οι τραπεζικές καταθέσεις δεν είναι τίποτα άλλο παρά ΙΟΥs της τράπεζας. Η δυνατότητα των τραπεζών να δημιουργούν ΙΟΥs δεν είναι διαφορετική από οποιοδήποτε άλλο μέλος της οικονομίας.

Οι εμπορικές τράπεζες κάθε φορά που εκδίδουν ένα δάνειο δημιουργούν νέο χρήμα. Η διαδικασία του δανεισμού μάλιστα βρίσκεται στην καρδιά του μηχανισμού της δημιουργίας του χρήματος, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται.²⁷⁵

Η μεγαλύτερη ποσότητα χρήματος στη σύγχρονη οικονομία δημιουργείται από τις εμπορικές τράπεζες. Όταν μια τράπεζα εκδίδει δάνειο για έναν από τους πελάτες της, απλά πιστώνει το λογαριασμό του πελάτη της με ένα υψηλότερο υπόλοιπο (*αυξάνονται οι καταθέσεις του*). Εκείνη ακριβώς τη στιγμή, δημιουργείται νέο χρήμα.²⁷⁶

²⁷⁴ Τράπεζα της Αγγλίας (2014), «*Money in the modern economy: an introduction*», σελ. 1 και 3, μελέτη των **Michael McLeay, Amar Radia** και **Ryland Thomas** της Διεύθυνσης Νομισματικής Ανάλυσης της Τράπεζας της Αγγλίας: Διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/quarterlybulletin/2014/qb14q1prerelease/moneyintro.pdf> – Ολόκληρη η μελέτη της Τράπεζας της Αγγλίας σε ελληνική μετάφραση (σε 5 μέρη) διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <http://fekyou.info/post/2284>

²⁷⁵ Πηγή ιστοσελίδα κεντρικής τράπεζας της Γαλλίας: <https://www.banque-france.fr/en/economics-statistics/securities-loans-and-deposits/loans.html>

²⁷⁶ Τράπεζα της Αγγλίας (2014), «*Money in the modern economy: an introduction*», σελ.8, άρθρο των **Michael McLeay, Amar Radia** και **Ryland Thomas** της Διεύθυνσης Νομισματικής Ανάλυσης της Τράπεζας της Αγγλίας: «*When a bank makes a loan to one of its customers it*

Σύμφωνα με την ίδια την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα:²⁷⁷ «η ΕΚΤ ενεργεί ως τράπεζα των εμπορικών τραπεζών και, κατά αυτόν τον τρόπο, επηρεάζει τη ροή του χρήματος και των πιστώσεων προς την οικονομία με σκοπό την επίτευξη σταθερών τιμών. Οι εμπορικές τράπεζες με τη σειρά τους δανείζονται χρήματα από την ΕΚΤ, δηλ. αποθέματα ρευστότητας κεντρικής τράπεζας, συνήθως για να καλύπτουν τις βραχυπρόθεσμες ανάγκες τους σε ρευστότητα.

Το βασικό εργαλείο της ΕΚΤ για τον έλεγχο της ποσότητας του «εξωγενούς» χρήματος (*outside money*) και, ως εκ τούτου, της ζήτησης από τις εμπορικές τράπεζες αποθεμάτων ρευστότητας κεντρικής τράπεζας είναι ο καθορισμός εξαιρετικά βραχυπρόθεσμων επιτοκίων - το «κόστος του χρήματος». **Οι εμπορικές τράπεζες μπορούν επίσης να δημιουργήσουν το λεγόμενο «ενδογενές» χρήμα (*inside money*), δηλ. τραπεζικές καταθέσεις. Αυτό συμβαίνει κάθε φορά που εκδίδουν ένα νέο δάνειο.**

Η διαφορά μεταξύ «εξωγενούς» και «ενδογενούς» χρήματος έγκειται στο γεγονός ότι το «εξωγενές» χρήμα είναι στοιχείο ενεργητικού της οικονομίας ως συνόλου αλλά δεν είναι στοιχείο παθητικού κανενός. Από την άλλη, το «ενδογενές» χρήμα ονομάζεται έτσι διότι στηρίζεται σε πιστώσεις του ιδιωτικού τομέα: σε περίπτωση εξόφλησης όλων των απαιτήσεων που διακρατούν οι τράπεζες έναντι οφειλετών του ιδιωτικού τομέα, το «ενδογενές» χρήμα που έχει δημιουργηθεί αναστρέφεται και μηδενίζεται. Επομένως, **αποτελεί μορφή νομίσματος που δημιουργείται - και μπορεί να αναστραφεί- εντός της ιδιωτικής οικονομίας».**

simply credits the customer's account with a higher deposit balance. At that instant, new money is created». Διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/quarterlybulletin/2014/qb14q1prerelease/moneyintro.pdf> – Ολόκληρη η μελέτη της Τράπεζας της Αγγλίας σε ελληνική μετάφραση (σε 5 μέρη) διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <http://fekyou.info/post/2284>

²⁷⁷ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα: Τι είναι το χρήμα; Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/what_is_money.el.html

Οι κεντρικές τράπεζες συνήθως καθορίζουν και παρακολουθούν διάφορα νομισματικά μεγέθη. Οι εξελίξεις στα μεγέθη αυτά φανερώνουν χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με το χρήμα και τις τιμές. Οικονομικοί σχολιαστές και ακαδημαϊκοί επίσης συχνά δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στην ποσότητα του ευρέος χρήματος (*broad money*) που κυκλοφορεί στην οικονομία και επίσης σε ένα διαφορετικό ορισμό του χρήματος, συχνά αποκαλείται «νομισματική βάση» (*base money*) ή «χρήμα κεντρικής τράπεζας», (*central bank money*).

Το Ευρωσύστημα έχει καθορίσει ένα στενό/*narrow* (M1), ένα «ενδιάμεσο»/*intermediate* (M2) και ένα ευρύ/*broad* (M3) νομισματικό μέγεθος, τα οποία χρησιμοποιούνται στη νομισματική ανάλυση της ΕΚΤ.²⁷⁸ Βασική έννοια λοιπόν είναι τα λεγόμενα νομισματικά μεγέθη (*monetary aggregates*).²⁷⁹ Η ΕΚΤ για τον ορισμό των νομισματικών μεγεθών στην ευρωζώνη χρησιμοποιεί τη διεθνή πρακτική και διακρίνει σε:

- στενό χρήμα ή *narrow money* (M1),
- ενδιάμεσο χρήμα ή "*intermediate*" money (M2) και
- ευρύ χρήμα ή *broad money* (M3).

²⁷⁸ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα: Τι είναι το χρήμα; Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/what_is_money.el.html

²⁷⁹ Για την ελληνική συμβολή στα νομισματικά μεγέθη της ζώνης του ευρώ βλ. ιστοσελίδα ΤτΕ: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/monetary/monetary.aspx>

Τα Νομισματικά Μεγέθη της Ζώνης του Ευρώ²⁸⁰

Υποχρεώσεις (1)	M1	M2	M3
Νόμισμα σε Κυκλοφορία	✓	✓	✓
Καταθέσεις μιας Ημέρας	✓	✓	✓
Καταθέσεις Προθεσμίας έως 2 Ετών		✓	✓
Καταθέσεις υπό Προειδοποίηση έως 3 Μηνών		✓	✓
Συμφωνίες Επαναγοράς (REPOs)			✓
Μερίδια Αμοιβαίων Κεφαλαίων Χρηματαγοράς (μετοχές/μερίδια)			✓
Χρεόγραφα NXI διάρκειας έως 2 Ετών			✓
(1) Υποχρεώσεις του εκδίδων-χρήμα τομέα και υποχρεώσεις της κεντρικής κυβέρνησης με χρηματικό χαρακτήρα, στην κατοχή του τομέα διακράτησης χρήματος.			

Επιπρόσθετα αξίζει να αναφερθεί ότι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα η οποία, σύμφωνα με το άρθρο 282, παράγραφος 3 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει νομική προσωπικότητα, έχει σε κάθε κράτος μέλος **την ευρύτερη νομική ικανότητα που αναγνωρίζεται σε νομικά πρόσωπα από το δίκαιο του κράτους μέλους**. Η ΕΚΤ μπορεί ιδίως να αποκτά ή να διαθέτει κινητή ή ακίνητη περιουσία και να είναι διάδικος.²⁸¹

Τέλος αναφορικά με το δικαστικό έλεγχο που υπόκειται η ΕΚΤ ορίζεται²⁸² ότι «**οι πράξεις ή παραλείψεις της ΕΚΤ υπόκεινται σε έλεγχο ή ερμηνεία από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης** στις περιπτώσεις και υπό τους όρους που καθορίζονται στις Συνθήκες. Η ΕΚΤ μπορεί να κινήσει δικαστική διαδικασία στις περιπτώσεις και υπό τους όρους που καθορίζονται στις Συνθήκες. **Οι διαφορές μεταξύ της ΕΚΤ, αφενός, και των πιστωτών και χρεοφειλετών της ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου, αφετέρου, εκδικάζονται από τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια, εκτός από τις περιπτώσεις που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης**».

Σχετικά με τις ευθύνες η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα «**υπόκειται στο καθεστώς ευθύνης που προβλέπεται στο άρθρο 340 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι εθνικές κεντρικές τράπεζες ευθύνονται σύμφωνα με το**

²⁸⁰ Πηγή ΕΚΤ: <https://www.ecb.europa.eu/stats/money/aggregates/aggr/html/hist.en.html>

²⁸¹ Άρθρο 9 του πρωτοκόλλου (αριθ. 4) για το καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και της ΕΚΤ (ΕΕ C 326 της 26.10.2012, σ. 230).

²⁸² Άρθρο 35 του πρωτοκόλλου (αριθ. 4) για το καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και της ΕΚΤ (ΕΕ C 326 της 26.10.2012, σ. 230).

οικείο εθνικό τους δίκαιο. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι αρμόδιο να αποφαινεται δυνάμει διαιτητικής ρήτρας, περιλαμβανομένης σε σύμβαση δημόσιου ή ιδιωτικού δικαίου που έχει συναφθεί από την ΕΚΤ ή για λογαριασμό της.

Αρμόδιο δικαστήριο είναι αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης «για διαφορές που αφορούν την εκπλήρωση εκ μέρους μιας εθνικής κεντρικής τράπεζας των υποχρεώσεων της δυνάμει των Συνθηκών και του παρόντος καταστατικού. Αν η ΕΚΤ διαπιστώσει ότι μια εθνική κεντρική τράπεζα έχει αθετήσει υποχρέωσή της δυνάμει των Συνθηκών και του παρόντος καταστατικού, διατυπώνει αιτιολογημένη γνώμη επί του θέματος αφού δώσει στην ενδιαφερόμενη εθνική κεντρική τράπεζα την ευκαιρία να υποβάλει τις παρατηρήσεις της. Αν η ενδιαφερόμενη εθνική κεντρική τράπεζα δεν συμμορφωθεί με τη γνώμη εντός της προθεσμίας που ορίζεται από την ΕΚΤ, η ΕΚΤ μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Τα Ελληνικά Συντάγματα και το χρήμα. Τελικά Συμπεράσματα.

Η αξία του νομίσματος και της νομισματικής σταθερότητας, όπως ήδη προαναφέρθηκε έγινε νωρίς αντιληπτή και στην επαναστατημένη Ελλάδα. Ήδη από το 1822 το ζήτημα της κοπής νομίσματος είχε απασχολήσει το αρμόδιο Βουλευτικό Σώμα της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος. Επίσημες συζητήσεις περί της ανάγκης προσδιορισμού μίας νομισματικής μονάδας υπάρχουν ήδη από το 1825,²⁸³ όμως τα σχέδια αυτά δεν ολοκληρώθηκαν μέχρι την άφιξη του Καποδίστρια.

Δεν είναι τυχαίο ότι διατάξεις για το νόμισμα και το νομισματικό σύστημα βρίσκουμε ήδη στα πρώτα ελληνικά συντάγματα. Όπως στις αρχές του Μαΐου του 1827 που υπογράφηκε και δημοσιεύτηκε και το νέο **Σύνταγμα** με τίτλο «*Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος*». Στο τελευταίο προβλέπεται μεταξύ των αρμοδιοτήτων της Βουλής, να «*κανονίζει το νομισματικόν σύστημα, προσδιορίζουσα το βάρος, την ποιότητα, τον τύπον και τ' όνομα εκάστου νομίσματος, καθ' όλην την επικράτειαν*».²⁸⁴

Η ίδια λογική συνεχίζεται και στο Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδος «*Ηγεμονικόν Σύνταγμα*» του 1832,²⁸⁵ όπου προβλέπεται ότι το νομοθετικό σώμα «*Κανονίζει τό νομισματικόν σύστημα, τά μέτρα καί τά*

²⁸³ **Αικατερίνη Μπρεγιάννη**, Νόμισμα και νομισματικές κρίσεις στην Ελλάδα. Από τον Καποδίστρια στον Όθωνα 1828-1866., Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, σελ. 189, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.hba.gr/5Ekdosis/UplPDFs/deltia/2-3_2001/25.pdf

²⁸⁴ **Σταύρος Β. Τσίπρας**, «Ο Καποδίστριας, ο Φοίνικας και το πρώτο νομισματικό σύστημα στην Ελλάδα». Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://fekyou.info/post/2115>

²⁸⁵ Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδος «*Ηγεμονικόν Σύνταγμα*», Ε' Εθνική Συνέλευση εν Άργει και εν Ναυπλίω 1831-1832 (Ναύπλιο 1 Μαρτίου 1832), άρθρο 95.

σταθμά, περί τῶν ὁποίων θέλει φροντίσει πῶς να εισαχθῶσιν ὁμοειδῆ καθ' ὅλην τήν Ἐπικράτειαν».

Κατά τη διάρκεια ὁμως της βασιλείας του Ὁθωνα το Σύνταγμα του 1844 μεταβάλλει ουσιαστικά το περιεχόμενο της εξουσία κοπῆς νομίσματος καθιστώντας αρμόδιο το Βασιλιά. «Ὁ Βασιλεύς ἔχει δικαίωμα να κόπτῃ νομίσματα, κατά τα τον Νόμον.»²⁸⁶ Ἦδη σε προηγούμενο κεφάλαιο είδαμε ὅτι στο ενδιαμέσο χρονικό διάστημα και συγκεκριμένα το 1841 ιδρύθηκε η Εθνική Τράπεζα ως ιδιωτική επιχείρηση²⁸⁷ με συμμετοχή και ξένων κεφαλαιούχων. Με τον ιδρυτικό της νόμο²⁸⁸ απέκτησε το δικαίωμα έκδοσης και κυκλοφορίας τραπεζογραμματίων. Αργότερα τροποποιήθηκε ο νόμος αυτός και το δικαίωμα αυτό έγινε ἀπὸ ἀπλό δικαίωμα έκδοσης σε **αποκλειστικό προνόμιο** έκδοσης για 25 χρόνια.²⁸⁹

Βλέπουμε λοιπόν ὅτι ενώ το Σύνταγμα του 1844 καθιστούσε το βασιλιά αρμόδιο για τη κοπή νομίσματος, εν τούτοις έγινε παραχώρηση του εκδοτικού προνομίου έκδοσης τραπεζογραμματίων έγινε σε ιδιώτες. Ανάλογη κατάσταση επικρατούσε και στις άλλες εκδοτικές τράπεζες του 19^{ου} αιώνα.

Στη σύγχρονη εποχή και μετά την αντικατάσταση της βασιλείας το Σύνταγμα του 1975 ρητά αναφέρει: «Νόμος ὀρίζει τά τῆς κοπῆς ἢ ἐκδόσεως νομίσματος».²⁹⁰ Η διάταξη αυτή υπάρχει μέχρι και σήμερα στο ισχύον Σύνταγμα.²⁹¹ Την εποχή αυτή η Εθνική Τράπεζα είχε αντικατασταθεί ἀπὸ την Τράπεζα της Ελλάδος ως κεντρική-εκδοτική τράπεζα.

²⁸⁶ Σύνταγμα της Ελλάδος (1844), ἄρθρο 34

²⁸⁷ Ἄρθρο 28, Νόμου «περί συστάσεως Εθνικῆς Τραπεζῆς» της 30-3-1841

²⁸⁸ Νόμος «περί συστάσεως Εθνικῆς Τραπεζῆς» της 30-3-1841, ΦΕΚ 6/1841

²⁸⁹ Ἄρθρο 7 του νόμου της 23^{ης} Αυγούστου 1841

²⁹⁰ Σύνταγμα της Ελλάδος 1975, ἄρθρο 80 παράγραφος 2

²⁹¹ Ιστοσελίδα του ελληνικού κοινοβουλίου: <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-82/>

Κατά την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος το 1927/1928 όπως και στην ΕΤΕ παλαιότερα το αρχικό μετοχικό κεφάλαιο της ΤτΕ διαιρέθηκε σε μετοχές. Η πρόβλεψη του αρχικού καταστατικού της ΤτΕ ήταν, ότι το Δημόσιο και οι ιδιωτικές επιχειρήσεις δεν δύναται να κατέχουν άμεσα ή έμμεσα μετοχές της Τράπεζας κατά ποσό που στο σύνολο του υπερβαίνει το ένα δέκατο του εκδιδόμενου ονομαστικού κεφαλαίου».²⁹²

Συνεπώς και η ΕΤΕ και η ΤτΕ ιδρύθηκαν με ιδιωτικά κεφάλαια (*capital ownership*) με παράλληλη παραχώρηση του εκδοτικού προνομίου έκδοσης τραπεζογραμμάτων σε αυτές ουσιαστικά δια μέσου της νομοθεσίας. Στα Ελληνικά Συντάγματα δεν αναφέρεται ο όρος «τραπεζογραμμάτια», αλλά μόνο ο όρος «νόμισμα». Το Σύνταγμα του 1975 ορίζει ότι με νόμο θα καθορίζονται οι λεπτομέρειες κοπής και έκδοσης νομίσματος, μη λαμβάνοντας υπόψη στη σύγχρονη εποχή τη δημιουργία χρήματος μέσω των τραπεζογραμμάτων και από τις εμπορικές τράπεζες κυρίως με τη διαδικασία έκδοσης δανείων.

Τέλος άλλη μία διάταξη του ισχύοντος Συντάγματος που αξίζει να αναφερθεί είναι αυτή του άρθρου 106 παράγραφος 2 που ορίζει ότι: «*Η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται εις βάρος της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ή επί βλάβη της εθνικής οικονομίας*».

Στην έννοια της ιδιωτικής πρωτοβουλίας είναι κυρίως νομικό ερμηνευτικό ζήτημα που πρέπει να διερευνηθεί κατά πόσο περιλαμβάνεται στην έννοια της «ιδιωτικής πρωτοβουλίας και η δημιουργία χρήματος από ιδιωτικούς οργανισμούς (*τράπεζες*), και αν αυτό βλάπτει ή έχει βλάψει (*πως και πόσο*) την εθνική οικονομία. Ζήτημα που αναδείχθηκε έντονα από την οικονομική κρίση του 2008 και μετά και με δεδομένη τη στήριξη δισεκατομμυρίων ευρώ (*πχ. σε ανακεφαλαιοποιήσεις*) από το κράτος προς τα πιστωτικά ιδρύματα. Αντίστοιχη κατάσταση επικρατεί και στα υπόλοιπα κράτη της ΕΕ.

²⁹² Άρθρο 8 αρχικού καταστατικού ΤτΕ

Recapitalisations - Ανακεφαλαιοποιήσεις (State aid approved) 2008-2014²⁹³

Member State	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Total, 2008-2014
Belgium	12.9	5.0	2.5	0.0	2.9	0.0	0.0	23.3
Bulgaria	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Czech Republic	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Denmark	0.5	13.5	0.0	0.0	0.5	0.0	0.0	14.6
Germany	99.3	11.0	0.7	2.7	0.9	0.0	0.0	114.6
Estonia	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Ireland	0.0	12.5	52.1	26.1	0.0	0.0	0.3	90.9
Greece	5.0	0.0	10.0	0.5	20.3	0.9	12.4	49.0
Spain	0.0	0.0	101.1	0.0	72.6	0.6	0.1	174.3
France	23.5	0.5	2.7	0.0	2.6	0.0	0.0	29.2
Croatia	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Italy	20.0	0.0	0.0	0.0	2.0	0.0	0.0	22.0
Cyprus	0.0	0.0	0.0	0.0	1.8	0.0	1.5	3.3
Latvia	0.3	0.1	0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8
Lithuania	0.0	0.0	0.6	0.0	0.0	0.2	0.0	0.8
Luxembourg	2.4	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.5
Hungary	0.0	1.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.1
Malta	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Netherlands	26.6	0.0	11.1	0.0	0.0	2.2	0.0	39.8
Austria	15.0	0.7	0.0	0.0	3.2	21.3	0.0	40.1
Poland	0.0	4.6	0.0	0.0	29.3	0.0	0.8	34.7
Portugal	0.0	4.0	0.0	8.0	14.3	1.1	4.9	32.2
Romania	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Slovenia	0.0	0.0	0.0	0.3	0.5	3.3	0.4	4.5
Slovakia	0.0	0.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7
Finland	0.0	4.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	4.0
Sweden	0.3	4.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	5.0
United Kingdom	64.1	47.6	2.9	0.0	0.0	0.0	0.0	114.6
Total	269.9	110.0	184.0	37.5	150.8	29.6	20.3	802.1
% 2014 EU GDP	5.7%							

²⁹³ Πηγή: **European Commission, State Aid Scoreboard**. Τα ποσά αναφέρονται σε δισεκατομμύρια ευρώ. Ευχαριστούμε την ομάδα *fekyou.info* για τη βοήθεια τους σχετικά με τους δύο πίνακες με τις ανακεφαλαιοποιήσεις σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Recapitalisations - Ανακεφαλαιοποιήσεις (State aid used) 2008-2014²⁹⁴								
Member State	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Total, 2008-2014
Belgium	14.4	3.5	0.0	0.0	2.9	0.0	0.0	20.8
Bulgaria	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Czech Republic	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Denmark	0.5	8.0	1.9	0.3	0.0	0.0	0.0	10.8
Germany	20.0	32.9	6.7	3.6	0.9	0.0	0.0	64.2
Estonia	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Ireland	0.0	11.0	35.3	16.5	0.0	0.0	0.0	62.8
Greece	0.0	3.8	0.0	2.6	30.9	3.5	0.0	40.8
Spain	0.0	1.3	9.5	8.5	40.4	2.1	0.0	61.9
France	13.2	9.3	0.0	0.0	2.6	0.0	0.0	25.0
Croatia	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Italy	0.0	4.1	0.0	0.0	2.0	1.9	0.0	8.0
Cyprus	0.0	0.0	0.0	0.0	1.8	0.0	1.5	3.3
Latvia	0.0	0.4	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.5
Lithuania	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2	0.0	0.3
Luxembourg	2.5	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.6
Hungary	0.0	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2
Malta	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Netherlands	14.0	0.0	4.8	0.0	0.0	4.2	0.0	23.0
Austria	0.9	5.9	0.6	0.0	2.0	1.8	0.8	11.8
Poland	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Portugal	0.0	0.0	0.0	0.0	6.8	1.1	4.9	12.7
Romania	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Slovenia	0.0	0.0	0.0	0.3	0.5	2.4	0.4	3.6
Slovakia	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Finland	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Sweden	0.3	0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8
United Kingdom	49.4	9.7	34.6	3.2	0.0	3.3	0.0	100.1
Total	115.2	90.7	93.5	35.0	90.8	20.5	7.6	453.3
% 2014 EU GDP						3.2%		

Βλέπουμε λοιπόν ότι διαχρονικά στην Ελλάδα, οι οργανισμοί που δημιουργούσαν χρήμα ήταν ιδιωτικοί. Ένα προνόμιο που ουσιαστικά και τυπικά τους είχε παραχωρηθεί από το κράτος. Στη σύγχρονη μάλιστα εποχή το φαινόμενο αυτό έχει διευρυνθεί με την λεγόμενη

²⁹⁴ Πηγή: European Commission, State Aid

απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και τη δυνατότητα των εμπορικών τραπεζών να δημιουργούν κυρίως με τη διαδικασία των δανείων τη μεγαλύτερη ποσότητα χρήματος στη σύγχρονη οικονομία.

Είναι από αξιοσημείωτο έως αξιοπερίεργο το γεγονός ότι ενώ τα κράτη έχουν την δύναμη και την εξουσία μέσω της νομοθεσίας να δημιουργούν κανόνες δεσμευτικούς για όλους συμπεριλαμβανομένης και της δημιουργίας χρήματος, παρόλα αυτά έχουν απεμπολήσει αυτό το δικαίωμα καθιστώντας προνόμιο για ιδιώτες. Αυτό συνέβαινε στην Ελλάδα διαχρονικά.

Τέλος σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και με δεδομένη την απαγόρευση νομισματικής χρηματοδότησης που ισχύει βάσει της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που προαναφέρθηκε, τα κράτη όχι απλώς δεν μπορούν να δημιουργήσουν χρήμα, αλλά πλέον δεν μπορούν να δανειστούν ούτε άμεσα από την κεντρική τράπεζα, αναγκαζόμενα τελικά να δανείζονται από τις αγορές ή τις τράπεζες με το ανάλογο κόστος φυσικά.

Εναλλακτικές προτάσεις δημιουργίας και κατεύθυνσης του νεοδημιουργηθέντος χρήματος υπάρχουν και έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς και συνεχίζουν να αναδεικνύονται. Τέτοια παραδείγματα είναι το helicopter money,²⁹⁵ Strategic QE²⁹⁶ QE for people,²⁹⁷ και τέλος η πρόταση του Sovereign money creation από το International Movement for Monetary reform.²⁹⁸ Στο χέρι των πολιτών και των κυβερνήσεων είναι να τα συζητήσουν και να τα εφαρμόσουν στο μέλλον.

²⁹⁵ **Tomas Hirst**, What is helicopter money ?, World Economic Forum (2015), <https://www.weforum.org/agenda/2015/08/what-is-helicopter-money/>

²⁹⁶ **Josh Ryan-Collins, Tony Greenham, Giovanni Bernardo, Richard Werner**, Strategic quantitative easing (2013), New Economics Foundation (NEF) <http://www.neweconomics.org/publications/entry/strategic-quantitative-easing>

²⁹⁷ Για τους όρους αυτούς βλέπε αναλυτικότερα **Frank Van Lerven**, New “A Guide to Public Money Creation: Outlining the Alternatives to Quantitative Easing” (2016), <http://positivemoney.org/2016/04/our-new-guide-to-public-money-creation/>

²⁹⁸ Επίσημη ιστοσελίδα IMMR, <http://internationalmoneyreform.org/about-us/>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλογοσκούφης Γιώργος, Σοφία Λαζαρέτου, «Η δραχμή. Από το φοίνικα στο ευρώ» (2002).

Ανδρεάδης Ανδρέας Μιχ., Ιστορία των Εθνικών Δανείων, Μέρος Α' - Τα δάνεια της ανεξαρτησίας (1824-1825) - Το Δημόσιον Χρέος επί της Βαυαρικής Δυναστείας, (1904). Διαθέσιμο επίσης στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.gutenberg.org/files/34095/34095-h/34095-h.htm>

Βαλαωρίτης Ιωάννης, Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος (1842-1902), Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, αναστατική επανέκδοση 1988. Πρώτη έκδοση 1902.

Γεωργιόπουλος Γεώργιος, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Η ιστορική διαδρομή της νομισματικής μονάδας στην Ελλάδα, «Το νεοελληνικό νόμισμα από την ανεξαρτησία μέχρι σήμερα».

Γκολέμης Ι. Μιλτιάδης., Κεντρικάί Τράπεζαι, Αρχείον Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, τεύχος Δ', Τόμος 35^{ος}, έτος 35^ο, 1955.

Γκολέμης Ι. Μιλτιάδης., Το χρήμα, Αρχείον Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, τεύχος Δ', Τόμος 36^{ος}, έτος 36^ο, 1956.

Δερτιλής Γ.Β., «Ιστορία του Ελληνικού Κράτους 1830-1920» (2014).

Δημακοπούλου Γ. Δ., «Το Εθνικόν Νομισματοκοπείον...».

Κατσελίδης Γεώργιος, «Το νόμισμα» (1902).

Κοντοσταύλου Αλ., Τα περί των εν Αμερική νουπηγηθέντων φρεγατών και του εν Αιγίνη Νομισματοκοπείου, 1855.

Κωνσταντουλάκης Μιχάλης, «Ευρωπαϊκή Ποσοτική Χαλάρωση» (σε 5 μέρη), διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://fekyou.info/post/1529>

Λάμπρου Σπ., Τα πρώτα Ελληνικά νομίσματα και τραπεζικά γραμμάτια της Νέας Ελλάδος, Μικτοί Σελίδες, 'Αθήναι 1905

Λιάτα Ευτυχία Δ., Η ιστορική διαδρομή της νομισματικής μονάδας στην Ελλάδα, «Τα νομίσματα του βενετοκρατούμενου και τουρκοκρατούμενου ελληνικού χώρου (15ος-18ος α.)».

Λιάτα Ευτυχία Δ., «Φλώρια δεκατέσσερα στενούν 40 γρόσια σαράντα. Η κυκλοφορία των νομισμάτων στον βενετοκρατούμενο και τουρκοκρατούμενο ελληνικό χώρο 15^{ος} – 19^{ος} αιώνας», Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 1996.

Μπρεγιάννη Αικατερίνη, Νόμισμα και νομισματικές κρίσεις στην Ελλάδα. Από τον Καποδίστρια στον Όθωνα 1828-1866., Ένωση Ελληνικών Τραπεζών,

Μήτσος Βασίλης Δ., Η Ιονική Τράπεζα και το εκδοτικό της Προνόμιο 1839-1920. Αθήνα 1987.

Μούσης Νίκος, «Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα», διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

http://europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/7/2/2/index.tkl?lang=gr&all=1&s=1&e=10

Νοταράς Γεράσιμος, Το ελληνικό χαρτονόμισμα. Μια διαδρομή, 1822-2002. Αρχείο Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

Νικολετόπουλος Δ., «Νομίσματα και χάρτες στον ελληνικό χώρο 1204 – 1900, Οι νομισματικές συνθήκες στον ελληνικό χώρο στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας».

Νικολόπουλος Ι. Ηλίας Σπυριούνη Β. Σταυριανή, Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις, Οικονομία και Θεσμοί την εποχή της Παγκοσμιοποίησης, εκδόσεις Πατάκη. Σειρά επιστήμη και κοινωνία.

Πρόντζας Ευάγγελος, «Η αυθεντία του νομίσματος στη νεοελληνική κοινωνία», 1995, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, παράρτημα του περιοδικού ΜΝΗΜΩΝ, αρ. 10.

Σκληράκη Εύη Δ. Τα δάνεια της εξάρτησης και της χρεοκοπίας 1824-1940, (2015).

Τζαμάλης Αναστάσιος, Τα νομίσματα της Νεώτερης Ελλάδας (1828-1979), εκδ. Νούμμιο, Αθήνα 1980.

Τσίπρας Β. Σταύρος, «Η εισαγωγή των Εντόκων Γραμματίων του Δημοσίου στην Ελλάδα το 1864», διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://fekyou.info/post/740>

Τσίπρας Β. Σταύρος., «Ο Καποδίστριας, ο Φοίνικας και το πρώτο νομισματικό σύστημα στην Ελλάδα», διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://fekyou.info/post/2115>

Χουμανίδης Λ.Θ., «Τράπεζα και νόμισμα εις τον Ελλαδικόν χώρο κατά την μετά την ανεξαρτησίαν περίοδο μέχρι του έτους 1995», Αρχείον Οικονομικής Ιστορίας, Τόμος XIII, τεύχος 2, Ιούλιος - Δεκέμβριος 2001.

Ψαλιδόπουλος Μιχάλης, Ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος 1928-2008, Κέντρο πολιτισμού και τεκμηρίωσης.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ **Frank Van Lerven**, New “A Guide to Public Money Creation: Outlining the Alternatives to Quantitative Easing” (2016)
<http://positivemoney.org/2016/04/our-new-guide-to-public-money-creation/>
- ❖ **M. H. De Kock**, Central banking, 1954
- ❖ **Michael D. Bordo**, Gold Standard, Library of economics and liberty
<http://www.econlib.org/library/Enc/GoldStandard.html>
- ❖ **Michael McLeay, Amar Radia και Ryland Thomas** της Διεύθυνσης Νομισματικής Ανάλυσης της Τράπεζας της Αγγλίας Τράπεζα της Αγγλίας (2014), «Money in the modern economy: an introduction», 2014, διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση:
<http://www.bankofengland.co.uk/publications/Pages/quarterlybulletin/2014/qb14q1.aspx>
Ολόκληρη η μελέτη της Τράπεζας της Αγγλίας σε ελληνική μετάφραση (σε 5 μέρη) διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <http://fekyou.info/post/2284> (Α' μέρος)
- ❖ **Tomas Hirst**, What is helicopter money ?, World Economic Forum (2015), <https://www.weforum.org/agenda/2015/08/what-is-helicopter-money/>
- ❖ **Josh Ryan-Collins, Tony Greenham, Giovanni Bernardo, Richard Werner**, Strategic quantitative easing (2013), New Economics Foundation-(NEF)
<http://www.neweconomics.org/publications/entry/strategic-quantitative-easing>

ΣΥΛΛΟΓΕΣ

- Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Ιστορικό Χρονολόγιο 1841-2006.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΒ.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών (1977) τόμος ΙΓ'.
- Τα πρώτα πενήντα χρόνια της τραπεζής της Ελλάδος, 1928- 1978 , Αθήνα 1978 (Εκδόσεις Τράπεζα Ελλάδος)

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ και ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

- Ζ΄ ψήφισμα της 2ης Απριλίου 1827, της Γ΄ Εθνικής Συνέλευσης
- Γενική Εφημερίς της Ελλάδος 1828, αρ.9
- Γενική Εφημερίς της Ελλάδος 1828, αρ.11
- Γενική Εφημερίς της Ελλάδος 1829, αρ.53
- Ψήφισμα Ζ΄ / 31^{ης} Ιουλίου 1829.
- Ψήφισμα ΚΖ΄ / της 17^{ης} Ιουνίου 1831
- Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, 1831, αρ. 50
- Γενική Εφημερίς της Ελλάδος 1832, αρ.4
- Γενική Εφημερίς της Ελλάδος 1832, αρ.9
- Διάταγμα 8/20 Φεβρουαρίου 1833
- ΦΕΚ 16, 28 Απριλ./10 Μαΐου 1833
- Gazzetta degli Stati Uniti delle Isole Jonie, αρ. φ.461 της 14/26 Οκτωβρίου του 1839
- ΦΕΚ 6/ 30-3-1841. «περί συστάσεως Εθνικής Τραπέζης». Τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με νέο νεώτερο νόμο της 19^{ης} Αυγούστου 1841
- Εφημερίδα των Ηνωμένων Κρατών των Ιονίων Νήσων, αρ. 493 της 6ης Ιουνίου 1840
- ΦΕΚ 8/ 11-4-1841
- ΦΕΚ 9/ 27-4-1841
- ΦΕΚ 16/23-8-1841
- Επίσημη Εφημερίδα του Ηνωμένου Κράτους των Ιονίων Νήσων, αρ.φ. 457/27.2, 10.3.1860

- ΦΕΚ 78/28-12-1861
- Νόμος ΩΞΖ' (867) / 2 Δεκεμβρίου 1880
- ΦΕΚ 1/5.1.1881
- ΦΕΚ 13/12.3.1882
- Νόμος ΑΤΜΒ /21.12.1885
- Νόμος ΒΧΜΑ' (2641) / 15 Ιουλίου 1899
- Νόμος 3423/1927
- Νόμος 3424/1927
- ΦΕΚ Α 287/1931
- Εφημερίδα Καθημερινή, Αφιέρωμα στην Ιστορία των ελληνικών χαρτονομισμάτων, έτος 1996.
- ΦΕΚ Α 250/2012

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

Ελληνικό Κοινοβούλιο, Σύνταγμα

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>

Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός (*Single Supervisory Mechanism*)

<https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/thessm/html/index.el.html>

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η ΕΚΤ, το ΕΣΚΤ και το Ευρωσύστημα:

<https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/index.el.html>

EUR-Lex, Η πορεία προς το ενιαίο νόμισμα: σύντομο ιστορικό της ΟΝΕ:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:I25007&from=EL>

EUR-Lex, Μηχανισμός συναλλαγματικών ισοτιμιών (ΜΣΙ ΙΙ) μεταξύ του ευρώ και των συμμετεχόντων εθνικών νομισμάτων

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:I25082&from=EL>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Phase 2: the European Monetary System,

http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/emu/road/ems_en.htm

Ευropa EU, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), Σύντομη παρουσίαση

https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-central-bank_el

European Commission, State Aid, Scoreboard,

http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/financial_economic_crisis_aid_en.html

Europedia.moussis.eu, Οι αρχικές Συνθήκες,

http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/2/2/1/?all=1

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Οι εξελίξεις μέχρι την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη,

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.2.html

Fekyou.info, <http://fekyou.info/>

Καταστατικό της Τράπεζας της Ελλάδος (Έκδοση Ι΄, 2013)

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/LegalF/statute.aspx>

Κεντρική τράπεζα της Γαλλίας, Loans

<https://www.banque-france.fr/en/economics-statistics/securities-loans-and-deposits/loans.html>

Κεντρική τράπεζα της Ολλανδίας, The Eurosystem's public sector purchase programme,

<http://www.dnb.nl/en/news/news-and-archive/dnbulletin-2015/dnb320136.jsp>

International Movement for Monetary Reform,

<http://internationalmoneyreform.org/about-us/>

Τράπεζας της Ελλάδος, Περιγραφή του Ευρωσυστήματος:

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/MonetaryPolicyEurosystem/mission.aspx>